

PODOBY RUSKÉ PROPAGANDY

UPRAVENÉ VYDÁNÍ 2023

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ S VYUŽITÍM AUDIOVIZUÁLNÍCH PROSTŘEDKŮ
METODICKÁ PŘÍRUČKA

JSNS.CZ

Jeden svět na školách
Člověk v tísni, o. p. s.
Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2
www.jsns.cz
e-mail: jsns@jsns.cz

ISBN: 978-80-7591-079-0

Koncept: Karel Strachota

Informační texty: Pavel Havlíček, Ondřej Soukup, Petra Procházková, Libor Dvořák

Na přípravě publikace a audiovizuálních lekcí se podíleli: Karel Strachota, Jan Kubíček,
Natálie Hadwigerová, Michaela Doležalová, Martin Ministr

Jazyková úprava: Veronika Ďuríčková, Pavlína Štěpánka Borská

Grafická úprava a sazba: Mowshe >o<

Rok vydání: 2023, 1. vydání

© Člověk v tísni, o. p. s.
Všechna práva vyhrazena

PODOBY RUSKÉ PROPAGANDY

UPRAVENÉ VYDÁNÍ 2023

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ S VYUŽITÍM AUDIOVIZUÁLNÍCH PROSTŘEDKŮ
METODICKÁ PŘÍRUČKA

JSNS.CZ

OBSAH

Úvod	7
Proč učit o ruské propagandě	8
Ruská propaganda v historické perspektivě	
Od carského Ruska k popření pravdy	10
Ruská propaganda po nástupu Vladimira Putina k moci	12
AUDIOVIZUÁLNÍ LEKCE	
Invaze 1968. Ruský pohled	
Synopse	20
Aktivita Kontrarevoluční spiknutí	21
Aktivita Poledne	27
Otázky a odpovědi	34
U nás pomáhali taky	
Synopse	38
Aktivita Paralela	39
Aktivita Fašismus v ruské propagandě	44
Otázky a odpovědi	49
Masterplan	
Synopse	54
Aktivita Jsem ruský okupant	55
Aktivita Média jako hlídací pes demokracie	61
Otázky a odpovědi	64
Nic než lži	
Synopse	68
Aktivita Pravda, nebo lež?	69
Otázky a odpovědi	72
Ruská propaganda v Česku	
Synopse	76
Aktivita Porovnání článků	77
Aktivita Neověřená informace	86
Otázky a odpovědi	90
2015: Svět podle Russia Today	
Synopse	94
Aktivita Alternativní pravda	95
Otázky a odpovědi	101
2022: Ruská informační válka	
Synopse	104
Aktivita Jak se válka vypráví	105
Otázky a odpovědi	118

Zatracená práce

Synopse	122
Aktivita Demokratický stát?	123
Aktivita Děti v ruské propagandě	126
Otázky a odpovědi	132

Cíle, narativy a ukázky ruské propagandy

Propaganda směřující dovnitř Ruska	136
Propaganda směřující do západních zemí	145

Rejstřík pojmů	154
---------------------------------	-----

Doporučené materiály k tématu	164
--	-----

ÚVODEM

V souvislosti s ruskou okupací Krymu jsme v roce 2015 vydali publikaci o současné ruské propagandě. V následujících letech jsme do ní doplnili další lekce a materiály a s ohledem na značný zájem vyučujících pak několikrát dotiskli.

V doprovodných textech jsem tehdy napsal:

Rozpad sovětské říše však neznamenal zásadní proměnu ruské imperiální politiky. Nenaplnila se – zřejmě naivní – očekávání, že Rusko začne dodržovat mezinárodní právo a stane se čitelným a zodpovědným demokratickým partnerem. Namísto toho jsme zejména v posledních letech svědky staré známé agresivní rozpínavosti. Současné kremelské vedení znovu vojensky intervenuje v místech, která považuje za své zájmové sféry. Vede nepřátelskou politiku směrem k Evropské unii a dlouhodobě se snaží oslabit její jednotu. V tomto případě nepoužívá moderní vojenskou techniku, ale tajné služby a masivní a sofistikovanou propagandu. Vměšuje se do vnitřních záležitostí suverénních států, podporuje populisty a xenofoby, kteří k naplnění takových cílů mohou přispět. Putinovské Rusko vede hybridní válku a ohrožuje celý svět.

U Krymu a Doněcké a Luhanské oblasti bohužel nezůstalo. V únoru 2022 začala další vojenská agrese Ruska na Ukrajině. V návaznosti na ni nyní vydáváme publikaci **Podoby ruské propagandy – upravené vydání 2023**, která obsahuje vedle vybraných a aktualizovaných materiálů z původních lekcí také didaktické a informační materiály ke třem novým lekcím. Rovněž jsme rozšířili rejstřík pojmů. Přibylo také ukázek ruské propagandy, které jsme vybírali tak, aby ilustrovaly cíle a narativy propagandy směřující jak dovnitř ruské společnosti, tak do zahraničí.

Propaganda určená ruským občanům především posiluje postavení Vladimira Putina, podporuje vnitrostátní i zahraniční politiku a agresivní nacionalismus. Zneužívá náboženství a umně zapojuje pravoslavnou církev, vykresluje obraz nepřátelského Západu, přičemž často pracuje s motivem údajné „fašistické hrozby“ a nevyhnutelnosti ozbrojené invaze, jež je líčena jako obrana Ruska a bezpečí jeho obyvatel. Cílí na potlačení nezávislých médií, občanské společnosti a veškeré opozice.

Zahraněční dezinformační operace podkopávají důvěru v tradiční liberální média a ve fungování demokratických institucí, usilují o oslabování spolupráce mezi západními státy a rozkládají evropskou soudržnost. Cílem mediálních aktivit řízených z Kremle je rozdělování společnosti a její následná polarizace. V souvislosti s agresí na Ukrajině pak také obhajoba politiky a pozic Ruska, omezování podpory napadené zemi a uprchlíkům z ní, vyvolávání protiuprchlických nálad a postojů.

Nejefektivnější obranou proti kremelským mediálním operacím a masivnímu využívání propagandy je zvyšování mediální gramotnosti, posilování naší odolnosti vůči manipulacím a lžím. Věříme, že didaktické materiály JSNS k takové obraně přispívají. Děkuji všem, kdo se na jejich vzniku podíleli.

Karel Strachota

ředitel JSNS

PROČ UČIT O RUSKÉ PROPAGANDĚ

Rád bych, aby škola byla místem setkávání pro lidi, kteří se chtějí dozvědět informace o současném světě a zároveň i diskutovat o výzvách dnešní doby a zamýšlet se nad nimi. Důležitou součástí stráveného času ve vzdělávacím procesu by měl být také prostor pro společný zážitek a sdílení. Velkou výzvou současnosti je dle mého soudu učinit pokus vedoucí k tomu, abychom aspoň trochu více rozuměli informačnímu světu, ve kterém se pohybujeme.

Krátce před rokem 2014 se v intenzivní míře ze strany Ruské federace rozjela dezinformační kampaň, která měla v zásadě tři cíle. Jedním z nich bylo oslabit Ukrajinu ve své schopnosti se bránit. Druhou částí těchto aktivit bylo utvrdit ruské obyvatele v tom, že jejich vlast postupuje správným směrem. A konečně třetí část byla orientována na státy západně od ukrajinských hranic, tedy na členské státy NATO a EU, kam patří i Česká republika. Pokud mají být žáci připraveni na současné hrozby, tak je třeba na tyto postupy poukázat a dát žákům možnost si je zažít.

Na základě lekcí věnovaných právě těmto tématům mohou žáci rozvíjet celou řadu dovedností, které uplatní i jinde. A to ať se jedná o schopnosti, které jsou s tímto tématem přímo spojené (rozvoj kritického myšlení, mediální gramotnost) anebo měkké dovednosti, jako například schopnost argumentace, umění vést diskuzi či zachovávat respekt k názoru druhých. V tomto směru jsou připravené materiály ideálním nástrojem.

U řady témat se stává, že informace obsažené v audiovizuálních lekcích časem zestárnou, a tak je tomu i u současné ruské propagandy. Ale v tomto případě pouze zčásti. Důležité je totiž porozumět mechanismům, které se časem opakují, a v zásadě se mění pouze jejich kulisy (bratrská pomoc, intervence Západu, ohrožení Ruska či jeho obyvatel mimo Rusko, zkaženost Západu atp.).

Jedny ze starších materiálů, které jsou použitelné i dnes, jsou konkrétní ukázky ruské propagandy. Jedná se většinou o krátká videa (do 3 minut), ze kterých se dá mnohé vyvodit. Jedním takovým, který často v hodinách využívám, je [Putinova armáda](#), kdy jde o to potrénovat oči, protože materiál využívá mnoha podprahových symbolů. Dalším ze série velmi krátkých videí je [Jsem ruský okupant](#), kdy je zapotřebí kromě pozorovacího talentu také některé části videa podrobit ověření. Staršího data je taktéž stále užitečný materiál s názvem [Strýček Vova](#), kdy dětský pěvecký sbor velmi dobře vystihuje ambice současného Ruska.*

Z audiovizuálních lekcí, u kterých je třeba kvůli délce dokumentárního filmu větší časové dotace, osobně rád využívám mimo jiné dokument s názvem [Svět podle Russia Today](#), v němž je dobře vidět, jakým způsobem Rusko využívá státní televizní stanici pro podporu svých cílů. Film [Zatracená práce](#) zobrazuje, jakými způsoby Rusko likviduje nezávislou žurnalistiku ve své zemi.

Nesporným pozitivem všech lekcí obsažených v této příručce jsou další doprovodné materiály: konkrétní aktivity s popsanou metodikou, informační texty psané odborníky a tipy na další zdroje informací. Nejde tedy v žádném případě pouze o „puštění filmu“, ale o komplexní materiál, který by měl zábavnou a interaktivní formou pomoci žákům v porozumění současnému světu a také budovat výše zmíněné kompetence.

* Všechny zmíněné ukázky naleznete v části Cíle, narativy a ukázky ruské propagandy.

Možností, jak témata spojená s ruskou propagandou začlenit do výuky, je hned několik. Přirozeně jsou materiály zcela vhodné do hodin základů společenských věd a dějepisu. Texty, které se objevují v českém prostředí a spoléhají na různé manipulativní techniky, lze snadno zařadit i do hodin českého jazyka. Na neochotu Ruska uznat rozpad Sovětského svazu se dá dobře poukázat i v hodinách zeměpisu.

Osobně učím na čtyřletém gymnáziu spíše starší žáky, nejčastěji proto téma zařazuji v hodinách pro žáky 3. ročníku, kde se materiály hodí do mediálního vzdělávání, politologie či mezinárodních vztahů. Nicméně události posledních let a různé manipulace ve veřejném prostoru ukazují, že o ruské propagandě je možné a vhodné s dětmi mluvit i dříve. Doporučil bych začleňovat materiály již v 8. a 9. třídě základní školy, kdy jsou mnozí žáci schopni reflektovat aktuální dění lépe než samotný učitel. Výukové lekce se skvěle hodí i do hodin občanské výchovy.

Při práci s těmito materiály je třeba také pamatovat na jisté zásady. Jednak jde o to, že dokumenty prezentují určitou výseč (ať již časovou či informační), kdy je zachycen pohled tvůrce dokumentu. Při následné diskusi se také mohou objevovat na probíraná témata různé názory, interpretace a úhly pohledu a možná i kontroverze. Což je podle mého názoru v pořádku a rozhodně to není důvod, abychom se tak důležitým tématům vyhýbali. Hledání toho, co se nejvíce blíží realitě, je často namáhavé a vyžaduje to toleranci a trpělivost všech zúčastněných. Hledačské úsilí však často vede k dalším otázkám a tím i k dalšímu rozvoji.

Jan Kubíček

vyučující na Gymnáziu Jana Palacha v Praze, lektor JSNS

RUSKÁ PROPAGANDA V HISTORICKÉ PERSPEKTIVĚ

FOTO: Profimedia

Od carského Ruska k popření pravdy

Západ chtěl odedávna zničit Rusko, zbavit ho jeho nerostného bohatství a v současné době probíhá jen další fáze tohoto věčného konfliktu. V Kyjevě vládne neonacistický režim, který utlačuje ruskojazyčné obyvatelstvo, a Moskva musela těmto lidem přijít na pomoc. Ukrajinská vláda je jen loutková, ve skutečnosti poslouchá příkazy z Washingtonu. Američané na Ukrajině vyvíjejí biologické zbraně. To vše můžeme slyšet od vrcholných ruských představitelů, v nesčetných propagandistických pořadech v ruské televizi a v obskurních teoriích na sociálních sítích. Část z nich je určena hlavně ruskému obyvatelstvu, jiné cílí na mezinárodní publikum. A jakkoliv nám mohou připadat absurdní, nacházejí značnou odezvu. Jak vidíme, tak i u lidí z české dezinformační scény.

Ruská propaganda má však dávné historické kořeny. Ostatně carská ochranka stojí za vznikem jedné z nejslavnějších konspiračních teorií, *Protokolů sionských mudrců*. Tento dokument, poprvé publikovaný v roce 1903, měl dokazovat existenci celosvětového židovského spiknutí, v rámci něhož skupina „mudrců“ řídí veškeré zásadní světové události. Díky tomu že kontrolují média a finance, mohou naplňovat svůj plán, který má za cíl nahradit tradiční společenské uspořádání novým systémem masové manipulace. Poměrně záhy se sice ukázalo, že jde o falzum z velké části zkomponované z francouzských pamfletů, které se často ani netýkaly Židů. Autoři chtěli především vysvětlit problémy tehdejšího Ruska, nicméně publikace měla velký ohlas i mimo něj. Její vydávání sponzoroval například miliardář Henry Ford a dodnes se k ní hlásí palestinské hnutí Hamás. Ostatně

myšlenka, že světoví miliardáři ovládají celý svět a snaží se z obyvatelstva udělat manipulovanou masu, která bude zajišťovat jejich bohatství, rozhodně není mrtvá ani dnes.

Sovětské Rusko posunulo státní propagandu ještě na další úroveň. Kominternu, organizaci, která sdružovala všechny komunistické strany, měla propagandu bolševických myšlenek jako jeden ze svých hlavních úkolů. Přímo v Moskvě pracovali například i čeští nebo němečtí komunisté, kteří odtud určovali obsah komunistické propagandy pro své domovské země. Tedy přesněji řečeno, upravovali ji pro domácí podmínky, o obsahu přirozeně nerozhodovali oni, ale Kreml. Kromě toho ovšem Kominternu plnila roli organizátora komunistických stran a v neposlední řadě také roli sovětské rozvědky. Značná část jejích agentů se kromě propagandy zabývala přímo špionáží.

Obsah propagandy, kterou následně šířily komunistické strany po celé Evropě, se měnil podle momentálních potřeb sovětského režimu. Propagandisté to neměli úplně jednoduché. Na počátku 30. let minulého století byly například hlavním nepřítelem sociálnědemokratické strany, které byly označovány za sociálfašisty. O pár let později naopak propaganda ty samé strany prohlásila za hlavní spojence při vytváření tzv. Lidových front.

Další zátěží pro propagandisty byl pakt Molotov–Ribbentrop, kdy si Sovětský svaz a nacistické Německo rozdělily sféry vlivu ve východní Evropě. Najednou komunistické noviny začaly psát, že nacisté nejsou nejhoršími nepřáteli Ruska, ale ve skutečnosti spojenci. A jen proradní Britové a Francouzi se snaží donutit Adolfa Hitlera k útoku na Sovětský svaz. Zejména němečtí komunisté, kteří byli doma likvidováni, měli výrazný problém s hledáním argumentů.

Během studené války se toho příliš nezměnilo. Němečtí komunisté opakovali po Moskvě, že nepokoje v roce 1953 v Berlíně vyvolali bývalí nacisté a s těžkými sociálními podmínkami dělníků to nemělo nic společného. Reminiscence na fašismus a zapojení západních tajných služeb využila propaganda i v roce 1956 při potlačení maďarského povstání. A stejně propagandisté pracovali i s rámováním invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968.

Tyto teze se mimochodem opakují dodnes. V nové učebnici historie, která je od školního roku 2023/2024 povinná ve všech ruských školách, je za **důvod invaze sovětských vojsk v roce 1968 označena možnost obsazení Československa armádami NATO a spiknutí západních služeb.** Stejně tak je maďarské povstání roku 1956 dílem sympatizantů fašistů, které řídila americká CIA. A to i přesto, že počátkem září 2023 ruský prezident Vladimir Putin veřejně prohlásil, že zásah v Maďarsku a invaze do Československa byly chybou. Tento rozpor je typickým příkladem, jak funguje dnešní ruská propaganda. V dobách Sovětského svazu dominovala komunistická ideologie, současný režim žádnou jasnou ideologii nemá. Jde spíše o eklektickou směs ruského imperialismu a odkazů na tradiční hodnoty (religiózní i zcela světské), která vysvětluje, že stát je více než zájmy jedince. Nicméně to ruské propagandě a jejímu fungování nijak nevádí, protože neusiluje o to přesvědčit její příjemce o jediné pravdě. Cílem je naopak **vytvořit realitu, ve které žádná pravda neexistuje.** Každý fakt může být zpochybněn, každý si může vybrat čemu věřit a jeho víra má stejnou hodnotu jako kohokoliv jiného. A co je důležité, s objektivními fakty to nemá nic společného, protože objektivní fakta neexistují. Výsledkem je, že i ti, kteří nepatří mezi příznivce spikleneckých teorií ve finále rezignují, protože si nakonec řeknou, že „těch informací je příliš mnoho, nedá se pochopit, co je z toho pravda, a **nejspíš se pravdu nikdy nedozvíme**“. A v ten okamžik je Kreml spokojen. Ale to předbýváme, k tomuto stavu vedlo mnoho kroků během více než dvacetileté éry Vladimira Putina.

Ondřej Soukup

novinář a publicista Českého rozhlasu

Ruská propaganda po nástupu Vladimira Putina k moci

Když se Vladimir Putin ještě jako prakticky neznámý politik v roce 1999 dostal do funkce ruského premiéra, uvědomoval si, že musí udělat všechno pro to, aby se u ruské veřejnosti rychle zapsal silnými gesty, a získal si tak na svou stranu veřejné mínění. Toho společně se svými blízkými spolupracovníky dosáhl dvěma zásadními kroky.

Prvním bylo **rozpoutání tzv. druhé čečenské války** proti čečenským separatistům po sérii teroristických útoků, z nichž byli obviněni radikálové pod vedením Šamila Basajeva. Podle celé řady kritiků Kremlu a nezávislých výpovědí v nich ale měla prsty ruská tajná služba FSB, kterou až do posledního momentu vedl právě premiér Putin, krátce na to formálně pověřený vedením ruského státu z pozice zastupujícího prezidenta.

Druhou s tím velice úzce spojenou oblastí byla média. Velké mediální domy mezi sebe měli rozděleny ruští oligarchové, kteří pomocí nich dokázali od 90. let prosazovat svou vůli a také zásadním způsobem ovlivňovat politiku i veřejné mínění. Právě proto se první opatření Vladimira Putina v dočasné funkci ruské hlavy státu týkala právě regulace svobody slova a médií. Tím začal dlouhý proces vedoucí k prakticky všeobíejající kontrole nad veřejným prostorem ze strany ruského státu a k úplnému **vytlačení nezávislých hlasů mimo dosah ruských občanů**.

Zásadní při tom bylo několik momentů, kdy ruská společnost nedokázala čelit nastupující vlně autoritářství. To vedlo až k současnému stavu, který si v ničem nezadá se sovětskou propagandou a úrovní cenzury, kterou Rusko nepamatuje od poloviny 80. let minulého století. Tento fakt samozřejmě souvisí s plnohodnotnou invazí na Ukrajinu a snahou podmanit si i zbytky svobodného přemýšlení uvnitř ruské společnosti. Nezávislé hlasy Kreml zakázal, jejich představitele prohlásil za zahraniční agenty, odsunul do zahraničí nebo přímo uvěznil s cílem dokončit režimní monopol na informace.

První z velkých krizí vypukla již krátce po volbách v roce 2000, kdy došlo k nočnímu převzetí kontroly nad nezávislou televizí NTV uprchlého oligarchy Vladimira Gusinského. Události následujících let, finanční, právní i politický tlak na další média a jejich vlastníky rychle přiměl všechny ostatní přijmout nová pravidla hry, která byla zpečetěna uvězněním Michaila Chodorkovského v roce 2003. Poslední regionální televizi TV2 ale zničil Kreml až v roce 2014, a to po začátku první vlny ruské agrese proti Ukrajině. **Postupoval při tom podle hesla, že národní zdroje médií (zejména celostátní televize a rádia) musí být pod nejsilnější centrální kontrolou.** Regionální televize či jiné formy médií s nižším dosahem je pak možné kontrolovat přes jejich editory nebo finance a jsou pod adekvátně menším tlakem.

Od prvních momentů se přitom režim Vladimira Putina ubíral směrem k jednotícím prvkům uvnitř ruské společnosti, které by pomohly zakrýt postupnou likvidaci demokratických institucí a nezávislých médií. Klíčovým opěrným bodem se ukázal odkaz na období druhé světové války po roce 1941, v ruském pojetí Velké vlastenecké války, a na utrpení sovětských občanů pod tlakem nacistické třetí říše. Ruský režim se také vrátil k některým starým sovětským symbolům – například v roce 2000 se národní hymnou stala znovu ta z dob Sovětského svazu (jen s novým textem). Došlo také de facto k rehabilitaci některých historických osobností včetně Josifa V. Stalina. Tím se ruský režim snažil navázat na velikost Sovětského svazu a na dějiny ruské říše, což se ukázalo jako nosné téma zejména po začátku ruské agrese proti Ukrajině probíhající od roku 2014.

FOTO: Profimedia

Domácí propaganda: umlčení nezávislých hlasů

Ovlivňování veřejného mínění bylo Putinovým klíčovým prostředkem k upevnění moci v domácí politice již od jeho nástupu do funkce premiéra. Citlivost této problematiky se znovu ukázala po 24. únoru 2022, když se ruská centrální moc na nezávislá média znovu zaměřila a dala si záležet, aby zničila i ta zbývající z nich. Včetně těch médií, která působila již od konce éry Sovětského svazu, jako například stanice Echo Moskvy. Toto liberálně zaměřené rádio, i když vlastněné vládním konglomerátem Gazprom-Media, začalo být nově trnem v oku, když si dovolilo narušovat informační monopol v citlivé době nové vlny ruské agrese na začátku roku 2022. **Kreml potřeboval získat absolutní kontrolu nad rámováním ruské války jako tzv. speciální vojenské operace** ruských ozbrojených sil na Ukrajině, které dodnes padly za obět stovky tisíc ruských občanů. Stanici tak bylo krátce po zahájení invaze pozastaveno vysílání. Podobně dopadl i deník Novaja Gazeta, který sice nejprve přistoupil na nepojmenovávání ruské války válkou, jeho vedení se ale nakonec pod tlakem rozhodlo v podmínkách plnohodnotné války ukončit svou činnost.

Tyto a další příklady jasně dokumentují pozornost, kterou Putinův režim již od konce 90. let věnoval oblasti médií, informačnímu prostoru a jeho kontrole. Podle výpovědí insiderů přímo zevnitř systému, včetně britského novináře a analytika Petera Pomerantseva, přitom víme, jak vysoké úrovně centrální kontroly médií bylo ze strany Kremlu dosaženo. V této souvislosti jsou známá pravidelná koordinační setkání šéfů jednotlivých médií s představiteli moci, kteří v průběhu let kontrolovali narativy, jež posléze média uváděla do veřejného prostoru.

Modus operandi byl přitom dlouhodobě **postaven na obrazu nepřítele**, a to ať už toho vnějšího nebo vnitřního. Na samém počátku Putinovy vlády, v první fázi upevňování moci, to byli čečenští separatisté, později vnitřní opozice a po roce 2014 se režim definitivně zaměřil na Ukrajinu a na Západ. A právě státem přímo či nepřímo kontrolovaná média sehrála klíčovou roli při vytváření atmosféry strachu a vyhocených emocí vůči kritikům režimu Vladimira Putina. Nepohodlné hlasy se tak podařilo v očích ruské většinové společnosti zdiskreditovat a dosáhnout jejich naprosté marginalizace.

Ruská propaganda v zahraničí: informační válka a její úspěchy

Přestože si Rusko dlouho uvědomovalo význam médií a informačního prostoru při ovlivňování veřejného mínění v domácí politice, cesta k vybudování akceschopné a ruskému režimu podřízené sítě informačních zdrojů, které by byly schopny vystupovat v zahraničí, byla poměrně dlouhá. Její počátky můžeme zařadit až do období okolo roku 2008, kdy bylo založeno tzv. Rossotrudničestvo, ruská federální agentura, která se zabývá záležitostmi postsovětského Společenství nezávislých států, krajanů a mezinárodní humanitární spoluprací.

Bylo to právě v tomto období, kdy začal narůstat význam **vládní televize Russia Today (dnes RT)**, která kromě angličtiny začala vysílat také v arabštině (2007), španělštině (2009), později také v němčině (2014) a francouzštině (2017). V roce 2010 byla taktéž vytvořena speciální divize pro americký a britský trh, což mělo podpořit dosah a ovlivnění veřejného mínění za formálním účelem vylepšení obrazu Ruské federace ve světě. První významnou roli na poli mezinárodní politiky sehrála RT ve válce Ruska proti Gruzii v létě roku 2008, kdy se aktivně podílela na rámování tohoto vojenského konfliktu a přenášela, nejen do anglickojazyčného prostoru celou řadu lživých a zmanipulovaných informací, jak o tom informovala celá řada insiderů a novinářů v této době. Mnozí z nich potom televizi také opustili, protože se poměrně rychle začalo upevňovat editorské vedení a jasné pojiťko se zahraničněpolitickými a bezpečnostními zájmy Kremlu.

Klíčovou roli přitom od počátku sehrávala snaha (samozřejmě s výjimkou editorských standardů) se vyrovnat vystupováním a designem západním televizím. A to s **využitím západních novinářů a reportérů, které ruský stát platil, aby informovali o problémech na Západě**. Významným prvkem vždy bylo zapojování známých osobností a využívání na Západě marginalizovaných témat, osobností a úhlů pohledu, které nebyly všeobecně přijímané. Za své pokrytí amerického hnutí Occupy Wall Street byla RT dokonce navržena na cenu Emmy.

Popularita RT vždy souvisela také s odporem proti dominanci Západu v čele se Spojenými státy. Větší přízní se těšila v kruzích, které se dlouhodobě vymezovaly proti USA nebo NATO a v obecném smyslu proti celému západnímu mainstreamu. Její diváci také hledali odlišné odpovědi na mnohdy banální otázky, které jim předávala západní média. RT často dokázala přijít s alternativním výkladem pravdy a mnohdy se jí dařilo přinášet jiné odpovědi a tím rozměňovat fakta a častokrát také důvěru v média a instituce. To vše podporovalo oficiální motto televize, které zní „Question More“, tedy ptát se více.

Samostatnou kapitolu pro ruské vládní zdroje a ruskou propagandu vždy představoval internet, jehož význam vzrostl zejména po událostech tzv. arabského jara v roce 2011. Rusko si rychle začalo uvědomovat, že pokud se mu bude dařit využívat slabin Západem vytvořených a do velké míry neregulovaných sociálních sítí, může mu to otevřít cestu k zásahům do veřejných diskuzí. A to zejména v klíčových okamžicích a vypjatých společenských momentech. Těmi byly v roce 2016 obzvláště prezidentské volby ve Spojených státech nebo také kampaň o vystoupení Velké Británie z Evropské unie, které jsou stále zkoumány právě s ohledem na možnost zahraničního zásahu ze strany Ruska.

Vliv ruské propagandy v Česku

V Česku se hovoří o výrazném nárůstu vlivu Ruska v informačním prostoru zejména po roce 2014 a okupaci Krymského poloostrova ze strany Kremlu. Často se jako první rozsáhlá vlivová operace uvádí ruská snaha ovlivnit veřejné mínění proti stavbě amerického radaru na českém území. Ta však měla poněkud odlišné rysy od projevů ruské propagandy známé později, a to zejména masivním využíváním tzv. agentů vlivu a ideologicky či jinak spřízněných osobností vystupujících za ruské zájmy ve veřejné debatě. Oproti tomu se po roce 2014 projevy ruské propagandy koncentrovaly zejména v online prostředí.

V období po roce 2014 se v Česku objevily desítky dezinformačních webů. Ty začaly šířit manipulativní obsah nejen o Rusku a Ukrajině, ale také o migrační krizi či jiných antisystémových tématech, která se dala využít k podkopání důvěry veřejnosti ve stát a jeho instituce. I když je v některých případech stále obtížné odhalit přímou vazbu na Rusko, narativy inspirované Kremlem a ideologické sklony lze obecně vysledovat v celé řadě případů dezinformačních zdrojů těžících z alternativního postavení a otevřeně odlišných názorů.

Český think-tank Evropské hodnoty řadu let sledoval dezinformační scénu a zjistil, že s malými odchylkami v českém dezinformačním prostoru v meziročním srovnání funguje přibližně čtyřicet webových stránek a online portálů. **Jedna skupina je přitom přímo napojena na ruské oficiální zdroje nebo je jimi úzce inspirována.** Do ní můžeme zařadit především českojazyčnou verzi agentury Sputnik, jejíž web v ČR oficiálně působil několik let až do zahájení ruské agrese v únoru 2022, kdy byl zablokován.

Další výraznou skupinu představují manipulativní informační kanály, které se také často inspiroují Kremlem, pokud jde o jejich obsah. Obecně je ale můžeme charakterizovat jako weby zaměřené na senzační zdroje informací, logiku clickbaitu a chytlavé titulky. Jak prokázalo šetření českých novinářů a analytiků, tento model webům **umožňuje lukrativně profitovat z online reklamy a vydělat až vysoké stovky tisíc korun měsíčně.**

Mnohé další projekty, jak je popisuje další český think-tank Prague Security Studies Institute, jsou dodnes kombinací obou přístupů, i když jsou nyní na proruské scéně méně viditelné. Tyto informační portály v současnosti spíše hledají nové zaměření a agendu, která by uspokojila protistátní a antisystémové sklony jejich stoupců. Častým cílem se v této souvislosti stává Ukrajina a její uprchlíci, kteří museli utéct před ruskou válkou.

Od pandemie covidu-19 však obecně dochází k větší diverzifikaci. A to jak z hlediska aktérů, tak témat, což přináší více motivací a fragmentaci dezinformační scény v České republice. **Stále více zdrojů se také přesouvá na sociální sítě,** zejména uzavřené kanály, jako například Telegram, které je velice obtížné efektivně monitorovat. To je jeden z nezamýšlených důsledků atmosféry, která je méně příznivá pro otevřeně proruské zasílání zpráv a prokremelské názory ve společnosti.

Ruská propaganda ve válečné době

Jak ukázala již situace po roce 2014, Kreml začal od prvních momentů plnohodnotné vojenské invaze na Ukrajinu intenzivně využívat informační zdroje k šíření svého vlastního výkladu reality, a to jak v domácí politice, tak v mezinárodním prostředí. Ukázalo se totiž, že špatně připravenou a komunikovanou vojenskou operaci bude muset v informačním prostoru zvládat jen s vypětím všech sil na různých úrovních včetně přímo i nepřímo kontrolovaných médií a propagandy.

Bezprostředně po 24. únoru roku 2022 se tedy Kreml rozhodl konat a mobilizovat informační zdroje. V domácím prostředí dokončil likvidaci kritiků režimu a doposud nepodřízených informačních kanálů. Vše doprovázely kroky k utužení kontroly nad obyvatelstvem, a to včetně oblasti svobody slova a projevu. Citelně se režim zaměřil na média, kterým zakázal mluvit o invazi na Ukrajinu jako o válce. Ani to však nestačilo a celá řada

ruských a ruskojazyčných médií byla dále trestána a zařazována na seznam tzv. zahraničních agentů a v Rusku „nežádoucích“ organizací, což mělo snížit jejich dosah v ruské společnosti. Kromě toho se Kreml pro jistotu rozhodl definitivně vypnout a omezit svobodný tok informací také přes sociální sítě, mnohé z nich (např. Facebook či Twitter) režim po zahájení invaze v rámci ruského internetu (Runetu) zakázal.

Ve vnějších vztazích a mezinárodní politice se od počátku snažil Kreml budovat dlouhodobé narativy, které měly na jednu stranu **zdiskreditovat samotnou Ukrajinu** a vykreslit ji jako zemi ovládanou zkorumpovanou elitou a extremistickými názory (viz odkazy na údajný fašismus na Ukrajině, narkomany, ale také diskriminaci etnických Rusů). Na druhou stranu se ale kremelské vedení a jeho propaganda snažily Ukrajinu vylíčit jako zemi nesvéprávnou a podřízenou vůli Spojených států. Tento narativ o tzv. vnější kontrole se Rusko snaží budovat dlouhodobě a prezentovat ho také domácím publiku.

Obecně lze ale říci, že ruská propaganda byla minimálně v první fázi války do velké míry oslabena a zdiskreditována kvůli všeobecné realitě na Ukrajině, mezinárodní solidaritě vůči ní a všeobecnému odmítnutí ruské agrese. A to i na půdě Valného shromáždění OSN, kde jen velmi malá menšina otevřeně neodmítla ruské nevynucené a neoprávněné použití síly vůči jeho sousedovi. I z toho důvodu se Rusko muselo spolehnout na své zbývající spojence a na **hledání slabých míst uvnitř západního společenství** a mezinárodní komunity, které se snažilo zviditelnit a využít ve svůj prospěch. Typickým příkladem této činnosti může být snaha různými způsoby očernit ukrajinské uprchlíky a využívat postupné únavy západních společností z války.

Nástroje, které k tomu Rusko využívá, nejsou nové, ale v mnoha případech nabraly novější podoby. Například v českém kontextu přestalo být veřejně možné (a vůbec legální) schvalovat ruské kroky a agresivní válku proti Ukrajině. I z toho důvodu se začala propaganda zaměřovat na jiná témata: ukrajinské uprchlíky, cenu, za kterou Česko Ukrajině pomáhá, či klesající životní úroveň, kterou musí Češi za cenu solidarity každý den podstupovat. Přestože došlo v minulých letech k oslabení sítě ruských agentů, prodloužené ruce Kremlu nezmizely.

To samozřejmě představuje zásadní bezpečnostní hrozbu. Důsledkem ruské informační války **dochází k polarizaci společnosti, radikalizaci některých jejích částí a k poklesu důvěry ve stát a jeho instituce**. Z dlouhodobého pohledu se jedná o opravdu významný problém pro budoucí udržitelnost české (a obecně západní) podpory Ukrajiny a pro společenskou odolnost vůči ruským vlivovým aktivitám a snahám o zásahy do vnitřních poměrů. Přestože se zdá, že česká veřejnost ve své podpoře Ukrajiny a Ukrajinců stále v zásadě vytrvá, efekt postupného opotřebování českého veřejného mínění se bezpochyby dostavuje a musíme mu věnovat náležitou pozornost a co nejvíce se vůči němu vymezovat.

Pavel Havlíček

analytik Asociace pro mezinárodní otázky

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

FOTO: ČTK

FOTO: EPA

FOTO: Profimedia

1968

2014

2022

**AUDIOVIZUÁLNÍ
LEKCE**

INVAZE 1968. RUSKÝ POHLED

Josef Pazderka / ČR / 2011 / 39 min.

Doporučený věk: 14–21

„Měl jsem za to, že bratrské Československo nechceme okupovat nebo ničit, že jen potřebuje pomoc,“ vzpomíná bývalý sovětský generál Pavel Kosenko, který velel vojenským jednotkám, jež v srpnu 1968 drancovaly samotné centrum Prahy. Slavná operace Dunaj, která se dle sovětské propagandy měla rychle a efektivně vypořádat s nastupující kontrarevolucí v komunistickém Československu, narazila na nečekaný odpor civilistů. Jaké informace měli a čemu věřili tehdejší čelní i řadoví představitelé zasahujících armád Varšavské smlouvy? Tušili, oč běží v pražském jaru, nebo smysl celé operace dodnes neproblematizují? Unikátní perspektivu „druhé strany“ přináší v televizním dokumentu vedle posledního sovětského prezidenta Michaila Gorbačova také sovětský novináři sledující události přímo v Praze nebo ruští disidenti. Konec pražského jara, který zasadil ránu i jejich nadějím na lidštější verzi socialismu, sledovali s hlubokou lítostí. Stud za brutální invazi přetavilo několik z nich v slavný symbolický protest na Rudém náměstí, za který si vysloužili tvrdé tresty.

KONTRAREVOLUČNÍ SPIKNUTÍ

ANOTACE:

Aktivita je zaměřena na zvědomění konkrétních propagandistických nástrojů. Žáci pracují s příklady dobové propagandy a dezinformací, které se ve filmu objevují a které se snaží legitimizovat invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. S pomocí analýzy jednotlivých propagandistických výroků z hlediska pěti klíčových otázek mediální gramotnosti (Kdo? Co? Komu? Jak? Proč?) vyvozují zobecněné společné znaky.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS, MV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 14+

CÍLE:

Žáci:

- aplikují pět klíčových otázek mediální gramotnosti (Kdo? Co? Komu? Jak? Proč?);
- rozumí významu pojmu „propaganda“ a „dezinformace“;
- jsou schopni analyzovat nástroje politické propagandy;
- uvědomují si typické znaky propagandistických nástrojů.

DĚLKA: 60 MIN. (VČETNĚ PROJEKCE)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** (do skupin)
- **MATERIÁL** (rozstříhat do skupin)
- **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**
- nůžky, psací potřeby
- flipchart/tabule

POSTUP:

1. Na úvod se žáků ptáme na otázky: *Co je propaganda?* a *Co jsou dezinformace?* Odpovědi zaznamenáváme na tabuli či flipchart. Společně v diskuzi dojdeme k základním definicím.
2. Následuje **projekce filmu**.
3. Bezprostředně po projekci provedeme stručnou reflexi metodou jednoho slova. Vyzveme žáky, ať řeknou jedno slovo, které je k filmu napadá. Slova zapisujeme na tabuli, mohou se opakovat.

Poznámka: Využijte další metody reflexe emocí po filmové projekci*.

* <https://www.jsns.cz/lekce/jak-na-reflexi-emoci-po-projekci>

4. Žáky rozdělíme do skupin po třech až čtyřech. Každé skupině přiřadíme jednu z citací **MATERIÁLU – VÝROKY**. Vybereme výroky, s nimiž se bude nejlépe pracovat. Skupiny si mohou výroky případně vyložit.
5. Vyzveme žáky ve skupinkách k vyplnění **PRACOVNÍHO LISTU**, kde analyzují vybrané výroky z filmu.
6. Na tabuli či flipchart napíšeme otázky **Kdo? Co? Komu? Jak? Proč?**. Společně sdílíme výsledky skupinové práce a k otázkám přepisujeme odpovědi.

REFLEXE:

Závěrečná reflexe probíhá formou diskuze nad zjištěnými odpověďmi. Ptáme se: *Jsou vaše odpovědi v souladu se společně nalezenými definicemi pojmů „propaganda“ a „dezinformace“ z úvodu hodiny? Který ze zkoumaných výroků považujete za dezinformační? Co bylo cílem sovětské propagandy? Dokážete uvést na příkladu analogické propagandistické postupy v dnešní době? Jak se můžeme bránit před politickou propagandou? Jak můžeme odlišit informaci od dezinformace či misinformace?*

ZKUŠENOST Z PRAXE:

Dokument byl pro žáky srozumitelný. Při jeho sledování si zopakovali historické události srpna 1968 v Československu. Největší přínos aktivity spatřuji jednak v představení ruského pohledu na československé dějiny, který jinak není tolik prezentovaný, jednak v rozšíření a upevnění znalosti tématu dezinformace a práce s informacemi. Sami žáci spatřovali největší přínos aktivity právě v rozlišení pojmů dezinformace a propaganda. I když jsme ještě před zhlédnutím dokumentu stanovili definice těchto dvou pojmů, následně jsme podstatnou část lekce strávili jejich opětovným vysvětlováním a rozlišováním. Pomohly nám v tom také příklady z jiných období včetně současnosti – s ohledem na současnost byli žáci schopni pojmy aplikovat, příklady čerpali z různých případů, které zaznamenali v médiích, sociální sítě nevyjímaje.

Mgr. Jaroslav Taras, Gymnázium Jihlava

VÝROKY

„Uvnitř komunistické strany pracují síly, které úzce spolupracují s kontrarevolučním podsvětím.“

dobová sovětská média

„Nejvíce se kontrarevoluce zaměřuje na mladé lidi. Snaží se využít jejich chuti se angažovat a jejich politické nezralosti.“

dobová sovětská média

„Na území Západního Německa se cvičí armády NATO. Pokud nezasáhneme, vtrhnou do Československa a zaberou ho.“

Boris Šmeljov, sovětský výsadkář

„Západ chtěl svést Československo ze správné cesty socialismu a znepřátelit ho se Sovětským svazem. Rozbít naši jednotu i celou Varšavskou smlouvu.“

Eduard Vorobjov, sovětský důstojník

„Většina lidí byla zmanipulována. Byli to živlové, kteří na ulicích neměli co dělat. Ostatní prostě nechápali, co se děje.“

Pavel Kosenko, sovětský generál

„Všichni jsou nakonec součástí kontrarevoluce. Nepřátelé socialismu pronikli hlouběji do nitra společnosti, než jsme si představovali. Masu lidí, která je proti nám, musíme, nehledě na její náladu, ochránit. Ne zničit, ale chránit.“

Boris Šmeljov, sovětský výsadkář

„Přijížděly k nám sanitky, měly na sobě kříž. Všechno sedělo, ale uvnitř nebyli zabití nebo zranění. Když jsme vozy začali zastavovat, byly tam zbraně, automaty, pušky a granáty. To všechno se převáželo pod záminkou poskytnutí lékařské pomoci zraněným a rozdávalo se to obyvatelstvu.“

Pavel Kosenko, sovětský generál

„Vzpomínám si, jak na ministerstvo zemědělství přivezli odněkud zbraně. Svolali k nim novináře a prohlásili: ‚Tohle jsou zbraně, které jsme zabavili kontrarevolucionářům.‘ Ten snímek se pak objevoval v takzvané Bílé knize, kterou vydala sovětská tisková agentura Novosti. To měly být zabavené zbraně kontrarevolucionářů. Přitom šlo o odněkud přivezené zbraně Lidových milicí.“

Vladlen Krivošejev, sovětský novinář

„Z balkonu Národního muzea stříleli na naše vojáky. Museli se bránit. A teď se to představuje jako vandalismus Rusů.“

dobová sovětská média

„Na Vinohradské ulici u rozhlasu zaútočili extremisté na vojenské auto. Proděravěli mu nádrže a zapálili je. Do rukou jim mohli padnout zbraně, a vojáci proto museli vyhodit stroj do povětří. A teď sem zase vodí lidi.“

dobová sovětská média

„Zachránili jsme svět před třetí světovou válkou.“

Pavel Kosenko, sovětský generál

Pokuste se společně ve skupině odpovědět alespoň na některé z nabízených otázek:

Kdo je autorem výroku? Co o autorovi víte?

Co je obsahem sdělení? Jaké názory či hodnoty jsou ve sdělení přítomny? Jak by se mohly dát informace obsažené ve sdělení ověřit?

Komu je sdělení určeno? Jak může sdělení ovlivnit názory příjemců?

Jaký je jazyk sdělení? Které emoce může výrok vyvolávat?

Proč byl výrok pronesen? Kdo má ze sdělení prospěch či užitek?

PROPAGANDA A DEZINFORMACE

Propaganda: cílené šíření informací a myšlenek

Pojem „propaganda“ je odvozen z latinského Sacra Congregatio de Propaganda Fide, což byla kontrolní komise ustavená Vatikánem v roce 1622 pro propagaci římskokatolické víry. V kontextu protireformace slovo brzy pozbylo svou neutralitu a nabylo hanlivý tón, který mu zůstal dodnes. Propaganda je obecně definována jako systematické šíření informací a myšlenek, především neobjektivním nebo zavádějícím způsobem, za účelem prosazování nebo podpory politické kauzy nebo názoru.

V aktuálním kontextu mezinárodního vývoje je pojem propaganda nejčastěji spojován s politickým přesvědčováním a psychologickou válkou – ta je definována jako použití propagandy proti protivníkovi s cílem zlomit jeho vůli bojovat nebo se bránit, případně jej naklonit vlastní pozici. Propaganda může být využívána různými aktéry, v různých kontextech a pro různé účely, přičemž nástroje propagandy se neustále vyvíjejí.

Dezinformace: systematické a úmyslné klamání

Pojem „dezinformace“ znamená šíření záměrně nepravdivých informací, obzvláště pak státními aktéry nebo jejich odnožemi vůči cizímu státu nebo vůči médiím, s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří je přijímají. Je pozoruhodné, že tento dnes mezinárodně užívaný pojem pochází nejspíš z ruského дезинформация [dezinformacija], který byl prvně zaznamenán v roce 1949 (jak uvádí např. Oxford English Dictionary).

Misinformace: neúmyslně nesprávné informace

Misinformace je nesprávná nebo zavádějící informace, která není šířena ani systematicky, ani úmyslně s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří ji přijímají. Ačkoliv se jedná o neutrální jev, mohou misinformace v případech, kdy jsou šířeny ve velkém rozsahu a bez náležité opravy, vést ke stejnému výsledku jako dezinformace – tedy k přijetí rozhodnutí nebo osvojení názorů na základě nepravdivých informací.

Mezi výše uvedenými kategoriemi může být řada přechodů a mohou se vyskytovat i současně. Tyto jevy jsou také běžnou součástí veřejné debaty demokratické společnosti. Proto většina těchto jevů není v pozornosti demokratického státu a probíhá v rámci výkonu práva na svobodu projevu. To, co je významné z pohledu ministerstva vnitra, jsou pouze ty dezinformace a propaganda, které mají či mohou mít negativní dopad na vnitřní bezpečnost České republiky.

V první řadě jde o ty případy, které naplňují skutkovou podstatu některých trestných činů. Ale i v případech, kdy daný dezinformační či propagandistický akt neporušuje žádný právní předpis (což je většina), může stále představovat nebezpečí pro vnitřní bezpečnost státu.

Příkladem může být „praní špinavých informací“. Postupně na sebe odkazující zdroje vedou k tomu, že se původně „špinavý“ nebo nijak nezjištěný, neprokázaný původ informace postupně „očistí“ tím, že ho převezmou i seriózní média.

Dalším příkladem je tzv. obsah bez záruky – tedy informace bez záruky kvality, obsahu i původu. Dezinformace svůj původ cíleně zatajují či falšují (podobně jako padělané zboží), nebo svůj původ vůbec neuvádějí a nikdy neručí za obsah informací. Důvěryhodná média naopak zdroje ověřují, uvádějí fakta (a tam, kde nejsou k dispozici, jasně rozlišují fakta od domněnek či názorů) a za kvalitu šířených informací odpovídají (např. tím, že v případě pochybení zveřejní omluvu a opravu).

Značná část toho, co publikují dezinformační platformy, se může zakládat na faktech, avšak obsahovat vymyšlenou nebo zkreslenou „nadstavbu“. Tím získávají dezinformace falešný punc věrohodnosti.

Nebezpečí tkví v tom, že dezinformační obsah nepodkopává autoritu např. jednoho konkrétního politika nebo politické strany, ale často způsobuje nedůvěru vůči médiím jako takovým, vůči politickému systému či samotné demokracii. Navíc dezinformace vzbuzují apatii, jelikož šíří myšlenku, že „věřit se nedá ničemu“ a „dělat s tím nejde nic“, protože všechno mají v rukou všemocné šedé eminence.

Zdroj: Ministerstvo vnitra České republiky: Definice dezinformací a propagandy [online]. Praha: MZV ČR, 2023 [cit. 2023-05-13]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>.

POLEDNE

ANOTACE:

Aktivita se zaměřuje na porozumění významu protestu osmi statečných sovětských občanů na Rudém náměstí (25. 8. 1968 od 12:00 do 12:15). Ptá se žáků po možné motivaci aktérů k tomuto činu a na otázku následků, které jejich gesto odporu vyvolalo. Ve skupinkách formou brainwritingu žáci sepisují co možná nejvíce odpovědí. Následně je zapisují na tabuli a shlukují k sobě tematicky blízké odpovědi. Aktivita směřuje k uvědomění významu občanské angažovanosti, statečnosti a solidarity v boji za svobodu a lidská práva.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 14+

CÍLE:

Žáci:

- rozumí symbolice protestu tzv. osmi statečných proti okupaci Československa;
- uvědomují si zločinné metody umlčování disidentů v Sovětském svazu;
- chápou hodnotu statečného odporu proti totalitní moci;
- oceňují občanskou angažovanost a solidaritu v boji za svobodu a lidská práva.

DĚLKA: 55 MIN. (VČETNĚ PROJEKCE)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** do každé skupiny
- **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**
- lepítka, psací potřeby
- flipchart/tabule

POSTUP:

1. Na úvod se žáků ptáme na otázku: *Které jednání považujete za statečné?* Krátce diskutujeme o konkrétních příkladech projevů statečnosti, které žáci uvádějí.
2. Následuje **projekce filmu**.
3. Žáky rozdělíme do menších skupin po třech až čtyřech a rozdáme jim **PRACOVNÍ LIST** a lepítka.
4. Bezprostředně po projekci provedeme stručnou reflexi metodou jednoho slova. Vyzveme žáky, ať řeknou jedno slovo, které je k filmu napadá. Slova zapisujeme na tabuli, mohou se opakovat.

Poznámka: *Využijte další metody reflexe emocí po filmové projekci**.*

** <https://www.jsns.cz/lekce/jak-na-reflexi-emoci-po-projekci>

5. Vyzveme skupiny k sepsání co možná nejvíce odpovědí na otázky v pracovním listu. Veškeré nápady mohou skupiny sepisovat metodou volného psaní do pracovního listu a potom vybrané odpovědi čitelně zaznamenají na lepítka.
6. Tabuli či flipchart rozdělíme na dvě poloviny. Levou stranu nadepíšeme slovem DŮVODY, pravou slovem NÁSLEDKY.
7. Papírky s odpověďmi následně žáci shlukují na tabuli či flipchart tak, aby blízko sebe byly nalepeny odpovědi podobné či stejné.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse nad odpověďmi žáků. Zároveň směřuje k současnosti a obecně k hodnotě občanské angažovanosti. Ptáme se: *které odpovědi jsou nejfrekventovanější? Která odpověď pro vás byla nejvíce překvapivá? Který z důvodů a z důsledků považujete za nejpodstatnější a proč? Jak lze projevit statečnost ve veřejném životě v dnešní době?*

Poznámka: Doporučujeme seznámit se s informačním textem Otázky a odpovědi.

ZKUŠENOST Z PRAXE:

Dokument i aktivita byly pro žáky zajímavé. Testování aktivity Poledne probíhalo během dvouhodinového semináře Současné dějiny. V úvodu semináře se žáci rozdělili do skupin po 3–4. Práci jsme zahájili hledáním odpovědí na otázku: *Které jednání považujete za statečné?* Následovala projekce dokumentu. Pak žáci obdrželi do skupin pracovní listy a po přečtení otázek si zapisovali klíčová slova, která souvisela s dokumentem. Každá skupina pak svá klíčová slova prezentovala a zároveň zapisovala na tabuli. Díky této aktivitě mohli žáci odpovědět na zadané otázky. Žáci se zajímali o další osudy statečných aktivistů, a tak si ve skupinkách přečetli medailónky dvou vybraných aktérů. Aktivita byla ukončena zamyšlením nad otázkou *Jak lze projevit statečnost ve veřejném životě v dnešní době?*

Miroslava Quaiserová, Gymnázium Lovosice

Pokuste se najít co možná nejvíce odpovědí na následující otázky:

1. Co mohlo vést účastníky protestní akce na Rudém náměstí k jejich činu?

2. Které důsledky akce vzdoru přinesla?

OSM STATEČNÝCH

PAVEL LITVINOV

Pavel Litvinov se narodil roku 1940 v Moskvě jako vnuk někdejšího Stalina ministra zahraničí Maxima Litvinova. Po studiu matematiky a fyziky na Moskevské státní univerzitě nastoupil na akademii věd a přednášel fyziku v Lomonosově chemicko-technologickém ústavu. V roce 1965 se začal angažovat na podporu zatčených spisovatelů Andreje Siňavského a Juli Daniela. Odpor proti jejich zatčení a následnému věznění vyústil v novou vlnu disidentského hnutí v Moskvě. Pavel Litvinov se stal jednou z jeho vůdčích osobností. V následujících letech napsal mimo jiné několik knih popisujících procesy s disidenty. Knihy kolovaly v Sovětském svazu v samizdatu, na Západě vyšly tiskem. Na přelomu let 67/68 byl propuštěn nejprve z akademie věd a poté i z Lomonosova ústavu. Společně s ostatními disidenty s nadějí sledoval vývoj v Československu. Zároveň však sdílel obavy Anatolije Marčenka, že sovětské vedení nenechá pražské jaro bez odezvy. V disidentských kruzích se diskutovalo o případných protestech proti intervenci již několik měsíců před 21. srpnem. Zpráva o invazi zastihla Litvinova v bytě Larisy Bogorazové, s níž se 21. 8. 1968 ráno chystal na proces s A. Marčenkem. U soudu potkal několik známých, kteří jej utvrdili v rozhodnutí uspořádat demonstraci proti okupaci Československa. O čtyři dny později rozvinul během demonstrace na Rudém náměstí transparent s textem „Za vaši i naši svobodu“, který odrážel jeho naděje, že pražské jaro ovlivní i vývoj v Sovětském svazu. Tajní příslušníci KGB ho při útoku na skupinku demonstrantů mlátili těžkou taškou přes hlavu. Stejně jako ostatní demonstranti byl zatčen a uvězněn. V říjnu 1968 byl odsouzen k pěti letům vyhnanství. Z věznice Lefortovo ho přes Sverdlovsk, Novosibirsk, Irkutsk a Čitu eskortovali až do městečka Usguli na Sibiři. Zde pracoval až do roku 1973 jako elektrikář v místních dolech. Krátce po návratu z vyhnanství se společně s manželkou rozhodl pro emigraci do USA. Usadili se ve státě New York, kde se Pavel Litvinov vrátil ke své akademické profesi. Od prvních dní emigrace dodnes aktivně vystupuje na ochranu práv vězňů a podporuje hnutí za lidská práva po celém světě.

LARISA BOGORAZOVÁ

Larisa Bogorazová se narodila roku 1929 v Charkově na Ukrajině. Na tamní univerzitě vystudovala filologii. V roce 1950 se provdala za spisovatele Juli Daniela, s nímž se odstěhovala do Moskvy, kde do roku 1961 pracovali jako učitelé. V letech 1961–1964 absolvovala postgraduální studium lingvistiky v Ústavu ruského jazyka Akademie věd. V rozmezí let 1964–65 přednášela obecnou lingvistiku na fakultě filologie v Novosibirsku, kde získala titul kandidátky věd. V roce 1965 byl její manžel Juli Daniel společně s Andrejem Siňavským zatčen a o rok později odsouzen za publikování satirických textů v západním tisku. Odpor proti jejich zatčení a uvěznění se stal impulzem pro vznik nového disidentského hnutí v Sovětském svazu. Larisa Bogorazová se brzy stala jednou z nejvýraznějších postav tohoto hnutí. Nejenže vedla kampaň za propuštění svého muže, ačkoliv se spolu již dříve rozešli, ale stala se i obhájkyňou dalších politických vězňů, na jejichž osudy se snažila upozorňovat veřejnost. Počátkem roku 1968 sepsala společně s Pavlem Litvinovem prohlášení světové veřejnosti na protest proti soudnímu líčení se spisovatelem Jurijem Galanskovem, Alexandrem Ginzburgem a dalšími. Prohlášení bylo první výzvou sovětského disentu, která se díky zahraničnímu rozhlasovému vysílání dostala k široké veřejnosti Sovětského svazu. Za účast na demonstraci proti okupaci Československa byla v říjnu 1968 odsouzena ke čtyřem letům vyhnanství v Čuně v Irkutské oblasti. Ve vyhnanství nesměla vykonávat původní povolání učitelky. Místo toho pracovala jako pomocná dělnice v dřevozpracující továrně. Často zde trpěla nemocemi a hladem. V Čuně si odpykával trest i Anatolij Marčenko, za kterého se Larisa Bogorazová později provdala. Po propuštění v roce 1972 navázala na předchozí aktivity v opozičním hnutí. Psala do zahraničního tisku články o porušování lidských práv v SSSR. Byla autorkou několika otevřených dopisů sovětskému vedení, ve kterých žádala spravedlnost pro politické vězně a jejich propuštění. Zvláště usilovně bojovala za osvobození svého opakovaně vězněného manžela Anatolije Marčenka, který v roce 1986 ve vězení zemřel. Koncem 80. let se Larisa Bogorazová zasloužila o obnovení Moskevské Helsinské skupiny, iniciativy monitorující dodržování lidských práv. Po pádu Sovětského svazu až do své smrti v roce 2004 zůstala jednou z nejvýraznějších obhájkyň lidských práv v postsovětském Rusku.

TAĀANA BAJEVOVÁ

Dcera známého biologa a vězně gulagu Alexandra Bajeva se narodila roku 1947 v Krasnojarském kraji, kam byl její otec poslán do vyhnanství. Po svém propuštění se vrátil i s rodinou do Moskvy, kde TaĀana nastoupila na právnickou fakultu moskevské univerzity. V roce 1967 se zapojila do disidentského hnutí. Mimo jiné sbírala podpisy pod prohlášení na podporu politických vězňů a pomáhala rodinám uvězněných. Za tyto aktivity ji v roce 1968 vyloučili z práv. Podařilo se jí však nastoupit do prvního ročníku v Ústavu historie a archivnictví. Po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa se od Petra Jakira dozvěděla o plánované demonstraci proti okupaci. V knize N. Gorbaněvské *Poledne* Bajevová vzpomíná na večer 24. srpna 1968: „Věděla jsem, že půjdu. Rozhodnutí padlo okamžitě. Proč? To jsem pochopila později. Čím více jsem situaci chápala, tím větší zlost se ve mně probouzela. Intuitivně jsem vnímala probíhající násilí a skutečnost, že se má země opět stala četníkem Evropy. Věděla jsem, že půjdou i moji kamarádi a já půjdu s nimi. Rozhodli se jít s Československem. Dávali svoji svobodu Československu. Já ji dala svým kamarádům. Věděla jsem, že mě čeká pracovní tábor, a připravila se na to. V noci jsem uklidila byt a napsala dopis kamarádům a rodičům. V mé mysli nebyly žádné pochybnosti.“ 25. srpna 1968 se připojila k demonstrujícím na Rudém náměstí a byla zatčena. Společně s dalšími demonstranty se ocitla v cele policejní stanice na Puškinově ulici, lidově nazývané „Padesátník“. Litvinov, Bogorazová a Babickij ji zde před výslechem přesvědčili, aby kvůli svému věku vypověděla, že se na Rudém náměstí ocitla náhodou. Po noční domovní prohlídce byla propuštěna a trestní stíhání proti ní bylo zastaveno. Týden po demonstraci ji však vyloučili z Ústavu historie a archivnictví. Až do svého odchodu do emigrace byla aktivní v disidentském hnutí. Od pádu SSSR žije střídavě v Moskvě a New Yorku.

KONSTANTIN BABICKIJ

Konstantin Babickij se narodil roku 1929 v Moskvě. V roce 1953 dokončil studium v Ústavu sdělovací techniky. Ve studiích pokračoval na filologické fakultě moskevské univerzity. Od roku 1960 pracoval v Ústavu ruského jazyka Akademie věd. Nebyl aktivním členem disidentského hnutí, ale díky osobnímu vztahu k Larise Bogorazové, Pavlu Litvinovovi a dalším disidentům ochotně překládal z češtiny a polštiny texty pro samizdat. 22. srpna 1968 Babickij před kolegy na akademii věd, kde se sovětské vedení snažilo získat podporu pro své rozhodnutí, odsoudil invazi do Československa. Ačkoliv se nikdy předtím nijak zvlášť politicky neangažoval (pouze podepsal několik dopisů za propuštění vězňů spisovatelů), vojenská invaze jej natolik pobouřila, že se rozhodl zúčastnit protestní demonstrace. Na Rudé náměstí přišel s česky psaným transparentem: „Ať žije svobodné a nezávislé Československo“. Za několik okamžiků byl společně s ostatními napaden příslušníky KGB, kteří mu transparent vytrhli z ruky a zabavili. Ve chvíli, kdy příslušníci KGB začali mlátit a kopat sedícího Fajnberga, snažil se jej bránit vlastním tělem. V říjnu 1968 byl odsouzen ke třem letům vyhnanství. Z Moskvy ho odvezli do vesnice Krasnyj Zaton poblíž Syktyvkaru, hlavního města Autonomní republiky Komi. Zde pracoval až do svého propuštění jako truhlář v továrně. Práce se dřevem jej živila i po návratu z vyhnanství. Krátce po demonstraci byl vyloučen z akademie věd, kam se po návratu z vyhnanství již nemohl vrátit. V polovině 70. let mu KGB nabídla obchod. Pokud se zaváže, že již nebude protestovat proti politice Sovětského svazu, bude se moci vrátit do akademického prostředí. Nabídku odmítl se slovy: „Pokud pošlete vojska do Rumunska, budu opět protestovat.“ Do konce života se Konstantin Babickij živil restaurováním nábytku a řezbářstvím. Ve volném čase překládal básně východoevropských autorů do ruštiny. Zemřel v roce 1993 v Moskvě.

VADIM DELONE

Vadim Delone se narodil v roce 1947 v moskevské intelektuální rodině. V souladu s rodinnou tradicí vystudoval prestižní matematickou školu. Na moskevském Pedagogickém institutu pak absolvoval studium filologie. V roce 1967 se zúčastnil demonstrace na Puškinově náměstí na podporu „moskevské čtyřky“ – souzených spisovatelů kolem Jurije Galanskova a Alexandra Ginzburga. Byl zatčen a odsouzen na jeden rok podmíněně. Na základě soudního nařízení však musel opustit Moskvu. Odjel do Novosibirsku, kde od ledna do června 1968 pokračoval ve studiu filologie na tamní univerzitě. Většinu času trávil psaním. Od třinácti let se věnoval poezii, která

později vycházela v samizdatu. Během pobytu ve vyhnanství byly jeho básně, stejně jako některá politická prohlášení, poprvé publikovány v zahraničí. V reakci na invazi sovětských vojsk do Československa společně s Pavlem Litvinovem rozvinul 25. srpna 1968 na Rudém náměstí transparent s textem „Za vaši i naši svobodu“. Stejně jako ostatní demonstrující byl okamžitě zatčen a uvězněn. „Uvědomoval jsem si, že cena, kterou budu muset zaplatit za pět minut svobody na Rudém náměstí, bude nejspíš několik let vězení,“ prohlásil v říjnu 1968 během závěrečné řeči u soudu, který jej odsoudil ke 2 letům a 10 měsícům v pracovním táboře. Jako trest za hlasité recitování básní během eskorty jej cestou z Moskvy do pracovního tábora v Tjumenské oblasti na Sibiři převáželi v poutech. Ačkoliv trpěl srdečními problémy, byl společně s kriminálními vězni nasazován na nejtěžší práci v lágru – kácení dřeva. Poté, co u něj byly při táborové prohlídce nalezeny básně, nesměl šest měsíců přijímat balíčky a návštěvy. Po propuštění z tjumenského lágru v roce 1971 se Delone vrátil do Moskvy. O čtyři roky později spolu s manželkou Irenou, která byla rovněž několik let vězněna, emigroval do Francie. Žili v Paříži, která se stala útočištěm pro mnohé pronásledované disidenty ze Sovětského svazu. V roce 1983 zde Delone zemřel na infarkt.

NATALIE GORBANĚVSKÁ

Natalie Gorbaněvská se narodila roku 1936 v Moskvě. V roce 1964 absolvovala leningradskou univerzitu a začala pracovat jako korektorka a překladatelka. Psala básně, z nichž některé vyšly i v oficiálním tisku. Poté, co se začala angažovat v disidentském hnutí, mohla být její tvorba publikována pouze v samizdatu. Koncem dubna 1968 vyšlo první číslo samizdatu *Kronika současných událostí*. Pod titulkem Rok lidských práv v Rusku jej edičně připravila Natalie Gorbaněvská. Do roku 1983 vyšlo dalších 62 čísel Kroniky, která se tím stala nejvýznamnějším a nejdéle vycházejícím opozičním periodikem v Sovětském svazu. 21. srpna 1968 byla Natalie Gorbaněvská velmi zasažena zprávou o násilném potlačení pražského jara, které představovalo naději i pro mnohé lidi v Sovětském svazu. V rozčarování oficiálními prohlášeními o jednomyslné podpoře sovětského lidu této bratrské pomoci se společně s kamarády rozhodla proti invazi protestovat. Během demonstrace na Rudém náměstí 25. srpna 1968 byla zatčena, ale jako matku tříměsíčního syna ji na rozdíl od ostatních demonstrantů záhy propustili. Díky knize *Poledne*, kterou sestavila v průběhu líčení s demonstranty, se stal jejich případ světoznámým. Trest za demonstraci se však nakonec nevyhnul ani jí. V prosinci 1969 byla podruhé zatčena a uvězněna. O rok později byla uznána duševně chorou a umístěna do psychiatrické vězeňské nemocnice v Moskvě. Z moskevské psychušky, jak se těmto zařízením v Sovětském svazu říkalo, ji převezli do Kazaně. Ve zdejší psychušce žilo na dvou odděleních asi 140 žen, z nichž většinu tvořily duševně nemocné kriminálnice. Natalii Gorbaněvské zde byla, stejně jako dalším přibližně deseti politickým vězeňkyním, podávána silná psychofarmaka. Tyto preparáty měly silné vedlejší účinky, které v kombinaci s prostředím a sdílením uzavřeného prostoru s psychicky narušenými kriminálnicemi vytvářely atmosféru, na kterou Natalie Gorbaněvská nemohla zapomenout. Po návratu z „lечения“ na psychiatrických klinikách v roce 1972 se opět zapojila do disidentského hnutí. Angažovala se mimo jiné v protestech proti vyhoštění Alexandra Solženicyna ze Sovětského svazu a proti zneužívání psychiatrických zařízení k týrání politických vězňů. Pod hrozbou dalšího věznění se Natalie Gorbaněvská rozhodla odejít do exilu. V roce 1975 odjela nejprve do Izraele, odkud se pak přestěhovala do Paříže, kde zemřela v roce 2013.

VLADIMIR DREMLJUGA

Vladimir Dremljuga se narodil v roce 1940 v Saratovu na Volze. Vyrůstal na Ukrajině, kde jeho otec sloužil u námořnictva. Studoval francouzskou literaturu na leningradské univerzitě, odkud byl roku 1964 vyloučen pro své politické názory. V roce 1965 se přestěhoval do Moskvy, kde pracoval jako elektrikář na železnici. Koncem roku 1967 se dostal do kontaktu se skupinou disidentů sdružených okolo Petra Jakira a Pavla Litvinova a zapojil se do jejich aktivit. 29. července 1968 doprovázel společně s několika dalšími mladými lidmi Petra Grigorenka a Ivana Jachimoviče k československé ambasádě, kde odevzdali československému velvyslanci dopis vyjadřující podporu politickým změnám v ČSSR. Petr Grigorenko, bývalý sovětský generál vyloučený z armády v 60. letech, měl údajně velvyslanci popsat podrobný plán útoku na Československo. 24. srpna se Vladimir Dremljuga dozvěděl od Petra Jakira o plánované demonstraci na Rudém náměstí. Doma si vyrobil z roztrhaného prostěradla

transparent. Na jednu stranu napsal „Svobodu pro Dubčeka“, na druhou „Pryč s okupanty“. Po zatčení kladl pasivní odpor a odmítal podepisovat protokoly z výslechu. Od soudu byl odeslán na tři roky do tábora v Murmansku, kde pracoval v textilní továrně na oblečení pro námořníky. Dremljugovi se podařilo z tábora zatelefonovat Petru Jakirovi do Moskvy. Za několik dní přijeli incident vyšetřovat příslušníci KGB z Moskvy. Kvůli tomuto i dalším prohřeškům jej těsně před vypršením tříletého trestu poslali do Lenska k soudu, kde dostal další tříletý trest. Odtud ho převezli do tábora v Jakutsku, kde v průběhu následujících let pracoval v cihelně, cementárně a továrně na zpracování dřeva. Z šesti let pobytu v pracovních lágrech strávil celkem 454 dní v izolaci. V květnu 1974, několik dní před oficiální návštěvou Richarda Nixona v Moskvě, byl Dremljuga propuštěn na svobodu. Od roku 1975 žil v emigraci v USA, kde roku 2015 zemřel.

VIKTOR FAJNBURG

Viktor Fajnberg se narodil roku 1931 v Charkově na Ukrajině. V šestnácti letech odjel do Leningradu, kde studoval vojenskou dělostřeleckou akademii. Ze studií ho však vyloučili, takže nastoupil jako dělník do továrny. Kvůli těžkému pracovnímu úrazu odešel na několik let do invalidního důchodu. Za tu dobu vystudoval filologii na leningradské univerzitě. Po studiu pracoval jako průvodce v carském paláci v Pavlovsku. V zimě roku 1968 se poprvé setkal s leningradskou skupinou disidentů, která se zaujetím sledovala vývoj v Československu. 1. srpna 1968 se část leningradského disentu sešla s cílem sepsat otevřený dopis československým novinám na podporu politických změn v zemi. O schůzce však věděla KGB a její účastníky ten večer pozatýkala. Druhý den ráno byl po domovní prohlídce propuštěn. Ostatní však trestu neunikli. Nejvyšší trest dostali chemik Lev Kvačkovsky a právník Jurij Gindler. Oba dva strávili několik let v sovětských pracovních táborech. 21. srpna 1968 se cestou vlakem z Leningradu do práce v pavlovském muzeu dozvěděl o invazi do Československa. Okamžitě se rozhodl odjet do Moskvy. Doufal, že se tam podaří zorganizovat nějaký protest. Kontaktoval Pavla Litvinova, který jej informoval o plánované demonstraci na Rudém náměstí. Krátce po zahájení demonstrace ho napadli neuniformovaní příslušníci KGB, kteří mu vykopli čtyři přední zuby. Následně ho naložili do auta a odvezli k výslechu. Po několikadenním pobytu ve vězení KGB Lefortovo byl eskortován na psychiatrickou kliniku V. P. Serbského, která sloužila rovněž jako centrum soudní kriminální expertízy. Zde byl uznán duševně nemocným a eskortován vězeňským vagonem do Leningradu. Ve zdejší psychušce jej přijali se slovy: Kdo chce být propuštěn do tří let, musí uznat své dosavadní jednání za šílené a dobrovolně se podrobit léčbě. Viktor Fajnberg však tuto možnost odmítl, a byl proto převeden na „speciální oddělení“. Stejně jako ostatním 750 vězňům na klinice i Fajnbergovi podávali silné léky proti halucinacím a dalším poruchám, kterými netrpěl. Zde v roce 1971 spolu s Vladimírem Borisovem zahájil hladovku. Výsledkem byla izolace, násilné podávání jídla nosem a upoutání na lůžku dvakrát denně na dvě hodiny. Díky psychiatru Petrovovi se zpráva o hladovce dostala za zdi kliniky. Hladovkářů se zastal Andrej Sacharov a záhy se v západním rozhlase objevily informace o jejich osudu. Krátce po zahájení druhé hladovky byl Viktor Fajnberg převezen na civilní psychiatrickou kliniku, odkud jej v listopadu 1973 propustili. Celkem strávil na psychiatrických klinikách pět let. V roce 1974 emigroval přes Izrael do Británie, kde založil organizaci CAPA – Campaign against Psychiatric Abuses for Political Purposes. Od roku 1978 žil ve Francii, kde zemřel roku 2023.

Zdroj: HRADILEK, Adam. *Osm statečných. Paměť a dějiny* [online]. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2008, 02/2008, 2(2), 62–70 [cit. 2023-05-13]. ISSN 1802-8241. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/0802-062-075.pdf>.

Pozn. Doplněno o data úmrtí Natalie Gorbaněvské, Vladimíra Dremljuga a Viktora Fajnberga.

1. Jaká byla v Evropě v roce 1968 politická situace? Co byla Varšavská smlouva?

V roce 1968 byla Evropa již více než 20 let rozdělena „železnou oponou“, jak Winston Churchill v roce 1946 nazval postupně se vytvářející hranici mezi východním a západním blokem. Československo patřilo po druhé světové válce mezi sovětizované středoevropské země. V polovině 50. let se stalo také zakládajícím státem Varšavské smlouvy (dalšími členy byly Albánie, Bulharsko, Maďarsko, Německá demokratická republika, Polsko, Rumunsko a Sovětský svaz). **Vojenský pakt dostal název podle hlavního města Polska, kde zástupci zakládajících států podepsali 14. května 1955 Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci.** Přestože v ní byla proklamována rovnoprávnost jejích účastníků, byla Varšavská smlouva ve skutečnosti jednoznačně řízena a ovládána Moskvou. Ukázalo se to již krátce po jejím vzniku, když v roce 1956 sovětské jednotky rozdrtily maďarské povstání. V roce 1962 se činnosti Varšavské smlouvy přestala účastnit Albánie a v září 1968 ji na protest proti intervenci do Československa vypověděla. Kritické postoje postupně v druhé polovině 60. let zaujímal také Rumunsko, které se v srpnu 1968 rovněž intervence do českých zemí nezúčastnilo. Varšavská smlouva byla rozpuštěna v roce 1991.

2. Jaký byl vztah ruské společnosti k Československu před rokem 1968 a jak vnímala pražské jaro?

Československo před sovětskou okupací bylo nejen v Kremlu, ale i v celé sovětské společnosti vedle Bulharska (které díky slovanství, historickým svazkům i příbuznosti pravoslavných kultur fungovalo málem jako další svazová republika) jedním z nejspolehlivějších partnerů SSSR v rámci celého socialistického táboru. Někdy od konce války v roce 1945 se v něm nezvedla žádná protisovětská vlna odporu, jako tomu bylo během 50. let třeba v Polsku, v Maďarsku, ale i v NDR. Pro naši zemi to tehdy mimo jiné znamenalo, že na československém území až do roku 1968 nebyla trvale rozmístěna žádná sovětská vojska.

Dělo se tak ovšem za cenu jisté přihrbenosti nejen tehdejší politické scény, ale i celé české a slovenské národní komunity – proto jakmile v lednu 1968 oba národy pocítily docela nečekanou příležitost ke vzpřímení, značná část občanů ji využila. Skoro všichni si rychle uvědomili, že jejich země sice zůstává sovět-

ským vazalem, ale že i v této situaci se může chovat mnohem nezávisleji než doposud.

Z toho také plyne naprosto většinový vztah sovětské společnosti k pražskému jaru: **Sověti nám i při soukromých setkáních vyčítali vyloženou zradu, apelovali na „přátelství mezi národy“ a cítili se tehdejší politickým vývojem v ČSSR zaskočení a často vyloženě pobouřeni.**

3. Co je charakteristické pro období tzv. chruščovského tání? Dá se toto období srovnávat s pražským jarem?

Že je epocha tzv. tání jednoznačně spojována se jménem tehdejšího prvního tajemníka ÚV KSSS Nikity Sergejeviče Chruščova (v této funkci působil v letech 1953–1964) je zcela v pořádku: právě Chruščov byl ústřední postavou odhalování zločinů svého předchůdce, diktátora Josifa Stalina, a také jeho kultu osobnosti. A právě to bylo bezprostřední předzvěstí tání.

Epocha tání, trvající zhruba od poloviny 50. do poloviny 60. let, znamenala všeobecné uvolňování poměrů v SSSR, hromadné propouštění vězňů gulagu a stejně masové rehabilitace Stalinových obětí a projevila se i v kultuře a umění – právě do tohoto období se řadí kupříkladu počátek světového věhlasu Alexandra Solženicyna, jehož některá díla mohla pod Chruščovovou patronací vyjít. (Pozor ovšem – netýkalo se to stěžejního Solženicynova opusu *Souostroví Gulag!*)

Důležitým znakem této doby byla také velká americká výstava v Moskvě z roku 1959, kterou otevřel sám tehdejší americký prezident Richard Nixon. Pár let předtím by něco takového bylo zcela nemyslitelné...

Srovnání období tání s pražským jarem značně pokulhává, protože cíle obou procesů byly dosti rozdílné: Chruščov se snažil zmírnit křivdy stalinské epochy, ale princip státu, směřujícího ke komunismu, byl pro něj (a vlastně skoro pro všechny Sověty) jednoznačně nezpochybnitelný. Stejně asi uvažoval o pražském jaru Alexandr Dubček, jenže kolem něj už tenkrát bylo plno lidí, kteří během pár let viděli tehdejší Československo zcela mimo sféru sovětského vlivu a přinejmenším na cestě návratu ke kapitalismu.

4. Proč chtěli Sověti v roce 1968 obsadit Československo?

Sovětský svaz zprvu demokratické změny v Československu, které se rozcházely s jeho politickou linií, nevnímal jako výraznou hrozbu. Jak ukazují archi-

vy KGB, přední reformista Alexandr Dubček byl Sověty vnímán jako muž Moskvy. V Sovětském svazu poměrně dlouho žil a Moskva se domnívala, že ho má „přečteného“. KGB následně analyzovalo jeho reformátorství jako stav, kdy je manipulován dalšími lidmi. Až posléze si SSSR plně uvědomil, že v Československu dochází k politickým změnám, které by svaz časem mohly vytrhnout z jeho orbitu. Moskva nic takového nechtěla připustit. Částečně čistě z důvodů prestiže, částečně z obavy, aby se podobná revoluce nepřenesla i do dalších satelitů. KGB do Prahy vyslala několik desítek nelegálních špiónů, aby manipulovali s veřejným míněním i politiky. Nakonec uspěli zastánci tvrdé linie a do Československa vjely tanky.

5. Jak byl vpád vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 interpretován občanům Československa?

Okupace byla podávána jako přátelská pomoc, která měla zabránit hrozící kontrarevoluci. Velkou roli v tom sehrála ruská propaganda. KGB řídila tajné operace PROGRESS, při kterých se její agenti snažili infiltrovat do údajně kontrarevolučních skupin, jak byl z pohledu Moskvy chápán svaz spisovatelů, část novinářů nebo vysokoškolských profesorů. Jeden čas měli dokonce v plánu i únosy klíčových lidí z řad reformistů a disentu, konkrétně literárního vědce Václava Černého nebo spisovatele Jana Procházky. Nakonec k tomu nedošlo, protože Procházka měl od tehdejšího ministra vnitra přidělenou ochranu a špiónům připadal únos příliš riskantní. Nešlo ale jen o násilné akce: agenti se rovněž pokoušeli verbovat studentské vůdce, jako byl Karel Kovanda, pozdější český velvyslanec při NATO. V tomto případě neúspěšně; ve kterých případech Kreml naopak uspěl, je dodnes zahaleno tajemstvím. Důležitou součástí operace **PROGRESS byla také diskreditační kampaň, která měla ospravedlnit invazi vojsk Varšavské smlouvy prostřednictvím vykonstruovaných důkazů o kontrarevolučním spiknutí reformistů a západních zpravodajských služeb.** Vrcholem byla akce s krycím názvem CHODOKI, jejímž záměrem bylo přichystat vymyšlené a zmanipulované důkazy o přípravách na vojenský převrat. V druhé polovině července 1968 se v listu Pravda objevila senzačně znějící zpráva, že došlo k objevení „tajné skrýše“ amerických zbraní nedaleko hranic se Západním Německem. Některé měly být přímo signované značkou „Made in USA“. A jak tvrdil deník, do Československa je přivezli

„pomstychtivci a zastánci starých pořádků“. Sovětské orgány měly přitom zachytit informaci o „tajném americkém plánu“ na likvidaci pražského komunistického režimu. V dalších dnech zprávu převzaly sovětské noviny a přidávaly svá „odhalení“, že jsou nacházeny další a další americké zbraně. Tím se manipulovalo veřejné mínění v SSSR i v Československu.

6. Jaké nástroje sovětská propaganda využívala pro obhájení invaze do Československa v roce 1968?

Nástroje sovětské propagandy při argumentaci ve prospěch napadení Československa armádami pěti zemí Varšavské smlouvy byly v podstatě velmi primitivní (dnes je skoro stoprocentně využívá putinovská propaganda při obhajování vpádu na Ukrajinu). **Šiřitelé kremelských pravd se v podstatě omezovali na slogan „internacionální pomoc“ a „boj proti kontrarevoluci“ (srovnejme s dnešními hesly „speciální vojenská operace na Ukrajině“, popř. „demilitarizace a denacifikace Ukrajiny“).** Situace sovětských propagandistů byla o to snadnější, že v té době ještě neexistoval žádný internet, a tedy ani žádná informační alternativa. (Ta dnes už existuje, ale stejně to není nic platné...)

Velkou výhodou pro šířitele sovětských oficiálních „pravd“ bylo i to, že drtivá většina občanů SSSR státním sdělovacím prostředkům (a jiné v zemi tehdy nebyly) bezmezně důvěřovala. Proto propaganda docela klidně šířila zjevné nepravdy, například arsenály tehdejších lidových milic vydávala za zbrojní skladiště kontrarevolucionářů nebo historické americké tanky i jiná vojenská vozidla z druhé světové války shromážděná kolem Davle za účelem natáčení slavného filmu *Most u Remagenu* prodávala jakožto zbraně přímo ohrožující socialismus v ČSSR.

7. Jak sovětský režim vysvětlil nutnost invaze vojákům, kteří se jí zúčastnili?

Musíme si především představit, že tehdejší sovětská věrchuška rozhodně necítila potřebu něco svým vojákům vysvětlit: **prostě se zavelelo, vykřiklo se pár ideologických floskulí o obraně světového socialismu – a mohlo se jít na věc.** Jeden zajímavý detail: v prvním sledu útočících jednotek tvořili většinu mužstva příslušníci slovanských národů SSSR, kteří se tu snadno domluvili. Byli proto následně vystřídáni hlavně lidmi ze Střední Asie, kteří často ani neuměli pořádně rusky...

Uvedeme si dva protichůdné praktické příklady z dopoledne 21. 8. 1968, jak je zažil pisatel těchto řádek.

Někdy v sedm ráno stál u zábradlí nad Vltavou naproti ÚV KSČ mladý Pražan se zkrvavenou československou vlajkou, jíž byla předtím přikryta jedna z prvních obětí okupace, a pokoušel se něco si vysvětlit s mladým sovětským vojákem. Ukázalo se, že ten se po dvouleté základní vojenské službě v sovětské armádě okamžitě ocitl na dvouletém mimořádném cvičení na území NDR. Tam pak na československé hranici v Krušných horách trávil plný měsíc v rozpáleném obrněném transportéru. „Tak uznejte, chlapci – jaký já bych mohl mít zájem na někoho jen tak útočit!“ řekl nám.

Asi o hodinu později zcela jiná zkušenost. Na křižovatce ulic Francouzské a Široké stojí sovětský obrněnec, z jehož velitelského poklopu kouká mladý, viditelně vyjukaný podporučík, jemuž se Pražané snaží přetlumočit zcela čerstvé provolání studentů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Po rychlém překladu na obrácenou stranu českého cyklostylovaného textu podporučíkovi překládám i základní otázku kolem stojících: „Co tu děláš?!“ Podporučíkovi v hlavě zašramotí teze z politického školení mužstva a vyhrkne: „Plním svou internacionální povinnost!“ Pražané se hurónsky rozesmějí, čemuž podporučík totálně nerozumí, a raději mizí pod svým poklopem.

8. Existovalo v Rusku disidentské hnutí? Jak těžké bylo vymezit se proti režimu?

Sovětský disent samozřejmě existoval a jeho zrod se v podstatě kryl s počátkem epochy tání. Je třeba říct, že v porovnání s pozdějším československým byl procentuálně mnohem omezenější, ale jeho nejvýznamnější představitelé se na rozdíl od našeho disentu (vyjma Václava Havla) stali osobnostmi světového formátu.

Připomeňme si alespoň dva velikány sovětského disentu. Vskutku pozoruhodnou osobností se stal otec sovětské vodíkové bomby Andrej Sacharov. Ač se dlouhá léta angažoval při vývoji zbraní hromadného ničení, byl to právě on, kdo sovětským nejvyšším místům vytrvale doporučoval omezení či zastavení jaderných pokusů v atmosféře a věnoval se mnoha dalším podobným iniciativám. V roce 1980 byl už jako nositel Nobelovy ceny za mír vytlačen do vnitřní emigrace do tehdy uzavřeného města Gorkij, ze kterého se mohl vrátit až za perestrojky po přímé intervenci Michaila Gorbačova.

Jiným mimořádným reprezentantem sovětského disentu se stal další sovětský a ruský nobelista, spisovatel Alexandr Solženicyn. Ten byl za svou literární a antisovětskou činnost v roce 1974 zbaven sovětského občanství a vypuzen ze Sovětského svazu. Do postkomunistického Ruska se vrátil až v roce 1994.

Méně známí sovětské disidenti ale často dopadali mnohem hůř než dva právě zmínění a končili s mnohaletými tresty ve vězení, anebo v psychiatrických léčebnách. Zavírání lidí do psychiatrických zařízení byla v Brežněvově epoše s oblibou využívaná metoda jak zatočit s „jinak smýšlejícími“.

9. Jak probíhal protest na Rudém náměstí proti okupaci Československa?

Přestože drtivá většina sovětských občanů akceptovala vysvětlení okupace Československa, s jakým přišla oficiální místa, našli se i tací, kteří velmi dobře chápali, co se to tu děje. A zareagovali podle svého, ačkoli jim muselo být jasné, jak to všechno skončí.

Osm mladých lidí s československou vlajkou i známým transparentem s nápisem „Za naši a vaši svobodu“ se 25. srpna 1968 sešlo na protest proti invazi vojsk Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem do Československa na moskevském Rudém náměstí.

Skupinku tvořili lingvista Konstantin Babickij, básník Vadim Delone, dělník Vladimir Dremljuga, anglista Viktor Fajnberg, básnířka a překladatelka Natalie Gorbaněvská, fyzik Pavel Litvinov, lingvistka Larisa Bogorazová a studentka Tatjana Bajevová.

Jejich protest dlouho netrval; během několika minut byli napadeni a poté i zatčeni komunistickou policií. Odsouzení pak byli k několikaletým trestům vězení, k pobytu v pracovních táborech, psychiatrických léčebnách nebo ve vyhnanství.

Jedna zajímavá paralela: před pěti lety si protest po 45 letech na stejné místo v centru Moskvy přišla připomenout desítka novodobých ruských aktivistů i s původní účastnicí protestu Natalií Gorbaněvskou. Policie je za nepovolené shromáždění pozatýkala ještě rychleji než v roce 1968 – během čtyř minut.

10. Jaký měl tento protest dosah?

Popravdě řečeno podobný, ale spíše ještě daleko menší než třeba dnešní aktivity nejvýznamnějšího ruského opozičníka a odpůrce Putinova režimu Alexeje Navalného. Sovětskému režimu se dařilo podobné lidi prezentovat jako zločince nebo přinejmenším jako du-

ševně nemocné. (Třeba Viktor Fajnberg strávil po psychiatrických léčebnách celých pět let.) Drtivá většina sovětských občanů se však o události vůbec nedověděla.

Široké publicity se naopak této neohrožené iniciativě dostalo za perestrojky, kdy začala být na pravou míru uváděna mnohá bílá místa nejnovějších sovětských a ruských dějin.

V roce 2018 byli poslední tři žijící u příležitosti 50. výročí sovětského vpádu patřičně oceněni i Českou republikou.

ODPOVĚDI VYPRACOVALI:

Libor Dvořák, novinář a komentátor

Petr Blažek, Ústav pro studium totalitních režimů
(otázka č. 5)

Ondřej Kundra, novinář a publicista (otázka č. 1, 4)

Poslední aktualizace: 05/2023

U NÁS POMÁHALI TAKY

Karel Strachota / ČR / 2015, 2022/ 6 min.

Doporučený věk: 15–21 let

Když v srpnu 1968 vtrhla sovětská vojska do Československa, byli jsme zoufalí, zděšení, a současně odhodlaní k odporu. O okupaci se rozhodlo v Moskvě a jejím hlavním smyslem byla snaha sovětského impéria udržet pod kontrolou zemi, u níž hrozilo, že se vydá vlastní svobodnou cestou. Přáli jsme si tehdy, aby nás svět neopustil. Napsali jsme stovky protestních hesel, v nichž se často opakovalo slovo „nezapomeneme“. Nezapomněli jsme? Současný ruský útok na Ukrajinu je krvavější, vychází ze stejné ruské imperiální strategie, je stejně protiprávní a ruská propaganda jej stejně lživě označuje za nezbytný čin, vedený ušlechtilými pohnutkami. „Přijmout pasivně roli, kterou nám vykážou jiní, znamenalo by morálně se zabít,“ říká v souvislosti s okupací Václav Havel v krátkém střihovém filmu Karla Strachoty. Emotivní snímek zachycuje vzdor vůči okupantům, v srpnu 1968 a následnou rezignaci celé společnosti. Dokument přináší paralelu se situací na Krymu v roce 2014 a v roce 2022 byl dokument aktualizován sestřihem z ruské invaze na Ukrajinu.

PARALELA

ANOTACE:

Aktivita vede žáky k zamyšlení nad paralelou mezi okupacemi našeho území v moderních dějinách s okupací ukrajinského území Ruskem v roce 2014 a ruskou invazí na Ukrajinu v roce 2022. Žáci pracují s citacemi z dopisů a rozhovorů, kde je vojenská agrese předkládána jako záchrana skupiny osob či politického systému. Aktivita by měla vést žáky k citlivosti na podobné projevy manipulace.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: VMEGS, MV, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- si připomenou události moderních československých dějin – okupaci nacistickým Německem v roce 1939 a vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968;
- porovnejí příklady okupace našeho území s okupací ukrajinského území Ruskem s ohledem na použitou rétoriku propagandy;
- jsou kritičtí k projevům manipulace – ospravedlňování vojenské agrese záchranou skupiny osob nebo politického zřízení.

DĚLKA: 45 MIN. (VČETNĚ PROJEKCE)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** do každé skupiny rozstříhaný na jednotlivé ukázky
- **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**
- psací potřeby
- tabule/flipchart

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do malých skupin a každé dáme rozstříhaný **PRACOVNÍ LIST** s citacemi (každá skupina dostane všechny 4 ukázky) z dopisů a z rozhovorů, které ospravedlňují vojenskou okupaci.
2. Vyzveme žáky, aby se ke každé citaci pokusili napsat, kdy byla napsaná/řečená a k jaké události z moderních dějin se váže. Zároveň je vyzveme, aby ukázky seřadili chronologicky podle doby, kdy byly vytvořené.
3. Když jsou žáci s prací hotoví, projdeme společně jejich odpovědi a zasadíme dané citace do historického a politického kontextu (viz **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**). Shrnutí zaznamenáváme stručně na tabuli.

4. Následuje **projekce filmu**.
5. Po projekci provedeme stručnou reflexi metodou jednoho slova. Vyzveme žáky, ať řeknou jedno slovo, které je k filmu napadá. Slova zapisujeme na tabuli, mohou se opakovat.
Poznámka: *Využijte další metody reflexe emocí po filmové projekci**.
6. Zeptáme se žáků, co jednotlivé citace spojuje – omlouvání vojenské agrese záchranou skupiny lidí nebo politického systému. Deklarovaná „pomoc“ se stala součástí propagandy.

REFLEXE:

Reflexi provedeme formou volného psaní na téma Pomoc, nebo agrese? Necháme žáky cca pět minut psát. Poté přejdeme ke společné diskusi, ve které jejich poznámky reflektujeme.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušel v maturitním ročníku gymnázia. Výhodou bylo, že žáci znali historický kontext, protože v loňském roce probrali dějiny 20. století. Časové rozvržení aktivity je dle mého názoru dobře nastaveno. Vybrané texty jsou velice zajímavě vybrány a působivě je zpracován i film. Možná bych zařadil také ukázkou, která by ilustrovala události z října 1956 v Maďarsku. Jako určitou variantu aktivity bych doporučil nechat jednotlivé skupiny pracovat vždy s jednou ukázkou textu, kterou by musely třídě prezentovat, vysvětlit její obsah a popsat, o čem vypovídá. Na základě vzájemného představení textů by pak žáci hledali společné prvky. Aktivita by tak podle mého byla více dynamická.

Miroslav Houska, Gymnázium Evolution Jižní Město, Praha

* <https://www.jsns.cz/lekce/jak-na-reflexi-emoci-po-projekci>

Ukázka 1

Vážený Leonide Iljiči,

s vědomím plné odpovědnosti za naše rozhodnutí se na Vás obrácíme s následujícím prohlášením.

(...) Sama existence socialismu v naší zemi je ohrožena. Politické prostředky a prostředky státní moci v naší zemi jsou nyní už do značné míry ochromeny. Pravicové síly vytvořily příznivé podmínky pro kontrarevoluční převrat.

V této těžké situaci se obrácíme na Vás, sovětské komunisty, vedoucí představitele KSSS a SSSR, s prosbou o poskytnutí účinné podpory a pomoci všemi prostředky, které máte k dispozici. Jedině s Vaší pomocí lze dostat ČSSR z hrozícího nebezpečí kontrarevoluce.

Uvědomujeme si, že pro KSSS a SSSR by tento poslední krok k ochraně socialismu v ČSSR nebyl snadný. Proto budeme ze všech sil bojovat vlastními prostředky. V případě, že by však naše síly a prostředky byly vyčerpány nebo nepřinesly pozitivní výsledky, považujte toto naše prohlášení za naléhavou prosbu a žádost o Vaši akci a všestrannou pomoc. (...)

Ukázka 2

Nikdy jsme nepřemýšleli o odtržení Krymu od Ukrajiny. Nikdy. Když však začaly ty události s převratem, s ozbrojeným a protiústavním uchvácením moci a ti lidé (krymští Rusové, pozn. red.) se ocitli v nebezpečí, že na ně začnou útočit nacionalisté, tak jsme o tom samozřejmě... Já jsem na to pomyslel okamžitě. (...) Já jsem přece říkal, že se jedná o naše historické území, kde žijí ruští lidé, kteří se ocitli v nebezpečí, a my jsme je v tom nemohli nechat. Opakuji, že konečným cílem nebylo obsazení Krymu ani žádná anexe. Konečným cílem bylo umožnit lidem vyjádřit svůj názor, jak chtějí žít dál.

Ukázka 3

Můj Vůdče! Včera jsem sdělil anglické delegaci (...), že předmětem dalších jednání (...) může být jen způsob přivtělení (sudetského území, pozn. red.) k Říši. (...) S Vaším svolením dovoluji si navrhnout: (...) obsazení tohoto území během 24 (48) hodin německým vojskem (odůvodnění: aby se udělal konec vraždění českými fanatiky). (...)

Ukázka 4

(...) Dobrý den! Sledujete otevřenou lekci Institutu vzdělávání Obránci míru, dnes budeme mluvit o tom, co nám pomůže porozumět všemu, co se děje. Budeme hovořit o událostech na Ukrajině. (...) S pochopením tohoto tématu nám pomůže Denis Polunčukov, televizní moderátor, novinář a člen hlavního vedení Lidové fronty. (...)

Nesměli jsme je ignorovat a museli jsme je uchránit. Uznání Doněcké a Luhanské lidové republiky bylo za těchto okolností vynuceným a jediným možným řešením. Dne 21. února prezident a Rusko uznalo nezávislost republik a postavili se za všechny ty, kteří pro okolní svět neexistovali. (...) Luhansk a Doněck nejsou země, to jsou lidé. Právě teď se snažíme ukončit válku, která si bere čím dál tím víc životů.

Jak to souvisí s NATO?

NATO cílevědomě rozšiřuje svou zónu vlivu. Navzdory všem ujištěním, která byla učiněna v roce 1991 USA v Moskvě, NATO se rozšiřuje na východ. Pět vln rozšiřování NATO přivedlo alianci až k našim hranicím. (...) Ano, pokud by k takovému scénáři na Ukrajině došlo, mohlo by to znamenat, že lidé, kteří nás nyní sledují, možná by za dva nebo tři roky vstoupili do války a odráželi by útok na naši zemi. (...)

A mám otázku: co znamená speciální operace?

Jde o situaci, kdy cíle vedou k míru. Neútočíme na obytné budovy ani na civilisty, neničíme sociální infrastrukturu: mateřské školy, školy, zvody, vodovody, rozvodny. Nutíme Ukrajinu k míru. Bráníme rozvoji jejího vojenského potenciálu. Ničíme globální hrozbu pro naši zemi a pro naše nové spojence, Luhanskou a Doněckou lidovou republiku.

Ukázka 1: tzv. zvací dopis zasláný v roce 1968 komunistickými politiky A. Indrou, D. Kolderem, O. Švestkou, A. Kapkem a V. Biřákem L. I. Brežněvovi (Zdroj: JANÁČEK, F.; MICHÁLKOVÁ, M.: Příběh zvacího dopisu. Dostupné online na www.68.usd.cas.cz)

Ukázka 2: citace ruského prezidenta V. Putina z dokumentárního filmu *Krym, návrat do vlasti* (Zdroj: <https://www.jsns.cz/lekce/15701-2015-krym-navrat-do-vlasti>)

Ukázka 3: dopis K. Henleina A. Hitlerovi žádající připojení Sudet ke třetí říši (Zdroj: ČELOVSKÝ, B.: SO ODER SO – řešení české otázky podle německých dokumentů 1933–1945. Tilia, Šenov u Ostravy 2002)

Ukázka 4: citace z ruského pořadu, kde si známá dvanáctiletá ruská zpěvačka Sofia Khomenko si povídá v televizním pořadu vyrobeném ministerstvem školství na začátku března 2022 se svými hosty o aktuální situaci a historii konfliktu na Ukrajině. Jeden z hostů, televizní moderátor Denis Polunčukov, v půlhodinovém pořadu dětem mimo jiné vysvětluje, že Rusko vždy usilovalo a bude usilovat o mír a že nemají věřit zprávám o útocích ruských jednotek na civilní ukrajinské cíle.

(Zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=C515bON34-Y>)

FAŠISMUS V RUSKÉ PROPAGANDĚ

ANOTACE:

Aktivita žákům přiblíží rétoriku ruské propagandy, která často využívá hrozbu fašismu. Žáci dostanou citace napsané v letech 1968 a 2022, porovnájí je a pokusí se je historicky zařadit.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- pochopí a budou umět vysvětlit, proč ruská propaganda opakovaně využívá ve své rétorice výraz „fašismus“;
- porovnájí propagandistické citace vzniklé v různých historických obdobích (1968 a 2022);
- rozvíjejí svou mediální gramotnost.

DĚLKA: 45 MIN. (VČETNĚ PROJEKCE)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST I** a **PRACOVNÍ LIST II** do každé skupiny
- **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**
- psací potřeby
- tabule/flipchart

POSTUP:

1. V úvodu hodiny napíšeme na tabuli roky **1968**, **2014** a **2022**. Vyzveme žáky, aby se zamysleli, co tyto roky spojuje nebo co se v jednotlivých letech událo, jejich postřehy zapisujeme na tabuli.
2. Následuje **projekce filmu**.
3. Po projekci provedeme stručnou reflexi metodou jednoho slova. Vyzveme žáky, ať řeknou jedno slovo, které je k filmu napadá. Slova zapisujeme na tabuli, mohou se opakovat.
Poznámka: Využijte další metody reflexe emocí po filmové projekci**.
4. Rozdělíme žáky do menších skupin a rozdáme jim **PRACOVNÍ LIST I** a **PRACOVNÍ LIST II** s ukázkami propagandistických citací z různých historických období využívajících ve své rétorice hrozbu fašismu. Úkolem žáků je zodpovědět uvedené otázky a podtrhat pasáže, které jim připadají v citacích podobné.

** <https://www.jsns.cz/lekce/jak-na-reflexi-emoci-po-projekci>

5. Když jsou žáci hotoví, projdeme společně jejich odpovědi a podtrhané pasáže. Poté žáky seznámíme s dobovým zasazením citací a informujeme je o historických a společensko-politických souvislostech (viz **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**).

REFLEXE:

Závěrečnou reflexi provedeme formou diskuze, ve které se zaměříme na roli fašismu v rétorice propagandy. Ptáme se žáků: *Proč podle vás v roce 1968 využívala tehdejší okupační propaganda ve svých prohlášeních fašismus? A proč z něj viní Ukrajinu současná ruská propaganda? Jak tato obvinění vnímáte více než 70 let po skončení druhé světové války vy? Je pro vás fašismus živý pojem? Co si pod ním představujete?*

Poznámka: Fašismus byl podle komunistické historiografie univerzálním zlem. Rusové jako vítězové druhé světové války vystupují v jeho kontextu jako zachránci všech (ale především východních) Evropanů a ochranitelé Evropy a jejích hodnot. Tato rétorika zabírá i 70 let po skončení války – z historické paměti obyvatel východní Evropy (a nejen Rusů) nejde válečné utrpení ani po tři čtvrtě století vymazat.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušel s žáky 4. ročníku gymnázia. Při práci s pracovním listem měli studenti problém zodpovědět otázky k ukázce A. Přestože některým odpovědím nelze upřít logiku a dějinné souvislosti, trefili se žáci jen výjimečně. Žáci ve 4. ročníku většinou na začátku školního roku probírají druhou světovou válku a o invazi v srpnu '68 se uceleně dozvídají až v jeho průběhu. Navíc je nutné připočítat dnes i poměrně značný časový odstup od roku '68 a skutečnost, že žáky dnes více zajímá polistopadová éra a aktuální politické světové dění, včetně právě tzv. ukrajinské krize. U ukázky B se téměř všechny odpovědi vztahují k současnosti a v následné diskuzi byli studenti schopni i odkázat na ruské „dobrovolníky“ a místní domobranu.

Miroslav Pešek, Gymnázium Jana Keplera, Praha

Přečtěte si následující texty. Podtrhněte místa, kde si jsou podobné, a odpovězte na otázky pod nimi.

Ukázka A

Drazí přátelé, vážení posluchači. Dostali jsme dnes vzrušující zprávu. Poblíž Národního divadla bylo odhaleno nacistické hnízdo. V budově proti lávce na Slovanský ostrov byl nalezen nejen sklad zahraničních zbraní, nejen vysílačka a šifrovací zařízení, nejen speciální komplet rukavic, určených k tomu, aby nebyly zanechány otisky prstů na předmětech, ale i dokumenty zjevně nacistického původu. Mezi fašistickými brožurami a plakáty byl i obraz Adolfa Hitlera. (...)

Drazí přátelé. Bděte! Upozorňujte na podezřelá shromáždění a budovy, kde se provádí nepochopitelná činnost. Řekněte o tom našim orgánům, nebo kterékoli oprávněné osobě. Dnes byl nalezen Hitlerův obraz v blízkosti lávky na Slovanský ostrov. A zítra může být polepena hákovými kříži celá naše vlast. Češi a Slováci, nepřipustte to.

1. Kdy text vznikl?

2. Jakou roli hraje v textu nacismus (fašismus)?

Ukázka B

Tohle je město-hrdina: Leningrad. Město, které nikdy nebylo dobyto a vždy zvítězilo! Město, které se nemá za co stydět! Ve druhé světové válce zde osm set tisíc Leningradanů položilo své životy, ale nevzdalo se. Opravdu si myslíte, že my, potomci lidí, kteří dlouhá léta umírali hladem, ale i tak bili fašisty a drželi přední linii, prodáme Vlast za dolary a iPhony? Ze svých zásad neslevíme! Nikdy nevyměníme své hrdiny za marvelovské postavy. Sovětská armáda a blokádníci úspěšně bojovali proti fašistickému obležení Leningradu. Nyní je úkolem naší armády utáhnout smyčku na krku nacismu a konečně ukončit osmiletou válku a hrůzu na Donbasu. Chránit naše lidi, kteří jsou nuceni bojovat za právo svobodně mluvit rodným jazykem. A našim úkolem je chránit ulice ruských měst před zrádci a provokatéry. Pojdte bratři! Za Rusko! Za prezidenta! (...)

1. Kdy text vznikl?

2. Jakou roli hraje v textu nacismus (fašismus)?

Zdroje použitých textů

Ukázka A:

Úryvek z vysílání propagandistické rozhlasové stanice Vltava. Ta začala vysílat 21. srpna 1968 před pátou hodinou ráno z rozhlasového studia ve východním Berlíně. Jejím cílem bylo podporovat tvrzení o „bratrské internacionální pomoci“, které se Československu dostalo okupací armádami Varšavské smlouvy.

Zdroj: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/socialisticky-hlas-pravdy-siril-bludy--773265

Ukázka B:

Přepis videa „Leningradská mládež proti nacismu“ publikovaného roku 2022 po začátku ruské invaze na Ukrajinu. Mladí lidé z Leningradu oblečení do mikin s hashtagem „своихнебросаем“ (stojíme za svými) připomínají oběti blokády města za druhé světové války, vyzdvihují hrdinství jeho obyvatel a vytváří analogii mezi tehdejšími a současnými událostmi. Podporují ruské válečné tažení a boj proti údajnému ukrajinskému nacismu. Tvrdí, že jejich úkolem je bránit ulice ruských měst „před zrádci a provokatéry“.

Výše uvedený hashtag se stal důležitou součástí ruské kampaně a objevuje se v mnoha klipech vytvořených napříč ruskou společností. Příspěvky šířilo také velké množství státních institucí.

Zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=XvpzZaesKHE>

1. Dá se ruská anexe Krymu přirovnat k sovětské okupaci Československa v srpnu 1968?

Cílem okupace Československa v roce 1968 bylo zcela změnit politický kurz tehdejšího vedení země. Z československého území nebyl ve prospěch Sovětského svazu odtržen žádný kus území, nedošlo k přerozdělení majetku. Došlo nicméně k odstranění reformistů, kteří nabízeli „socialismus s lidskou tváří“ a uvolňovali některé svobody, do čela státu byla instalována loutková promoskevská vláda.

Rozdíl v porovnání s Krymem je, že toto území bylo zcela odtrženo od Ukrajiny, politické vedení země nad ním ztratilo vliv. Došlo k obrovskému přerozdělení majetku, řada lidí přišla o své domy i úspory a byla vyhnána, zatímco jejich majetek získali proruští obyvatelé. Režim v Kyjevě se zatím nezměnil a zbytek země si ve svobodných volbách zvolil vládu i prezidenta, který se vůči Rusku vymezuje. Otázkou samozřejmě je, co jsou skutečné zájmy Ruska na Ukrajině, zda v invazi nebude pokračovat, to ale ukáže až budoucnost.

Zcela nepochybně shodné s rokem 1968 v Československu je přemýšlení Ruska o zemích, které považuje za svoji sféru vlivu. Snaží se je, byť odlišným způsobem a prostředky, dále ovládat. To platí jak pro Československo v roce 1968, tak pro současnou Ukrajinu.

2. Jaká byla v Evropě v roce 1968 politická situace? Co byla Varšavská smlouva?

V roce 1968 byla Evropa již více než 20 let rozdělena „železnou oponou“, jak Winston Churchill v roce 1946 nazval postupně se vytvářející hranici mezi východním a západním blokem. **Československo patřilo po druhé světové válce mezi sovětizované středoevropské země.** V polovině 50. let se stalo také zakládajícím státem Varšavské smlouvy (dalšími členy byly Albánie, Bulharsko, Maďarsko, Německá demokratická republika, Polsko, Rumunsko a Sovětský svaz). Vojenský pakt dostal název podle hlavního města Polska, kde zástupci zakládajících států podepsali 14. května 1955 Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci. Přestože v ní byla proklamována rovnoprávnost jejich účastníků, byla Varšavská smlouva ve skutečnosti jednoznačně řízena a ovládána Moskvou. Ukázalo se to již krátce po jejím vzniku, když v roce 1956 sovětské jednotky rozdrtily maďarské povstání. V roce 1962 se činnosti Varšavské smlouvy přestala účastnit

Albánie a v září 1968 ji na protest proti intervenci do Československa vypověděla. Kritické postoje postupně v druhé polovině 60. let zaujímal také Rumunsko, které se v srpnu 1968 rovněž intervence do českých zemí nezúčastnilo. Varšavská smlouva byla rozpuštěna v roce 1991.

3. Co bylo pražské jaro?

Termín pražské jaro se používá pro události v Československu konce 60. let. Nejčastěji bývá toto **období vymezeno nástupem Alexandra Dubčeka do čela Komunistické strany Československa** (5. leden 1968) **a invazí armád pěti států Varšavské smlouvy** (21. srpen 1968). V některých případech je za definitivní konec pražského jara považováno až zvolení Gustáva Husáka prvním tajemníkem KSČ 17. dubna 1969. Pražské jaro je na jedné straně spojováno s uvolněním politických poměrů a pokusem o reformu komunistického režimu shora, na straně druhé s oživením občanské společnosti, která ve své většině změny uvítala a požadovala jejich pokračování. Násilné potlačení pražského jara znamenalo výrazný zlom v dějinách mezinárodního komunistického hnutí, které se v názoru na srpnovou invazi rozštěpilo.

4. Proč chtěli Sověti v roce 1968 obsadit Československo?

Sovětský svaz zprvu demokratické změny v Československu, které se rozcházely s jeho politickou linií, nevnímal jako výraznou hrozbu. Jak ukazují archivy KGB, přední reformista Alexandr Dubček byl Sověty vnímán jako muž Moskvy. V Sovětském svazu poměrně dlouho žil a Moskva se domnívala, že ho má „přečteného“. KGB následně analyzovalo jeho reformátorství jako stav, kdy je manipulován dalšími lidmi. **Až posléze si SSSR plně uvědomil, že v Československu dochází k politickým změnám, které by ho časem mohly vytrhnout z jeho orbitu.** Moskva nic takového nechtěla připustit. Částečně z čistě prestižních důvodů, částečně z obavy, aby se podobná revoluce nepřenesla i do dalších satelitů. KGB do Prahy vyslala několik desítek nelegálních špiónů, aby manipulovali s veřejným míněním i politiky. Nakonec uspěli zastánci tvrdé linie a do Československa vjely tanky.

5. Jaký mohl mít v Československu někdo zájem na tom, aby přijela sovětská vojska?

Zájem na vojenském zásahu v Československu měli především příslušníci konzervativního proudu v komunistické straně. Řada z nich musela na jaře 1968 ze svých funkcí odejít a svůj možný návrat na politické výsluní spojovala právě s příchodem „spřátelených“ vojsk. Konzervativci se také ocitli pod tlakem médií, v nichž se postupně objevila řada článků o zločinech z 50. let. Velká obava panovala v tomto prostředí z blížícího se sjezdu KSČ, na němž se v září 1968 očekávaly velké personální otřesy. Mezi aktivními pučisty měli zvláštní postavení vysocí důstojníci Státní bezpečnosti, kteří řadu let spolupracovali se sovětskou tajnou službou. Pod vedením Viliama Šalgoviče, jednoho z hlavních představitelů konzervativního proudu KSČ a člena kolaboračního prosovětského křídla ve straně, technicky pomáhali sovětské straně s přípravou invaze a s následným zatýkáním vybraných reformních politiků. Ve vedení komunistické strany patřili mezi prosovětské stoupence Alois Indra, Antonín Kapek, Drahomír Kolder, Oldřich Švestka a Vasil Biřak, kteří několik dnů před invazí předali sovětské straně dopis s žádostí o vojenský zásah.

6. Jak byl vpád vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 interpretován občanům Československa?

Okupace byla podávána jako přátelská pomoc, která měla zabránit hrozící kontrarevoluci. Velkou roli v tom sehrála ruská propaganda. KGB řídila tajné operace PROGRESS, kdy se její agenti snažili infiltrovat do údajně kontrarevolučních skupin, jak byl z pohledu Moskvy chápán svaz spisovatelů, část novinářů nebo vysokoškolských profesorů. Jeden čas měli dokonce v plánu i únosy klíčových lidí z řad reformistů a disentu, konkrétně literárního vědce Václava Černého nebo spisovatele Jana Procházky. Nakonec k tomu nedošlo, protože Procházka měl od tehdejšího ministra vnitra přidělenou ochranu a špiónům připadal únos příliš riskantní. Nešlo ale jen o násilné akce: agenti se rovněž pokoušeli verbovat studentské vůdce, jako byl Karel Kovanda, pozdější český velvyslanec při NATO. V tomto případě neúspěšně, ve kterých případech naopak Kreml uspěl, je dodnes zahaleno tajemstvím.

Důležitou součástí operace PROGRESS byla také diskreditační kampaň, která měla ospravedlnit invazi vojsk Varšavské smlouvy prostřednictvím vykon-

struovaných důkazů o kontrarevolučním spiknutí reformistů a západních zpravodajských služeb. Vrcholem byla akce s krycím názvem CHODOKI, jejímž záměrem bylo připravit vymyšlené a zmanipulované důkazy o přípravách na vojenský převrat. V druhé polovině července 1968 se v listu Pravda objevila senzačně znějící zpráva, že došlo k objevení „tajné skrýše“ amerických zbraní nedaleko hranic se Západním Německem. Některé měly být přímo signované značkou „Made in USA“. A jak tvrdil deník, do Československa je přivezli „pomstychtivci a zastánci starých pořádků“. Sovětské orgány měly přitom zachytit informaci o „tajném americkém plánu“ na likvidaci pražského komunistického režimu. V dalších dnech zprávu převzaly sovětské noviny a přidávaly svá „odhalení“, že jsou nacházeny další a další americké zbraně. Tím se manipulovalo veřejné mínění v SSSR i v Československu.

7. Mohly být tzv. zvací dopisy falešné? Je možné, že je napsali sami Rusové?

Přestože se o těchto dopisech hovořilo již krátce po zahájení invaze, až do pádu Sovětského svazu neexistovaly konkrétní důkazy o jejich existenci. Teprve v červenci 1992 předal ruský prezident Boris Jelcin svému československému protějšku Václavu Havlovi několik nově nalezených archivních dokumentů. Mezi nimi byly také dva dopisy československých občanů se žádostí o vojenský zásah. První předaný „zvací dopis“ napsal v češtině Antonín Kapek a odevzdal ho sovětské straně patrně již na konci července 1968 při jednání v Čierné nad Tisou. Druhý napsala na počátku srpna 1968 v ruštině pětice představitelů komunistické strany (Alois Indra, Antonín Kapek, Drahomír Kolder, Oldřich Švestka a Vasil Biřak), která jej předala adresátům zřejmě při jednání se sovětskou stranou v Bratislavě. Dopis se dochoval v archivu zapečetěný v obálce s datem 25. 9. 1968. Tehdejší vedoucí všeobecného oddělení ÚV KSSS a pozdější generální tajemník na obálku napsal: „Uložit v archivu politbyra. Bez souhlasu neotvírat. Konstantin Černěnko.“ Tento dopis měla později podepsat řada dalších konzervativců (hovoří se až o 40 či 50 podpisech), ovšem příslušné dokumenty nebyly doposud ruskou stranou objeveny či předány. Pravost podpisů na zmíněných dvou zvacích dopisech potvrdil kriminalistický rozbor a o jejich pravosti nejsou žádné pochyby ani mezi historiky, kteří zkoumali jejich autenticitu.

8. Kolik sovětských a dalších vojáků do Československa přijelo?

Operace s krycím názvem Dunaj – jak byla invaze nazvána v plánech okupantů – se podle odhadů vojenských historiků zúčastnilo **v prvním sledu okolo 160 tisíc vojáků a kolem 4600 tanků. Jejich počet byl v následujících dnech navýšen.** K 25. srpnu 1968 bylo podle údajů generálního štábu Československé lidové armády v plných bojových stavech celkem 27 intervenčních divizí, z toho 12 tankových, 13 motostřeleckých a dvě výsadkové; dále jedna letecká armáda, která disponovala i raketovými zbraněmi. Uvedené jednotky byly vyzbrojeny 6300 tanky, 2000 děly, 550 bojovými a 250 dopravními letouny. O den později se na československé území začala navíc přesunovat další sovětská gardová armáda, která se do té doby nacházela na území Německé demokratické republiky.

9. Proč se okupantům nepostavila česká armáda?

Československá lidová armáda byla tehdy výlučně orientována na vedení boje proti Západu a nebyla připravena na variantu obrany proti jiným členům Varšavské smlouvy. Domácí jednotky byly navíc oproti útočníkům početně slabé – do pohybu se v rámci invaze do Československa dal největší počet vojáků na evropském kontinentu od konce druhé světové války. **Vedení KSČ, které ve svém prohlášení okupaci odsoudilo, jednoznačně vyzvalo obyvatelstvo, aby zachovalo klid a nekladlo odpor.** Stejnou výzvu, resp. rozkaz, vydalo i vedení Československé lidové armády pod velením ministra národní obrany generála Martina Dzúra. Jak napsal historik Antonín Benčík, **přes uvečené rozkazy docházelo u řady posádek ke kritickým situacím.** Československé jednotky často zaujímaly ve svých kasárnách obranná postavení. Bylo také zaznamenáno **okolo 100 případů zapojení vojenských radiostanic** pro antiokupační vysílání. V řadě případů lidé uschovávali zbraně a některé vojenské skupiny se připravovaly na přechod k partyzánskému způsobu války.

10. Jak se vyvíjela situace v Československu a v Evropě po roce 1968?

Rozhodnutí sovětského vedení a jeho čtyř satelitů násilně potlačit pražské jaro se setkala s takřka jednomyslným odporem domácí veřejnosti, která vystoupila na podporu zatčených československých

představitelů. Dne 23. srpna 1968 popsal první tajemník Polské sjednocené dělnické strany Władysław Gomułka situaci v okupované zemi jednoznačně: **„Vyhráli jsme vojensky, ale politicky jsme byli zcela poraženi.“** Srpnová intervence měla obrovský ohlas po celém světě. V jejím **důsledku se rozštěpilo komunistické hnutí a ideje komunismu byly zásadně diskreditovány. Zhoršily se také vztahy mezi velmocemi.** V řadě světových metropolí se konaly veřejné manifestace na podporu pražského jara a invaze do Československa se stala **předmětem jednání Rady bezpečnosti OSN.** Odpor většiny československé veřejnosti se Kremlu podařilo za pomoci staronového vedení KSČ zpacifikovat až na počátku 70. let. Potlačení pražského jara se stalo mementem, ke kterému se vztahovaly opoziční skupiny v zemích sovětského bloku. Na konci 80. let se v souvislosti s pádem komunistických režimů postupně všechny státy, které se na okupaci Československa v srpnu 1968 podílely, za vstup svých armád do země omluvily.

11. Kdy sovětská armáda naši zemi opustila?

Na rozdíl od polských, bulharských a maďarských jednotek (východoněmecká armáda se invaze účastnila pouze symbolicky), které odešly už na podzim 1968, zůstaly sovětské jednotky v Československu 22 let. Dne 18. října 1968 poslanci Národního shromáždění schválili smlouvu mezi vládou ČSSR a vládou SSSR „o dočasném pobytu sovětských vojsk na území ČSSR“. Proti jejímu přijetí tehdy hlasovali pouze čtyři poslanci (Božena Fuková, František Kriegel, Gertruda Sekaninová-Čákrťová a František Vodsloň), dalších deset se zdrželo hlasování. Odchod sovětských jednotek byl možný teprve po změně politického režimu v Československu. **Poslední sovětské vojáky definitivně odešli z našeho území až v červnu 1991.**

12. Jaké byly v posledních letech vztahy mezi Západem a Ruskem?

Vztahy mezi západními zeměmi a Ruskem se v posledních letech ocitly na bodu mrazu. A to nejen kvůli současné situaci na Ukrajině, okupaci Krymu v roce 2014 a konfliktu na východě země. USA, Velká Británie a země Evropské unie na jedné straně a Rusko na straně druhé si v důsledku mnoha kauz navzájem vypověděly desítky diplomatů ze svých zemí a uvalily na sebe nespočet sankcí. Velký konflikt nastal po skandálu kolem hackerských útoků a údajného vměšování Ruska

do amerických prezidentských voleb v roce 2016, v nichž republikán Donald Trump zvítězil nad demokratickou kandidátkou Hillary Clintonovou. Bývalý prezident Barack Obama vyhlásil nové protiruské sankce a USA tehdy také vypověděly 35 ruských diplomatů. Z vměšování do amerických prezidentských voleb obvinily USA Rusko i po volbách v roce 2020. Výrazné ochlazení vzájemných vztahů vyvolala v roce 2018 otrava bývalého dvojitého agenta Sergeje Skripala a jeho dcery ve Velké Británii. Z pokusu o vraždu byli usvědčeni příslušníci ruské vojenské rozvědky GRU. Velká Británie a její spojenci z takřka tří desítek zemí (včetně ČR) následně vyhostili přes 150 diplomatů, Rusko reagovalo zrcadlově. Ačkoliv je Česká republika v konkrétních krocích vůči Rusku rozhodná, situaci u nás několik let komplikovali někteří proruský orientovaní politici. Mezi ně patří i bývalí prezidenti Miloš Zeman a Václav Klaus, kteří se snaží zpochybňovat rétoriku západních zemí, důkazy o zapojení Ruska ve výše zmíněných kauzách a do nedávna i ruskou invazi na Ukrajinu. **Konec nadějí na záchranu vzájemných vztahů však způsobilo v roce 2021 odhalení českých bezpečnostních složek, že do výbuchu muničního areálu ve Vrběticích v roce 2014 byli zapojeni příslušníci ruské tajné služby GRU.** Kauza vedla ke vzájemnému vypovídání diplomatů, solidárně s ČR vyhostilo několik Rusů také Slovensko či pobaltské státy a Rumunsko. Rusko pak následně zařadilo Česko a USA jako jediné na nově vytvořený seznam zemí, které nejsou přátelské.

13. Co předcházelo zahájení invaze na Ukrajinu? Jak byla ze strany Ruska zdůvodněna?

Už v březnu a dubnu roku 2021 Rusko shromáždilo početné vojenské jednotky poblíž hranice s Ukrajinou, což představovalo největší mobilizaci sil od ruské anexe Krymu v roce 2014. Do června byla vojska částečně stažena, ovšem od října do prosince 2021 se u hranic znovu shromáždilo více než 100 000 ruských vojáků. Západní země se snažily přimět ruského prezidenta Vladimira Putina k diplomatickému řešení. Západní tajné služby ale průběžně přinášely informace, že Rusko se skutečně připravuje na invazi. V říjnu 2021 se začala stupňovat rétorika ruské propagandy a začaly se objevovat narativy, že Ukrajina se chystá k útoku, plánuje provokace a teroristické útoky. Putin dokonce označil chování ukrajinské vlády k ruskému obyvatelstvu za genocidu. Ruský režim v rámci své propagandy mluví

o Ukrajině jako o státu řízeném nacisty a využívá reminiscenci na druhou světovou válku. **Dne 21. února 2022 se členové ruské bezpečnostní rady vyslovili pro uznání nezávislosti povstaleckých republik na východě Ukrajiny. Vladimir Putin poté podepsal výnosy uznávající jejich nezávislost a s jejich vůdci podepsal smlouvy, na jejichž základě nařídil ruské armádě, aby v regionech Ukrajiny zahájila „mírovou misi“.** Nakonec se potvrdily i ty nejhorší obavy a Rusko 24. února 2022 rozpoutalo vůči Ukrajině plnohodnotnou válku. Ruský prezident Vladimir Putin mimo jiné řekl, že Rusko bude usilovat o demilitarizaci a „denacifikaci“ Ukrajiny.

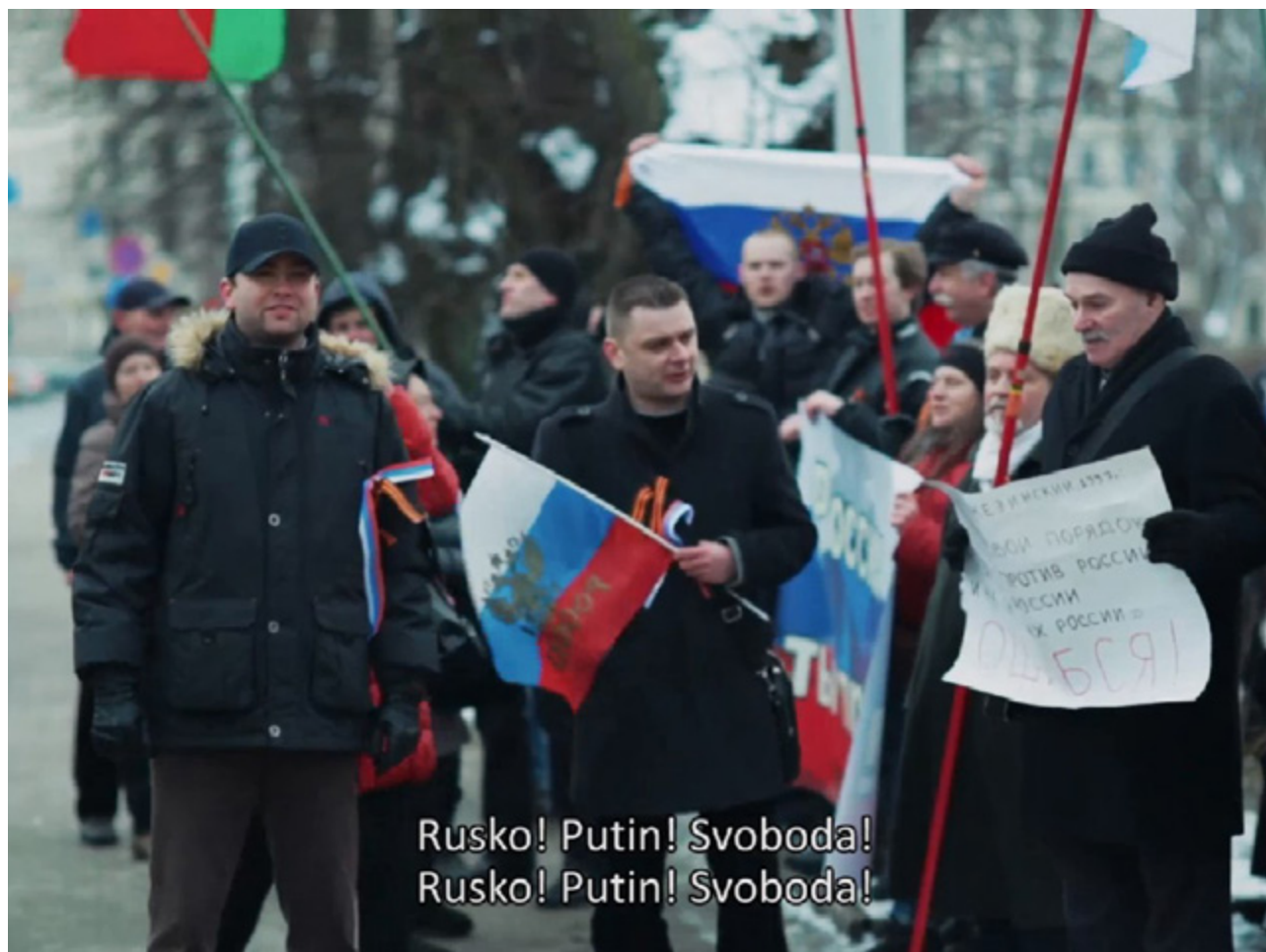
14. Jak svět zareagoval na invazi na Ukrajinu?

Západní země jednotně odsoudily ruskou agresi a již po uznání samostatnosti povstaleckých republik se shodly na doposud největších sankcích vůči Rusku. Ty postupně dále rozšiřují. Sankce míří například na ruský bankovní trh, energetiku, dopravu či obchod. Na sankčním seznamu figurují desítky vysoce postavených činitelů, evropský blok zmrazil i majetek prezidenta Vladimira Putina a ministra zahraničí Sergeje Lavrova. Postihy se dále týkají více než tří stovek poslanců dolní komory ruského parlamentu, kteří hlasovali pro uznání nezávislosti separatistických regionů na východě Ukrajiny. V některých otázkách, jako je například uzavření vzdušného prostoru nad Ukrajinou, ale shoda nepadá. Naprostá většina evropských zemí, včetně ČR, podporuje Ukrajinu materiálně – dodávají humanitární pomoc, léky a zdravotnické prostředky, ale i zbraně. Pro poskytnutí zbraní se po otálení rozhodlo i Německo či dosud neutrální státy jako Švédsko a Finsko. Na mnoha místech světa se po začátku invaze konaly demonstrace na podporu Ukrajiny, v Berlíně se sešlo až půl milionu lidí, v Praze 80 000. Protesty proti ruské invazi se konaly například i v Istanbulu. **Obyvatelé evropských zemí také vyjadřují velkou solidaritu, prostřednictvím neziskových organizací shromažďují finanční prostředky a pomáhají uprchlým ukrajinským občanům.**

ODPOVĚDI VYPRACOVALI:

Petr Blažek, Ústav pro studium totalitních režimů
Ondřej Kundra, novinář a publicista (otázka č. 1, 4, 5)
Josef Pazderka, šéfredaktor serveru Aktuálně.cz
Aktualizováno: 05/2022

A series of horizontal dotted lines for taking notes.

Rusko! Putin! Svoboda!
Rusko! Putin! Svoboda!

MASTERPLAN

Juris Pakalniņš / Lotyšsko / 2016 / 52 min.

Doporučený věk: 15–21 let

Film *Masterplan* přibližuje důmyslné metody, jakými Rusko prosazuje své mocenské cíle v Evropě i v celém světě. Na příkladu pobaltských republik sledujeme nebezpečnou hru dirigovanou z nejvyšších pater ruské politiky, v níž svou roli sehrávají nejen proruská média, státem financované společnosti a politicky vlivní jedinci, ale i běžní občané, kteří z národní pýchy i nostalgie po sovětských časech ochotně hájí v evropských zemích zájmy své rodné země. Účelem hybridní informační války je nejen demonstrovat vojenskou moc, ale především omezit nezávislá média a systematicky ovlivňovat veřejné mínění doma i v zahraničí. V investigativním snímku promlouvají odborníci z řad politologů, historiků a novinářů a také ruští emigranti žijící v různých evropských metropolích, kteří kritizují mocenské praktiky Kremlu. Poutavý dokument předkládá mrazivá fakta a za pomoci přehledných vizualizací ukazuje putinovskou mašinerii, které se těžko čelí.

JSEM RUSKÝ OKUPANT

ANOTACE:

Aktivita vede žáky ke kritickému myšlení a uvědomění si potřeby ověřovat přijímané informace. Žáci porovnají interpretaci různých vojenských intervencí sovětské a ruské armády, kterou nabízí propagandistické video, s historickými fakty. Zároveň provedou analýzu zhlédnutého videa pomocí pěti klíčových otázek.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, OSV, VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 16+

CÍLE:

Žáci:

- dokážou analyzovat propagandistické video;
- si uvědomují nutnost ověřovat informace z různých zdrojů;
- rozvíjejí své znalosti historie SSSR a Ruské federace.

DĚLKA: 45 MIN.

POMŮCKY:

- **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme **projekcí filmu**.
2. Následně se žáky diskutujeme o interpretaci okupace pobaltských republik, kterou mezi Rusy šíří současná ruská propaganda.
3. Promítneme žákům propagandistické video Jsem ruský okupant. [Přehrát video*](#)
4. Po jeho zhlédnutí se žáků ptáme: *Kdo je podle vás autorem videa? Jak se snaží upoutat naši pozornost? Proč bylo tohle video vytvořeno? V čem mohou ostatní lidé chápat jeho obsah jinak než vy?*
5. Pustíme video znovu a tentokrát jej zastavíme po prvním příkladu „záchranné intervence“, kterou popisuje (Sibiř). Ptáme se žáků, co si o této historické události myslí, jestli je něco překvapilo a zda znají souvislosti. Klademe otázky: *Jak na vás tato intervence působí? Potřebujete nějaké další informace, nebo jste se z videa dozvěděli vše podstatné?*

* jsns.cz/rusky-okupant

6. Poté žákům sdělíme informace k této intervenci (viz **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**) a ptáme se: *Které hodnoty a úhly pohledu video obsahuje a co z něj bylo vypuštěno? Proč to autor udělal? Čeho tím chtěl docílit?*
7. Stejným způsobem pokračujeme v analýze u dalších historických událostí. Upozorníme na vojenské intervence SSSR a Ruské federace, které video neprezentuje. Opět diskutujeme o důvodu.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse. Ptáme se: *Jak vnímáte video teď? Jak se cítíte? Jak autor podává násilnou okupaci (jako pomoc, záchranu)?* Na závěr žáky seznámíme s informacemi o vzniku a sdílení videa, které jsou rovněž uvedené v listu pro pedagogy.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Lekci jsem vyzkoušela s žáky 4. ročníku gymnázia. Postupovala jsem obráceně, než je uvedeno v postupu. Jako první jsem promítla žákům video *Jsem ruský okupant*, aniž bych jim sdělila téma hodiny. Video žáky velmi zaujalo jak po stránce obsahové, tak po stránce grafického zpracování. Film jsem žádným způsobem nehodnotila, jen jsem žákům sdělila informace o autorovi. Pracovní list s pravdivým vysvětlením událostí jsem rozstříhala. Každá dvojice obdržela vždy jednu událost, kterou si pozorně přečetla. Znovu jsem pustila video, které jsem zastavila po jednotlivých událostech, a nechala dvojice ostatním sdělit informace, které nastudovaly. Po druhém zhlédnutí videa žáci diskutovali o tom, co je cílem videa a jak by vypadalo podobné video o okupaci Československa v roce 1968. Žáci sami vyhodnotili video jako propagandistické. Po diskusi jsem jim promítla film *Masterplan*, který je velmi zaujal a byl pro ně přínosem díky mnoha novým informacím. Někteří žáci ho však hodnotili jako nepřehledný. Měli problémy zorientovat se hlavně v jednotlivých aktérech filmu a v tom, kdo na jaké straně je.

Jana Kopúnová, Gymnázium, SOŠE a SOU Kaplice

ANALÝZA VIDEOA JSEM RUSKÝ OKUPANT

Pohledem novináře Ondřeje Soukupa

Okupace Sibiře

Dobývání Sibiře zahájili kozáci koncem 16. století, kdy oddíl atamana Jermaka se vydal přes Ural a začal dobývat Sibiřský chanát, relativně velký státní útvar sibiřských Tatarů. Jejich tažení proběhlo bez vědomí carských úřadů, platili ho bohatí kupci Struganovovi. Cílem bylo jak otevřít nové obchodní cesty, tak pro řadové účastníky především možnost rabovat, což se podařilo při dobytí města, kde dnes stojí město Ťumeň. Od té doby další oddíly táhly na východ, zakládaly pevnosti a podrobovali si místní obyvatelstvo. Do určité míry šlo o klasickou kolonizaci, někteří badatelé to přirovnávají k dobývání Divokého západu v Severní Americe. Expanze byla motivovaná také postupným vybíjením sobola, jehož kůže byla v 16. a 17. století hlavním ruským vývozním artiklem. Porobené národy platily daně kůžemi, kvůli čemuž zvíře mizelo a bylo potřeba putovat dále do tajgy. I chování Rusů k místním národům bylo podobné jako chování Američanů vůči indiánům, pokusy o odpor byly tvrdě potlačovány, místní také umírali na pro ně neznámé nemoci a velkým problémem byl alkoholismus.

Okupace Pobaltí

V létě 1939 se Sovětský svaz sblížil s nacistickým Německem a výsledkem bylo podepsání paktu Molotov-Ribbentrop podle jmen ministrů zahraničí. V tajném dodatku ke smlouvě pobaltské státy (s určitou výjimkou Litvy, která byla částečně okupovaná Německem) a východní Polsko byly uznány coby státy se sovětskou sférou vlivu. Po napadení Polska v září 1939 sovětská armáda okupovala východní Polsko a zároveň začala vyvíjet nátlak na vlády pobaltských států. Ty nakonec koncem září všechny podepsaly dohody o přátelství, podle kterých v nich byly rozmístěny jednotky Rudé armády. V létě 1940 Sovětský svaz svrhl vlády ve všech třech státech a zinscenoval referenda o připojení k SSSR. Následovaly represe proti bývalým politikům, inteligenci a podnikatelům. Na Sibiř byly deportovány desítky tisíc lidí. Zhruba dalších 100 tisíc lidí bylo deportováno po skončení války. Okupaci Pobaltí nikdy neuznaly Spojené státy americké, Vatikán a další státy.

Okupace Střední Asie

Během svého postupu na východ od Uralu se ruští kozáci postupně dostávali také do stepí, které jsou dnes součástí Kazachstánu. Skutečná kolonizace střední Asie začala až v polovině 19. století, kdy se carským vojevůdcům pomalu dařilo postupovat až k hranicím Afghánistánu. Bez ohledu na povstání, která neustále vypukala, neměli obyvatelé Střední Asie proti mnohem lépe vyzbrojené ruské armádě šanci. V soudobém tisku i memoárech vojáků jsou obyvatelé líčeni jako divoši, lupiči apod. Tato kulturní nadřazenost tak zdánlivě vysvětlovala ruskou expanzi jako snahu o civilizační rozkvět regionu. Ve skutečnosti šlo především o soutěžení s Velkou Británií o kontrolu nad Asií, které v odborné literatuře dostalo název Velká hra. Ta skončila koncem 19. století, kdy Britové vzdali snahu o dobytí Afghánistánu a Rusko také nemělo sílu na další postup na jih. Obyvatelstvo Střední Asie také dlouho vzdorovalo bolševikům, partyzánské boje trvaly až do konce 20. let 20. století.

Okupace Ukrajiny

Podobně jako v případě českého národního obrození prošlo ukrajinské národní hnutí řadou fází. Ukrajinská identita coby politického národa byla zformována již v první polovině 19. století. Země byla však rozdělena mezi carské Rusko a Rakousko-Uhersko. Protože používání ukrajinštiny Moskva zakazovala, centrum národního hnutí bylo na Haliči, odkud se pašovaly knihy na území ruského státu. Během říjnové revoluce Ukrajina vyhlásila nezávislost, již počátkem roku 1919 ale bolševici porazili slabé oddíly tohoto mladého státu. Následovala občanská válka, v níž na podzim roku 1919 bolševici definitivně zvítězili. Zbytky ukrajinských oddílů se stáhly na Halič, která byla pod

kontrolou Polska. Sovětskou část Ukrajiny zasáhl v letech 1932–1933 hladomor záměrně vyvolaný konfiskací veškerého obilí sovětskými úřady během neúrody. Odhaduje se, že tehdy zahynulo minimálně 2,6 milionu lidí. Poté, co si Sovětský svaz rozdělil v roce 1939 s nacistickým Německem Polsko, dostala se pod vládu Moskvy i západní Ukrajina. I zde proběhly represe, desetitisíce lidí byly deportovány na Sibiř. Další statisíce obyvatel byly přesídleny během poválečného potlačení nacionalistických oddílů Ukrajinské povstalecké armády.

Polská invaze během tzv. období zmatků

Po smrti cara Ivana IV. Hrozného převzal vládu jeho syn Fjodor, který však nebyl silným panovníkem. Druhý syn Dmitrij zemřel v dětství pravděpodobně při epileptickém záchvatu. Tím skončila rurikovská dynastie a o moc vypuká boj mezi jednotlivými bojary, kteří si nakonec zvolili carem Borise Godunova. Záhy se v Polsku objevil člověk, vydávající se za careviče Dmitrije. Dosáhl přijetí u polského krále a výměnou za slib předat Polsku Smolensk mu vévoda Jerzy Mniszek najal armádu, se kterou se mu v roce 1606 podařilo dobýt Moskvu. Rok poté byl ale během povstání zabit bojar. O další rok později se objevil samozvanec Lžedmitrij II. Následovalo dalších pět let bojů mezi polsko-litevskými oddíly a novým carem Vasilijem Šujským a bojary, kteří často měnili strany. Uspěla až zemská hotovost Minina a Požarského, jejichž oddíly v roce 1612 porazily polskou posádku Kremlu a postupně vyhnaly polsko-litevské oddíly ze země. Na den jejich vítězství dnes Rusko slaví státní svátek Den národní jednoty.

Zapálení Moskvy v době napoleonských válek

V roce 1812 Napoleon napadl Rusko. Jeho armáda zvolna postupovala k Moskvě, zatímco ruská se vyhýbala rozhodující bitvě. Ta nakonec vypukla počátkem září u vesnice Borodino nedaleko Moskvy. Krvavá bitva, ve které na každé straně padlo okolo 30–40 tisíců vojáků (zhruba čtvrtina celkového počtu), skončila nerozhodně, ale maršál Kutuzov, ruský velitel, se rozhodl pro ústup, aby nepřišel o celou armádu. 14. září Napoleonova vojska obsadila Moskvu, ještě ten den večer ve městě začal požár. Dodnes není jasné, zda šlo o náhodu během chaosu, panujícího po dobytí města, nebo zda šlo o žhářství ze strany ustupujících Rusů. Další den požár zuřil natolik, že Napoleon musel opustit Kreml, stejně jako většina jeho vojáků. Oheň zničil většinu budov, podle svědectví pamětníků jestliže před válkou Moskva měla cca 30 tisíc domů, po ní zůstala stát sotva jedna šestina. Znamenalo to také, že ve vypáleném městě Napoleon nemohl přezimovat a byl donucen vydat se zpět na západ. Francouzi se při ústupu potýkali s nedostatkem potravy. Takto vyhladovělá armáda se již nezmohla na odpor.

Boje u Volokolamsku

Autor patrně naráží na příběh o 28 vojácích z 316. divize pod velením generálmajora Ivana Panfilova, kteří v listopadu 1941 měli během čtyřhodinového boje zničit osmnáct německých tanků, při tom ale všichni zahynuli. V sovětské mytologii byli nazýváni „hrdinové panfilovci“ a fráze politruka Kločkova „Není kam ustupovat, za námi je Moskva“ vešla do školních učebnic. Ještě během války všech 28 vojáků získalo titul Hrdina Sovětského svazu in memoriam. Ovšem již krátce po válce sovětská vojenská prokuratura zjistila, že jde o literární výmysl dopisovatele vojenských novin Krasnaja zvezda Alexandra Krivického. Přišla na to během stíhání jistého Ivana Dobrobavina, který byl obviněn z kolaborace s Němci. Ukázalo se, že je to jeden z „panfilovců“. Ten vypověděl, že sice u Volokolamsku byl, ale žádný boj s osmnácti německými tanky neproběhl. Vyšetřování prokuratury ale bylo tajné a na veřejnost se dostalo až koncem osmdesátých let minulého století. Současný ředitel ruského státního archivu Sergej Mironěnko celý příběh označuje za „mýtus, který prosazoval stát“.

DALŠÍ PŘÍKLADY UDÁLOSTÍ, KTERÉ VIDEO NEZMIŇUJE

Okupace Československa v roce 1968

V srpnu 1968 vojska Varšavské smlouvy pod velením Sovětského svazu překročila hranice Československa, aby tak rozdrtila pokus vedení československých komunistů o reformu socialismu, který se vymykal sovětskému pojetí. Během invaze a až do konce roku zahynulo 108 civilistů, bezprostředně po napadení emigrovalo 70 tisíc lidí, do uzavření hranic v roce 1969 počet stoupl na 300 tisíc osob. Sovětská vojska v počtu 130 tisíc pak zůstala v Československu až do roku 1991.

Potlačení maďarského povstání v roce 1956

V říjnu 1956 v Maďarsku vybuchla na povrch nespokojenost se stalinistickým režimem. Původně studentská demonstrace požadovala nezávislost Maďarska na Sovětském svazu, budování demokratického socialismu a svobodu slova. Demonstrace brzy přerostly do srážek s nenáviděnou tajnou službou ÁVH a dalšími státními orgány. Vyzbrojení demonstranti útočili na sídla sdělovacích prostředků, služebny státní bezpečnosti, výbory komunistické strany a další orgány. Sovětské jednotky umístěné v Maďarsku do bojů původně nezasahovaly, a dokonce byly vyvedeny z Budapešti. Záhy ale Kreml změnil názor. Oficiální verze tvrdí, že to bylo kvůli možnému vyhlášení neutrality, jiní zase kvůli tomu, že byla ohrožena moc komunistické strany. Sovětské tanky nakonec povstání rozdrtily, zabito bylo kolem 2500 Maďarů a 700 sovětských vojáků. V zemi proběhlo masové zatýkání a před soudy stanulo na 26 tisíc lidí, několik stovek z nich bylo popraveno. Mezi nimi byl i ministerský předseda Imre Nagy a další dva lidé z reformní vlády.

Finská válka 1939–1940

Od roku 1938 vedl Sovětský svaz jednání s Finskem o odstoupení části finského území a vybudování sovětských vojenských základen na ostrovech v Baltském moři výměnou za část sovětské Karélie okolo polárního kruhu. Finové to odmítali, protože na SSSR požadované Karelské šíji měli jediná obranná postavení a obyvatelé byli ostře proti ústupkům Sovětskému svazu. V srpnu 1939 Moskva podepsala s Berlínem smlouvu o nenapadení, zvanou pakt Molotova-Ribbentropa, v jejímž tajném dodatku bylo Finsko uznáno za sféru zájmů Sovětského svazu. Poté Stalin Finům oznámil, že je nutné posunout hranice na úkor Finska, a to z důvodu, že není možné přestěhovat Leningrad dál od finské hranice. Helsinky požadavek Sovětského svazu odmítly, a tak ministr zahraničí Vjačeslav Molotov prohlásil, že „civilové již nemohou nic dalšího dělat, přišel čas vojáků“. Dne 30. listopadu sovětská vojska vtrhla do Finska pod záminkou, že finské dělostřelectvo ostřelovalo sovětskou jednotku. Současně vznikla „revoluční finská vláda“ pod vedením komunisty Otta Kuusinena. Sovětský svaz ji okamžitě uznal a prohlásil vládu v Helsinkách za nelegitimní. Kvůli agresi byl Sovětský svaz vyloučen z Ligy národů. Protože se Finsku nedostalo žádné podpory, musely Helsinky nakonec všechny sovětské podmínky přijmout. V bojích padlo zhruba 20 tisíc vojáků finské armády a 50 tisíc sovětských vojáků.

Sovětské angažmá v Afghánistánu

V roce 1978 během státního převratu přišla k moci marxistická Lidově demokratická strana Afghánistánu, což ovšem okamžitě vyvolalo občanskou válku, když se proti marxistům postavili konzervativci. Prakticky okamžitě nová vláda požádala Sovětský svaz o vojenskou pomoc, Moskva ale dlouho odolávala s tím, že marxisté nemají lidovou podporu a hrozí zatažení Sovětského svazu do dlouhého konfliktu. Na konci roku 1979 ale v Kremlu zvítězili jestřábi a sovětská vojska svrhla a zabila prezidenta Hafizulláha Amína a postupně se rozmístila po celém Afghánistánu. Nikdy se jí ale nepodařilo obsadit zemi, kontrolovala pouze Kábul a velká města. V roce 1986, kdy zde bylo zhruba 100 tisíc sovětských vojáků, mudžáhedíni kontrolovali asi 70 % země. Protisovětská bojovníci byli podporováni Západem a státy Perského zálivu, desetitisíce bojovníků přišly ze zahraničí. V roce

1986 mudžáhedíni dostali americké protiletdecké rakety Stinger, což omezilo sovětskou vzdušnou převahu. Od téhož roku Moskva přemýšlela, jak svá vojska stáhnout, což se nakonec stalo o tři roky později. Marxistická vláda vydržela až do roku 1992, poté se ale země zhroutila do chaosu vzájemných bojů mezi polními veliteli. V Afghánistánu zahynulo zhruba 15 tisíc sovětských vojáků, ztráty na afghánské straně se odhadují na necelý milion mrtvých, v naprosté většině civilního obyvatelstva.

OKOLNOSTI VZNIKU A ŠÍŘENÍ VIDEOA

Virální **video Jsem ruský okupant** zasáhlo internet v březnu 2015 nevídanou silou. Do dnešního dne ho vidělo **několik milionů diváků**. Stalo se jedním z nejvýraznějších a nejuspěšnějších mediálních sdělení ruské propagandy vytvořených pro **virální sdílení** na sociálních sítích. Tomu napomohlo také vědomé rozhodnutí jej hned po jeho vzniku opatřit **titulky ve 13 jazycích**, mj. také vietnamskými či slovenskými. Nejedná se ovšem o oficiální státní propagandu. Autorem videa je (tehdy 29letý) Rus Jevgenij Zhurov, grafický designér na volné noze. „Proti Rusku je vedena totální informační válka. (...) Udělal jsem to hlavně pro nás, abychom nezapomněli své významné dějiny,“ uvádí autor videa pro BBC.

Video se vyznačuje především **vysokou kvalitou zpracování**, je informačně nabitě – kulometně sází argumenty přesvědčující diváka o tom, že **kam Rusko během svých dějin vstoupilo, tam následoval pokrok a rozkvět**.

Forma zpracování mediálního sdělení – to, jak se autor snaží upoutat divákovu pozornost – může mít velký vliv na to, jak bude toto sdělení divákem přijato. V tomto případě je působivým nepochybně dynamický střih, atraktivní animovaná infografika, velmi kvalitní grafické podklady a zpracování, dramatická hudba, krátký formát. Video nepokrytě **uznává, že Rusko v minulosti okupovalo a nadále okupuje některé země**. Omluvou za to má nicméně být skutečnost, že **země pod ruskou okupací vzkvétají**. Autoři záměrně nabízejí určité úhly pohledu, kdy jsou **některé informace ve sdělení obsaženy, zatímco jiné jsou záměrně vypuštěny** (např. hladomor na Ukrajině v letech 1932–1933, v jehož důsledku zemřely miliony lidí, cíleně řízený Stalinovým režimem).

Zajímavosti

Poněkud děsivých souvislostí vše nabylo ve chvíli, kdy toto video sdílela na svém oficiálním twitterovém profilu ruská ambasáda v Praze (převzala jej z českých proruských serverů). I ambasáda však nakonec nejspíše usoudila, že Rusko opravdu nebylo historicky vždy takovým, jaké je zobrazuje video. Tweet totiž posléze ze svého profilu smazala.

MÉDIA JAKO HLÍDACÍ PES DEMOKRACIE

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity žáci porovnájí koncept médií jako hlídacích psů demokracie se situací ruských médií představených ve filmu. Na základě výsledků průzkumu provedeného mezi českými politiky se zamyslí nad tím, proč podle mnohých z nich média demokracii škodí.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, OSV, VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 16+

CÍLE:

Žáci:

- se seznámí s konceptem žurnalistiky jako hlídacího psa demokracie a porovnájí ho s fungováním státem ovládaných ruských médií;
- si uvědomí, že média, politici a příjemci mediálních sdělení (čtenáři/diváci/posluchači) se navzájem neustále ovlivňují;
- rozvíjejí svou mediální gramotnost.

DĚLKA: 90 MIN. (VČETNĚ PROJEKCE FILMU)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** pro každého žáka
- psací potřeby
- tabule nebo flipchart
- dataprojektor

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme **projekcí filmu**.
2. Rozdáme žákům **PRACOVNÍ LIST** s informacemi a otázkami, kterými se budeme v aktivitě zabývat. Pracovní list slouží jako jakýsi scénář, žáci si do něj zároveň mohou dělat poznámky.
3. Vyzveme žáky, aby si přečetli první text. Ujistíme se, že textu všichni porozuměli. Poté přistoupíme k první otázce. Odpovědi získáme z otevřeného brainstormingu. Nápady žáků zaznamenáváme na tabuli. Postupně je třídíme a společně diskutujeme.

4. Žáci si přečtou druhý text. V diskusi se snaží vyjádřit svůj názor na danou otázku a vzájemně argumentovat.
5. Poté rozdělíme třídu do 4–5 skupin. Žáci si přečtou poslední text a ve skupinách vypracují odpovědi. Ty pak představí ostatním. Ptáme se: *Jak na vás názory českých politiků jako představitelů demokratického státu působí? Souhlasíte s nimi?*

REFLEXE:

Reflexi provedeme prostřednictvím řízené diskuse. Promítneme schéma [Kontrolní mechanismy médií**](#), které si společně projdeme. Diskutujeme s žáky o úloze a postavení médií v demokratickém a autoritářském politickém systému.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušela s žáky 3. ročníku gymnázia. Je krátká, jednoduchá a dobře navazuje na film. Otázky vedou k diskusi nad základním tématem dokumentu, což by mělo být cílem každé doprovodné aktivity. Závěrečná diskuse se týkala elementární potřeby svobodných médií jako základního předpokladu fungující demokracie. Studenti aktivitu uzavřeli tím, že Facebook není nejšťastnějším zdrojem informací. Manipulativně jsem představila několik českých deníků, týdeníků a internetových televizí, které považuji za média, jež se snaží o vyváženost informací k palčivým společenským problémům. Diskutovali jsme, komu jaká česká média patří a nakolik vlastník může ovlivňovat jejich obsah, zda je šťastné řešení, aby politici měli možnost vlastnit média. Poslední otázka v pracovním listě propojuje problematiku s českou politickou scénou v přístupu k médiím, což je podle mě správné, protože máme co zametat před vlastním prahem.

Tereza Vodičková, Gymnázium EDUCAnet Praha

** jsns.cz/media

MÉDIA JAKO HLÍDACÍ PES DEMOKRACIE

Přečtěte si následující citace a odpovězte na uvedené otázky.

1.

„Koncept médií jako ‚hlídacích psů demokracie‘ zastřešuje představy o tom, že tisk, rozhlasové a televizní stanice i zpravodajské weby ve svých obsazích nejen informují o dění ve společnosti, ale kriticky reflektují zejména oblast politiky a nabízejí prostor co nejširšímu množství (i oponentních) názorů. V médiích se realizuje politická odpovědnost vůči veřejnosti, odhalují se případy zneužití pravomocí, neschopnosti či zkorumpovanosti.“*

Jaké podmínky jsou nezbytné, aby média plnila funkci hlídacího psa demokracie?

2.

„Každý pátek pozvou šéfy televizních kanálů do jedné z budov Kremlu (...) a diskuse se týká (...) věcí, které by měly být představeny v následujícím týdnu. Jak s nimi pracovat a na co obrátit pozornost. Je to něco jako redakční rada redakčních rad,“ říká v dokumentu Masterplan Galina Tymčenko, bývalá šéfredaktorka ruského serveru Lenta.ru, nyní výkonná ředitelka serveru Meduza.io, který vysílá zprávy o Rusku z Litvy.

Fungují ruská média jako hlídací pes demokracie? Proč ano / proč ne?

3.

Téměř polovina českých poslanců a senátorů se domnívá, že média mají negativní dopady na fungování demokracie (opačný názor zastává jen 13 % politiků). Podle čtyř pětín dotázaných média podřívají důvěru v osobnosti politiků, 72 % si myslí, že narušují i důvěru v politický systém. V posledních letech podle 85 % dotázaných politiků dochází k nárůstu negativního referování o politice v médiích.** Podobně velká skupina se domnívá, že se v médiích stále častěji referuje o různých politických taktikách (kdo s kým bude hlasovat, kdo se proti komu vymezil apod.) na úkor informací o skutečné podstatě politiky,“ uvádějí výsledky výzkumu Postoje českých politiků vůči médiím a kvalitě žurnalistiky provedeném ve spolupráci Evropské observatoře žurnalistiky (EJO) s Univerzitou Karlovou.

Jak si vysvětlujete postoje českých politiků k médiím?

Zdroje:

*Hájek, R.: Politici: Média jsou vlivná, demokracii nepomáhají. EJO. Dostupné online na cz.ejo-online.eu/3284/medialni-zurnalistika/politici-media-jsou-vlivna-demokracii-nepomahaji. (citace je redakčně upravena)

**iForum, časopis Univerzity Karlovy. Dostupné online na <http://iforum.cuni.cz/IFORUM-15553.html>.

1. Jaká je historie vztahů mezi Pobaltím a Ruskem?

Historie těchto vztahů je velmi komplikovaná. V Estonsku a Lotyšsku žije **početná ruská menšina** (v Litvě žije ruská menšina také, ale je méně početná než ve dvou výše zmíněných zemích), v některých velkých městech tvoří Rusové většinu obyvatel. **Z tohoto důvodu jsou si pobaltské státy s Ruskem v mnohém blízké.** Pobaltské státy s napětím sledovaly odtržení Krymu od Ukrajiny a připojení k Rusku v roce 2014, protože z minulosti mají s něčím podobným neblahou zkušenost. Aktuální vývoj na Ukrajině a na Krymu bývá přirovnáván k roku 1940, kdy Rudá armáda Litvu, Lotyšsko a Estonsko okupovala a po zmanipulovaných referendech Stalin země připojil k Sovětskému svazu. To vedlo k jejich dlouhodobému úpadku.

Všechny tři pobaltské země patří po zahájení ruské invaze na Ukrajinu v únoru 2022 vedle Polska k zemím, které k Rusku zaujímají nejtvrděší postoj. Na druhé straně se dá říct, že díky členství v NATO nemají konkrétní obavy z přímého ruského útoku. Stejně tak jsou i přes velké ruské menšiny odolnější vůči jakékoli rusifikaci než Ukrajina, která byla po staletí s Ruskem geograficky, kulturně i nábožensky přímo spjata a Kyjev a Kyjevská Rus se staly zcela bezprostřední kolébkou příštího ruského státu. Což je koneckonců pro Putina argument pro to neuznávat Ukrajinu, Ukrajince i ukrajinštinu za nezávislé fenomény. To by v případě pobaltských států bylo daleko těžší.

2. Jaký je v současnosti vztah mezi pobaltskými zeměmi a Ruskem?

Pobaltské státy svoji hranici s expanzivním Ruskem vnímají jako frontovou linii. Například v Estonsku, jehož druhé největší město Narva leží přímo na hranici s Ruskem, se vedla debata, zda se Kreml pokusí Narvu získat. Například tím, že bude podobně jako předtím v Gruzii nebo na Ukrajině tvrdit, že tamní ruské obyvatelstvo je utlačované. Dosud k tomu nedošlo, i vzhledem k tomu, že suverenita Estonska je jistěna tím, že je součástí NATO a EU. Pobaltské státy dnes společně s Polskem patří v NATO a EU k největším kritikům Ruska a snaží se zajistit si více pojistek proti jeho možné expanzi. Včetně větší a stálé účasti vojáků NATO na svém území.

3. Proč někteří obyvatelé Pobaltí požadují připojení k Rusku?

Je to dáno tím, že část se hlásí k ruské menšině. Mají pocit, že jejich postavení uvnitř pobaltských států není příliš dobré. Tamní veřejnoprávní nebo státy kontrolovaná média dlouho nevysílala v ruském jazyce nebo v něm vysílala málo. V menšinách to vyvolávalo pocit frustrace, že jsou druhořadými občany.

Nejsilněji se to projevovalo v Lotyšsku, kde v roce 1992 vznikla dokonce **kategorie tzv. neobčanství.** Ta se původně týkala téměř 300 tisíc lidí většinou ruského či východoslovanského původu, kteří se pro neznalost lotyšského jazyka plnohodnotnými občany nemohli stát. Stejně opatření poté zavedlo i Estonsko. Fenomén „neobčanství“ **nemá oporu v mezinárodním právu** a obě pobaltské země byly ze strany EU pro tento postup kritizovány.

4. Jak na danou situaci reagují evropské státy?

Uvnitř EU i NATO se prosadil většinový názor, že Pobaltí skutečně může být Ruskem ohrožené. Nejde jen o možnost vojenské expanze, pobaltské státy a jejich suverenita byla v minulosti narušena ze strany Ruska kybernetickými útoky, které měly vyřadit kritickou infrastrukturu důležitou pro jejich fungování. Aby NATO zvýšilo svoji provázanost s Pobaltím, vybuďovalo v každé ze zemí nějaké své důležité centrum. V Estonsku je ústředí pro zajišťování kybernetické bezpečnosti, v Lotyšsku pro zajišťování energetické bezpečnosti a v Litvě vzniklo centrum proti propagandě.

Od začátku války na Ukrajině tyto snahy všech tří pobaltských zemí samozřejmě významně posílily a zároveň se **mnohonásobně zvýšily skutečné i slibované počty aliančních vojáků především v sousedním Polsku, které je pro pobaltské státy důležitou oporou.** Polské ozbrojené síly by přitom během pár let měly vybudovat největší evropskou pozemní armádu. A právě Poláci také usilují o vybudování velké a početně silné americké vojenské základny na svém území.

5. Jsou skutečně Rusové v zemích, kde žijí jako etnická menšina, diskriminováni? Jakou roli v tomto konfliktu hraje propaganda?

V Pobaltí mohla být jistě větší pozornost věnována tomu, aby byl ruský jazyk více přítomný ve veřejnoprávních médiích. V některých zemích se to před časem pozitivně změnilo s cílem dostat ruskojazyčné menšiny, které sledovaly ruskou televizi (a to přede-

vším propagandistický První kanál), z vlivu ruské propagandy. Proto například v Lotyšsku začala v roce 2015 vysílat ruskojazyčná televize. Po roce se ale zjistilo, že menšiny si dál udržují řadu stereotypů a nezávislé vysílání v jejich jazyce na ně nemá nijak výrazný vliv. Menšiny mají přístup k volbám, mohou se účastnit politické soutěže, někteří jejich zástupci i opakovaně uspěli. Kvůli příslušnosti k ruské menšině není nikdo perzekvovaný, jde spíše o jednotlivé excesy.

I v Pobaltí je rozhodně problém v tom, že zejména ruské menšiny, jazykově vybavené pouze ruštinou, si uchovávají ruskou, ale ještě spíše postsovětskou mentalitu, pro kterou je argumentace médií řízených putinovskou autokracií bližší a také srozumitelnější než objektivní výklad evropského stříhu. Ostatně tendenci vytvářet jakási ruská ghetta mají Rusové po celém světě, Českou republiku nevyjímaje.

6. Ve filmu zaznívá, že Rusko využívá k šíření svých zájmů „neziskové organizace“. Proč volí právě je?

Neziskové organizace jsou obecně vnímané jako instituce, které většinou sledují nějaké společenské zájmy. Pomáhají různě znevýhodněným lidem, podporují vzdělání nebo demokratické hodnoty a principy. Z tohoto důvodu je ruské tajné služby někdy využívají jako krycí schránky k tomu, aby mohly na Západě jejich prostřednictvím vykonávat špiónážní činnost. Přes neziskové organizace se mohou jejich agenti dostávat do Evropy, protékají přes ně peníze na krytí nelegálních operací proti evropským demokraciím apod. V případě pobaltských států je jejich náplní hlavně propagandistická činnost, snaha ovlivnit myšlení tamních ruských menšin. Rovněž v Česku funguje více proruských neziskových organizací, některé z nich pořádají debaty v parlamentu a snaží se ovlivnit názory poslanců (např. Institut slovanských strategických studií). Válku na Ukrajině často interpretují ruským, velmi zkresleným pohledem. Tedy, že země má fašistické vedení, ruská menšina na Ukrajině trpěla, a proto jí bylo potřeba pomoci odtržením kusu území, kde žila, a jeho připojením k Rusku. Vliv podobných organizací je těžké měřit, nepochybně část lidí ovlivňují, na druhou stranu žádá Rusku více nakloněná strana se zatím v Česku nedostala k vládě.

7. Opravdu má Vladimir Putin své zástupce v Evropské unii? Jak tyto lidé pracují?

Má, a to v některých národních státech i v řadě jednotlivců. Země jako Maďarsko nebo Itálie prosazují v EU ruské zájmy. V poslední době jde hlavně o **snahu zrušit protiruské ekonomické a politické sankce**, které byly zavedeny jako odvetné opatření za vpád Ruska na Ukrajinu. Pro Rusko jsou bolestivé, protože zpomalují růst ekonomiky, která je dlouhodobě v recesi, a konkrétním vlivným lidem z Putinova okruhu znemožňují cestovat na Západ. Proto je chce prezident Putin zrušit. Zatím k tomu nedošlo, některé státy se ale o to snaží. Buď podceňují rizika ze strany Ruska, nebo jim **Kremľ slibuje výhodnější dvoustranné ekonomické smlouvy** (dodávky ropy a zemního plynu). Případně pomoc s **financováním kampaní konkrétních politiků**, jak můžeme vidět u kandidátky na francouzskou prezidentku, nacionalistické političky Jane-Marie Le Pen. Poté, co ji odmítly francouzské banky půjčit finanční prostředky na kampaň, dostala peníze z Ruska. Le Pen plánuje v případě svého zvolení vystoupení Francie z EU a NATO, což by obě instituce značně oslabilo. A to je rovněž v zájmu Ruska. Někteří lidé pracující na Západě ve prospěch Ruska se dříve zapletli s tajnou službou KGB a nyní jsou tak snadno vydíratelní. Jejich činnost může být různá: od získávání tajných materiálů o obranyschopnosti Západu, přes ovlivňování zákonů ve prospěch Ruska až po sbírání kompromitujících informací na různé důležité osoby.

U nás k nejvýznamnějším podporovatelům Putina Ruska (ale také Si Ťin-pchingovy Číny) patřil po dlouhá léta bývalý český prezident Miloš Zeman, který v Putinově případě obrátil až na jaře 2022 – jednoduše proto, že hájit agresora už prostě dál nebylo možné.

8. Co se stalo v Oděse v roce 2014?

Při srážkách mezi příznivci evropského směřování Ukrajiny, kteří odmítali proruskou vládu v Kyjevě, a jejich odpůrci zahynulo přes čtyřicet proruských aktivistů. Pro jejich souputníky (a také ruská média) se tato smutná událost stala důkazem, že proevropsky smýšlející politici na Ukrajině a hnutí veřejného odporu, které je podporovalo, jsou fašisté, kteří stejně jako Němci za války upalují lidi zaživa. Jejich oponenti zase poukazovali na rozpory oficiální verze a naznačovali, že stoupenci Moskvy se mohli stát oběťmi vlastních vůdců, kteří je kvůli propagandistickému efektu jednodu-

še obětovali. Pro většinu obyvatel Oděsy bez ohledu na politické přesvědčení byl ale masakr především obrovským šokem, ze kterého se město vzpamatovává dosud. I vzhledem k tomu, že toto jihoukrajinské sídlo bylo vždy pyšné na svou etnickou různorodost a přísloušnou toleranci vůči jiným názorům.

ODPOVĚDI VYPRACOVALI:

Ondřej Kundra, novinář a publicista, týdeník Respekt
Libor Dvořák, novinář a komentátor, Český rozhlas
Poslední aktualizace: 08/2023

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

NIC NEŽ LŽI

Tim White / Velká Británie / 2017 / 26 min.

Doporučený věk: 13–21 let

V poslední době se zejména na sociálních sítích objevuje mnoho lží, polopravd a konspiračních teorií. Nedávno tzv. fake news sehrály roli dokonce v amerických prezidentských volbách. Šíření lží však není fenoménem pouze 21. století. Nový dokumentární film *Nic než lži* připomíná existenci smyšlených zpráv na různých příkladech, například z druhé světové války. Jeho tvůrci z organizace Stop Fake divákům přibližují, jak se v současnosti falešné zprávy šíří a ohrožují naši společnost. A zároveň mapují způsoby, jak se této propagandě bránit – například Eliot Higgins a jeho kolegové z organizace Bellingcat používají fotografie ze sociálních médií, aby ukazovali, co se ve skutečnosti děje na Ukrajině a v Sýrii. Reportér Vice News Simon Ostrovsky zase díky účtu na sociální síti jednoho z ruských vojáků dokázal zrekonstruovat jeho zapojení (a zapojení ruské armády) do konfliktu na východní Ukrajině. Autoři filmu se tak snaží nalézt odpověď na otázku, co mohou lidé, organizace a vlády dělat proti šíření falešných zpráv.

PRAVDA, NEBO LEŽ?

ANOTACE:

Cílem aktivity je posílit dovednost žáků rozlišovat pravdivé a nepravdivé zprávy. Žáci si vyzkoušejí prakticky zprávy tvořit i kriticky posuzovat. Nejdříve napíší pravdivé i falešné zprávy. Ty si poté přečtou a budou zdůvodňovat, které z nich jsou pravdivé a které nepravdivé. V průběhu aktivity se budou žáci učit ověřovat informace obsažené v daném mediálním sdělení a posuzovat jeho důvěryhodnost.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, (informatika a) informační a komunikační technologie
OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: MV, OSV, VDO (ZŠ)

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 13+

CÍLE:

Žáci:

- se seznámí s fenoménem fake news;
- umějí ověřovat informace obsažené v mediálních sděleních;
- dovedou kriticky posoudit důvěryhodnost mediálních sdělení.

DĚLKA: 45 MIN. (AKTIVITA BEZ PROJEKCE) / 90 MIN. (VČETNĚ PROJEKCE)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST**
- psací potřeby
- nůžky
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme brainstormingem na téma fake news. Vybereme žáky, aby uvedli nějaké konkrétní příklady falešných zpráv.
2. Po brainstormingu může následovat **projekce filmu**.
3. Diskutujeme se žáky o tom, jaká by měla falešná zpráva být, aby jí lidé věřili. Jejich odpovědi zapisujeme na tabuli.
4. Rozdělíme žáky do dvojic a rozdáme jim (nebo je necháme vylosovat) vystřihnutá písmenka „P“ a „F“ z **PRACOVNÍHO LISTU**. Dvojice kartu se svým písmenkem neukazují ostatním. Žáci s písmenkem „P“ budou psát pravdivou zprávu, žáci s písmenkem „F“ falešnou zprávu, která by měla být sepsána tak, aby jí

spolužáci věřili. Doporučujeme celé třídě zadat jedno společné téma, o němž bude psát – například o škole, o jejich městě, o domácí politice apod. – a stanovit maximální rozsah zpráv na 5 vět.

Poznámka: Pokud máte ve třídě velký počet žáků, doporučujeme utvořit trojčlenné skupiny, aby nevzniklo příliš mnoho zpráv a měli jste čas všechny společně projít.

5. Žáci si vymění vytvořené zprávy. Dvojice pošlou jejich zprávu spolužákům sedícím v lavici za nimi.
6. Dvojice si přečtou zprávu, kterou si vytáhli. Jejich úkolem je rozhodnout a zdůvodnit, zda je tato zpráva pravdivá, nebo nepravdivá. Pokud budou potřebovat, mohou si dohledat informace na internetu.
7. Každá dvojice představí spolužákům analyzovanou zprávu a zdůvodní, proč se domnívá, že je pravdivá, nebo nepravdivá. Na to zareaguje autorská dvojice zprávy a sdělí ostatním, zda jejich spolužáci pravdivost zprávy správně posoudili, nebo zda se spletli. Vyučující zapisuje na tabuli, kolik dvojic správně určilo, jestli je zpráva pravdivá, nebo nepravdivá.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse. Jako výchozí bod může posloužit statistika zaznamenaná na tabuli – *Našly se ve třídě nějaké dvojice, které uvěřily falešné zprávě a označily ji za pravdivou? Kolik z vás se nechalo nachytat? Případá vám těžké, nebo lehké rozhodnout, zda je zpráva pravdivá? Uvěřili jste v minulosti nějaké falešné zprávě? Jak lze informace ve zprávách ověřovat a snížit riziko, že naletíme fake news?*

POZNÁMKA:

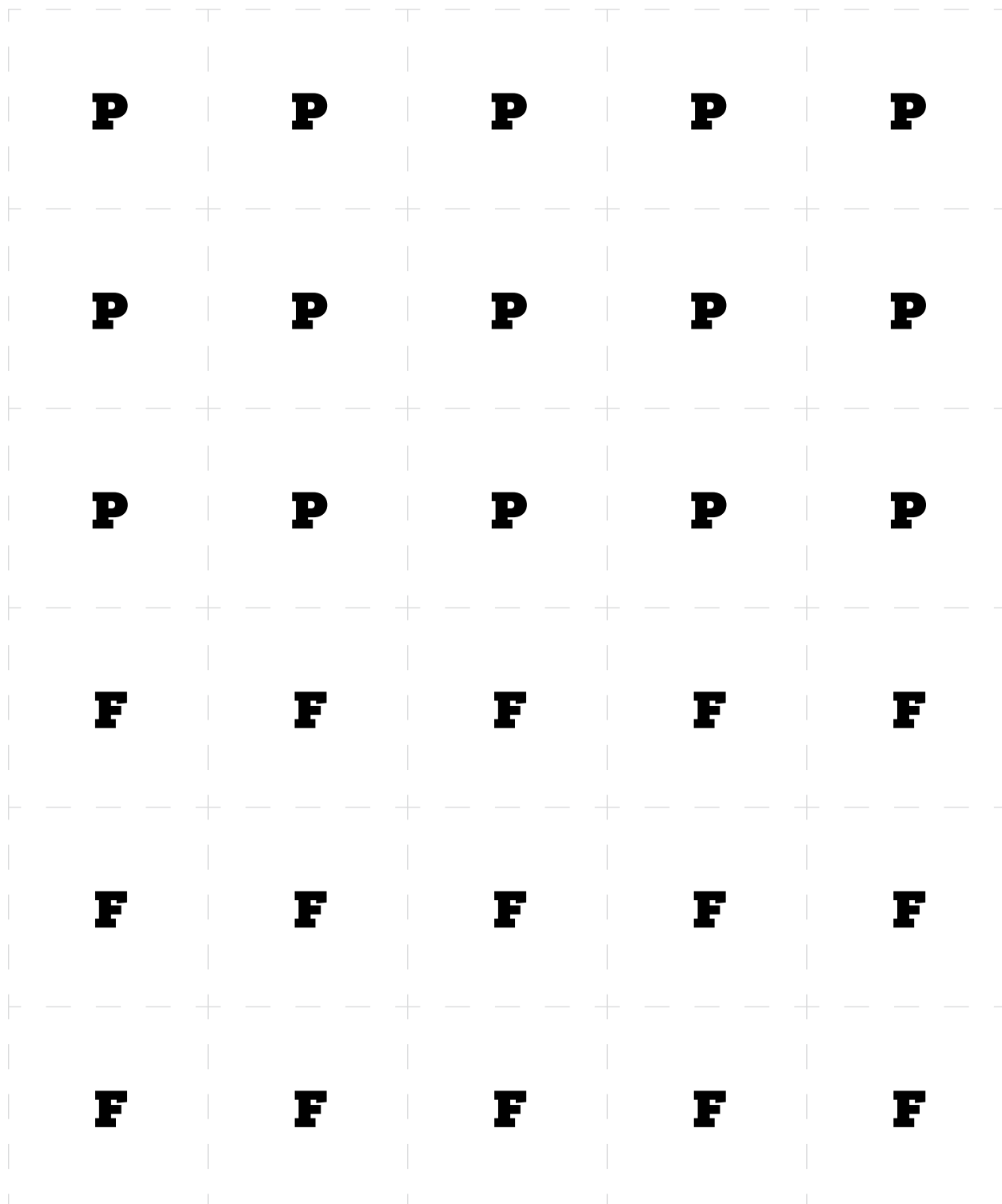
1. Tato aktivita je obecná – lze s ní pracovat samostatně, zařadit ji po projekci filmu nebo před projekci.
2. Film je poměrně náročný, některé příklady fake news se vztahují k rusko-ukrajinskému konfliktu. Doporučujeme ho tedy pro třídy, které mají alespoň základní znalosti o této problematice.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušel s žáky 4. ročníku šestiletého gymnázia. Po brainstormingu na téma fake news následovala projekce filmu a poté práce ve dvojicích. Celkově jsem si na to vyčlenil dvě vyučovací hodiny. Polovina dvojic měla za úkol napsat pravdivou zprávu, polovina fake news – společným tématem byly blížící se parlamentní volby. U této aktivity je třeba upozornit na možné komplikace. Jedna z nich je obdobná jako v případě psaní slohových prací. Někteří studenti dlouze hledají inspiraci (přestože mohou pracovat s internetem), a tak jim napsání zprávy trvá neúměrně dlouhou dobu. Někteří mohou špatně pochopit zadání a začínají psát 5 titulků, nikoli 1 zprávu o 5 větách (pravděpodobně si fake news spojují především s výraznými titulky). Některé studentské zprávy byly velice kreativní a zábavné. Studenti jistě měli pocit, že se zabývají důležitým tématem. Aktivitu se zohledněním výše popsaných didaktických rizik doporučuji do hodin českého jazyka, společenských věd nebo dějepisu.

Lukáš Borovička, Gymnázium Na Vítězné pláni, Praha

Rozstříhejte kartičky níže. Rozdejte vždy jedno písmenko náhodně do dvojic, které budou vytvářet zprávu. Žáci nebudou ostatním ukazovat, jaké písmenko mají. Ti, co dostanou „P“, budou psát pravdivé zprávy, ti, co dostanou „F“, budou psát falešné zprávy.

1. Co je dezinformace?

Dezinformace je **fakta nezohledňující, prokazatelně falešná, nepravdivá, zavádějící nebo extrémně manipulativní informace**. Vzniká, prezentuje se a šíří za účelem určitého prospěchu, úmyslného matení nebo podvádění veřejnosti a může působit škody. Mezi veřejné škody patří ohrožení demokratických politických a rozhodovacích procesů a veřejných statků, např. ochrany zdraví, životního prostředí nebo bezpečnosti. Jednotlivým občanům mohou být způsobeny například škody na zdraví nebo majetku. **Dezinformace jsou vytvořeny a šířeny úmyslně a vědomě**, s cílem ovlivnit názory či rozhodování těch, kteří je přijímají. **Tím se odlišují od misinformací**, což jsou nepřesné a matoucí informace, které nevznikly primárně se zámyslem lživě informovat

Tyto zprávy často přitahují čtenáře a diváky **senzačními titulky, slibují šokující odhalení a vzbuzují silné emoce**. A na příjemce to působí. Analýzy Českého rozhlasu nebo amerického portálu BuzzFeed dokládají, že nejpoblárnější dezinformace mají na sociálních sítích větší počet sdílení než klasické zprávy. Nepravdivé zprávy se někdy také označují termíny fake news nebo hoax. Pojem dezinformace se s fake news významově překrývá, jako hoax jsou označovány lživé řetězovité zprávy, které se šíří na sociálních sítích nebo e-mailem. Hoaxy často před něčím varují (například počítačovým virem, invazí muslimů nebo únikem radiace) a apelují na příjemce, aby informaci o tomto nebezpečí dále šířili.

2. Kdo fake news vytváří a proč?

Motivy pro tvorbu fake news jsou různé. Některé smyšlené zprávy vznikají jako vtip nebo recese. Obvykle se ale najde někdo, kdo sdělení takto nepochopí a pak na ně reaguje, jako kdyby bylo pravdivé. Příkladem může být sdělení poplašné zprávy senátorem Jaroslavem Doubravou, který se pohoršoval nad tím, že Evropská unie chce zrušit písmeno Ř. Jiné fake news se například **snaží ovlivnit politickou situaci**, buď posílením, nebo naopak **snížením důvěry v konkrétního člověka, skupinu lidí nebo celý systém**. Autoři fake news mohou sledovat svůj **osobní zájem** (například se finančně obohatit nebo se zbavit nějakého konkurenta), ale mohou být motivováni také ideologicky a věřit tomu, že „bojují za dobrou věc“. V amerických prezidentských volbách v roce 2016 na sebe strhla pozornost skupina makedonských studentů, kteří založili více než 100

webů očerňujících Hillary Clinton. Nedělali to však kvůli politice. Zjistili, že vydělávat na šokujících nepravdivých článcích je díky příjmům z reklamy za zhlédnutí dobrý byznys. Fake news vytvářejí buď jednotlivci, nebo organizované skupiny lidí. Existuje několik **svědectví o práci proruských internetových trollů**. Investigativní novinářka **Jesikka Aro** například popsala farmu trollů v Petrohradu, kteří za šíření fake news dostávali plat přibližně 400 eur měsíčně.

3. Kde se s fake news mohu setkat?

V naprosté většině případů na fake news narazíte na internetu. Často se objeví na takzvaných **alternativních zpravodajských webech** a poté se dále šíří sdílením na sociálních sítích nebo e-maily. Souhrnný seznam webů šířících fake news sestavil například Nadační fond nezávislé žurnalistiky nebo slovenský projekt Konšpiratori.sk. Nejznámějšími českými weby, které výše zmíněné studie označují za dezinformační, jsou Aeronet, Protiproud, AC 24 nebo Česko aktuálně. V některých zemích, v nichž jsou média řízena a financována státem, **je možné se setkat s fake news i ve státních médiích**. Například ruská televizní stanice První zprávy vysílala reportáž, v níž údajně očitá svědkyně popisovala, jak ukrajinští vojáci ve Slavjansku ukřižovali tříletého chlapečka. Tato zpráva, byť byla opakovaně vyvrácena, vzbudila velkou míru rozhořčení a někteří lidé jí dodnes věří.

4. Jak fake news poznám?

Fake news bývají velmi podobné klasickým zprávám. Abychom je odhalili, je potřeba nad přijímanými mediálními sděleními **kriticky přemýšlet a ptát se**, jaký je účel daného sdělení a zda mu lze důvěřovat. Při určování důvěryhodnosti mediálních sdělení pomáhá **5 klíčových otázek**, které vedou k zamyšlení nad tvůrci sdělení, obsahem a formátem sdělení, cílovým publikem a účelem sdělení. Doporučujeme projít si také Tipy, jak na internetu nenaletět, které představují manipulativní techniky, které jsou pro fake news typické.

5. V čem jsou fake news nebezpečné?

Fake news dokážou lidi zmanipulovat, aby změnili své chování a přijali rozhodnutí, která by za jiných okolností neučinili. Tato rozhodnutí na základě lživých informací **mohou mít závažné důsledky**. Příkladem může být referendum o vystoupení Velké Británie z Evropské unie v roce 2016, které provázelo mno-

ho lži. **Kampaň za takzvaný brexit** velmi hlasitě slibovala, že 350 milionů liber, které Velká Británie zasílá týdně do Evropské unie, půjde po vystoupení Velké Británie z EU do národního zdravotního systému. I Nigel Farage, který vedl Stranu nezávislosti spojeného království (UKIP) a o vystoupení z Evropské unie usiloval, po referendu uznal, že tento slib byl nereálný. Část voličů pro brexit hlasovala, protože falešným a nesplnitelným slibům populistů uvěřila. Výsledek tohoto referenda Velkou Británií zásadně ovlivnil.

Jiným příkladem může být **případ penzisty Jaromíra Baldy** z roku 2017. Ten pod vlivem dezinformací o migrantech z arabských zemí během dvou měsíců pokácel dva stromy na železniční trati a způsobil tím nehody dvou vlaků. Na místech činu zanechával letáky s texty, které měly vyvolat dojem, že je psal vyznavač džihádu, snažil se tím podle svých slov vyvolat odpor k migrantům. Nehody se naštěstí obešly bez zranění. Následně byl jako první člověk v České republice odsouzen za terorismus a odseděl si necelé tři roky ve vězení. Fake news **přispívají k polarizaci společnosti**. Lživé zprávy často **rozdmychávají strach a nenávisť**. Lidé, kteří těmto zprávám věří a pravidelně je konzumují, bývají úzkostliví a plní zloby. Když se poté baví s někým, kdo tyto pocity nesdílí, dále to posiluje jejich frustraci, že ti druzí jsou naivní a neuvědomují si hrozící nebezpečí. Druhá strana naopak pohlíží na lidi, kteří věří dezinformacím a konspiračním teoriím, často s jistým opovržením. Obě skupiny čerpají informace z rozdílných zdrojů. Přitom preferují zdroje, které spíše podporují jejich stávající názory a přijímané informace také interpretují tak, aby byly s těmito názory v souladu. A propast mezi oběma skupinami se rozšiřuje. Zásadní nebezpečí fake news spočívá v tom, že oslabováním důvěry v masová média, tradiční politické strany i organizace občanské společnosti ohrožují fungování liberální demokracie.

6. Proč někteří lidé fake news věří?

Vliv má více faktorů, které vycházejí z poznatků sociologie, psychologie, antropologie, teorie informace a komunikace, marketingu, ale i fungování lidského vnímání. Následující text je proto značným zjednodušením.

Mentální zkratka – Lidé mají tendenci přijímat jakékoliv zprávy jako pravdivé, protože je to jednodušší než se nad každou z nich kriticky zamyslet. Náš mozek nemá kapacitu, aby mohl kriticky posuzovat každou informaci.

První dojem – Nejvíce si pamatujeme informaci, kterou jsme se dozvěděli jako první. Svůj názor poté už nejsme příliš ochotni měnit.

Rychlost emocí – „Emoční odezva proběhne už 0,13 sekundy od podnětu, zatímco ‚první‘ racionální se dostaví nejprve za 0,4 sekundy – tudíž všechno je jenom racionalizace emoční odezvy,“ tvrdí Miroslav Švec, odborník na neuromarketing.

Konfirmační zkreslení – Lidé mají tendenci upřednostňovat informace a interpretace, které podporují jejich vlastní názor, a naopak ignorovat nebo podceňovat ty, které jsou s ním v rozporu. Pravda je „uprostřed“ – Každý zná pořekadlo „Na každém šprochu pravdy trochu“. Každý z nás si ale určitě umí představit situace, kdy to neplatí.

Všichni lžou – Mnoho lidí funguje v mezích naučené bezmoci a snadno si osvojuje teorie, jež obhajují jejich pasivitu a utvrzují je v rolích bezbranných obětí. Do tohoto schématu velmi dobře zapadá rétorika dezinformačních webů, že nám tradiční média důležité věci zamlčují.

Realita je příliš nudná – „Lidé mají potřebu věřit tomu, že významné, důležité události mají také významné, důležité příčiny. Proto jim oficiální, příliš světská, obyčejná vysvětlení nestačí,“ napsal na webu BBC psycholog Patrick Leman, který zkoumal víru lidí v konspirační teorie.

Kouzlo zakázaného ovoce – Porušování zákazů od pradávna představuje pokušení. Protože dnes už téměř nic není tabu, mají lidé potřebu překračovat hranice ustálených názorů.

Sociální síť a vliv ostatních – Svou roli hraje i prostředí sociálních sítí. Zprávy na Facebooku vypadají všechny velmi podobně a většina lidí se nedívá na jejich zdroj. Roli hraje i to, že pokud falešnou zprávu sdílí nám někdo blízký, máme větší sklon jí věřit. Pokud bude dané informaci věřit většina lidí, které známe, spíše půjdeme s davem, než abychom šli proti němu.

Nízká mediální gramotnost – Na vině mohou být také málo rozvinuté schopnosti informace kriticky hodnotit a neznalost mediální logiky a základních novinářských pravidel.

7. Jakými způsoby lze s fake news bojovat?

V posledních letech si řada aktérů uvědomila závažnost problému. Na hledání efektivních způsobů, jak dopad fake news snížit, se proto podílejí mezinárodní

organizace, národní vlády, občanský sektor, komerční firmy i internetové služby jako Google nebo Facebook.

Státy mohou u svých občanů **více podporovat mediální gramotnost**, která zahrnuje dovednost kriticky vyhodnotit důvěryhodnost mediálních sdělení. Zároveň mohou teoreticky tvorbu a šíření fake news kriminalizovat. Prakticky je to ale problematické, naráží to na **svobodu projevu a vyjadřování názorů**, kterou demokracie zaručuje a vysoce si jí cení. Nicméně ani svoboda slova není bezbřehá. Publikování fake news podněcujících k nenávisti proti skupinám osob nebo šířících poplach lze podle našeho práva klasifikovat jako trestné činy. Státní orgány, novináři nebo občanský sektor mohou **posílit factchecking – ověřování faktů**. U zkoumaných výroků poté bývá zdůvodněno, proč jsou považovány za lživé nebo pravdivé. Výhodou je, že dezinformátoři nemohou označovat tento postup za „cenzuru“.

V České republice se factcheckingu věnují například projekty Manipulátoři.cz, Demagog.cz nebo Hoax.cz. Komerční firmy mohou přestat na dezinformační weby umísťovat svou reklamu. Řada velkých společností už si uvědomila svou společenskou odpovědnost a rozhodla se tyto weby finančně nepodporovat. Jednotlivé webové služby mohou upravit své smluvní podmínky a určitý obsah zakázat nebo upozadovat. Google například přiřazuje dezinformacím nižší relevanci při vyhledávání výsledků.

8. Jak se vyvíjel rusko-ukrajinský konflikt, kde jsou jeho počátky?

Prapůvodem konfliktu je ruské přesvědčení, že **Ukrajina patří neodmyslitelně do ruské sféry vlivu** a nemá sama právo rozhodovat o svém geopolitickém směřování. Odtud pocházejí i teze, že Ukrajina není skutečným státem, teze o nepřekonatelých rozdílech mezi západní a jihovýchodní Ukrajinou či o amerických a jiných agentech v kyjevské vládě, kteří se snaží připojit Ukrajinu k EU, aby tak oslabili Moskvu. Kreml právě s tímto narativem o tzv. vnější kontrole velmi rád operuje, a to jak ve svých médiích, tak ve veřejných prohlášeních politiků a diplomatů. Tato argumentace ovšem opomíjí fakt, že za více než třicet let ukrajinské samostatnosti se velká část tamějšího obyvatelstva s Ukrajinou jako samostatným státem identifikovala, což ostatně potvrdilo i referendum o vzniku státu v prosinci 1991, kdy se většina obyvatel, včetně

těch na východě země či na Krymu, vyslovila pro nezávislost na tehdy ještě sovětské Moskvě.

Souboj identit ale není až tolik regionální. Jde spíše o konflikt mezi sovětskou a modernější mentalitou. Na podzim roku **2013 odmítl tehdejší ukrajinský prezident Viktor Janukovyč pod tlakem Ruska podepsat asociační dohodu s EU**. Značná část obyvatelstva vnímala tento krok jako důkaz, že se Ukrajina vydá ruskou, autoritářskou cestou spojenou s korupcí a velkými sociálními rozdíly. Na kyjevském centrálním náměstí **Majdan Nezaležnosti (náměstí Nezávislosti)** se shromáždily **tisíce protestujících**. Obsadili radnici a Dům odborů, vybudovali zde stanová města a barikády. Pokus policejních těžkooděnců vyhnat demonstranty počátkem prosince 2013 neuspěl. Parlament za účelem zastrášení obyvatel a posílení kontroly úřadů schválil tzv. diktátorské zákony, které kriminalizovaly prakticky každého účastníka protestů. Vyvrcholení konfliktů přišlo v únoru 2014. Když demonstrující odrazili za **cenu několika desítek mrtvých další útok policie**, v parlamentu se rozpadla vládní koalice, která odvolala tehdejšího prezidenta Janukovyče z postu. **Viktor Janukovyč ze země uprchl do Ruska**, kde žije pod kremelským protektorátem dodnes. V Moskvě byl Majdan (respektive revoluce důstojnosti, jak ji nazývají sami Ukrajinci) vnímán jako pokus o odtržení z ruské sféry vlivu s následnou hrozbou vstupu do EU a NATO.

9. Jakou roli hrají dezinformace a propaganda v rusko-ukrajinském konfliktu?

V rusko-ukrajinském konfliktu se od počátku objevilo **nevidaně velké množství dezinformací**, které se staly součástí informační války. Vliv státem ovládaných televizních stanic je v Rusku enormní. Jsou bohaté a profesionálně vedené, atraktivita jejich nepolitických programů je obrovská. Mají velkou sledovanost a pro Rusy zůstávají primárním zdrojem informací. **Kreml kontroluje největší ruské celostátní televizní kanály** a do svých médií investuje čím dál více peněz. Na úpravě skutečnosti se navíc zdaleka nepodílejí jen novináři, podle dostupných informací jde skutečně o koordinované akce zahrnující novináře, ozbrojence, politiky i experty. Jako příklad můžeme uvést údajné letecké snímky sestřelení letu MH17, které byly oficiálně prezentované ruským ministerstvem obrany a potvrzené řadou „leteckých expertů“ a u kterých bylo záhy prokázáno, že byly upravené v grafickém progra-

mu. Experti prezentují vymyšlené expertízy, novináři je přebírají, politici navazují ostrými výroky a státem ovládaná média pak celou věc přenášejí do mediálního prostoru.

Sklon využívat některé formy propagandy mají ve válečném stavu i ukrajinská média. Emoce jsou obrovské, stejně jako poptávka po jednoduchých černobílých šablonách. Přístupy obou zemí jsou ale nesrovnatelné.

10. Jakou roli hraje v šíření fake news

Rusko ve srovnání s ostatními státy?

Rusko samozřejmě není jediným státem, který se prostřednictvím mediálních sdělení snaží ovlivňovat veřejné mínění doma i v zahraničí a za tímto účelem někdy neváhá manipulovat s fakty. V Rusku se nicméně snadno rozpoznatelné fake news objevují i ve státem řízených a financovaných médiích. Něco takového je v Evropské unii nemyslitelné. Ne náhodou jsou státní média výsadou nedemokratických režimů a v liberálních demokraciích se s nimi nesetkáváme.

Investigativní novináři popsali také činnost internetových trollů, kteří jsou placeni Kremlem. V Evropě čelí největšímu počtu ruských dezinformací s Ruskem sousedící státy, zejména Ukrajina a Baltské země. Jsou to státy, které Rusko vnímá jako sféru svého zájmu. V České republice se s proruskými laděnými fake news můžeme setkat na desítkách dezinformačních webů. Mnoho z těchto portálů vzniklo na počátku rusko-ukrajinského konfliktu. Masivně podporovaly již anexi Krymu v roce 2014, Ukrajince prezentují jako fašisty a Ukrajinu jako agresora. Rusko zmiňují jako hrozbu v souvislosti se šířením dezinformací pravidelně i výroční zprávy Bezpečnostní informační služby ČR.

ODPOVĚDI VYPRACOVALI:

Kateřina Šafářová, koordinátorka projektu Mediální vzdělávání, Jeden svět na školách

Ondřej Soukup, novinář a publicista

Poslední aktualizace: 8/2023

RUSKÁ PROPAGANDA V ČESKU

Jan Turek / ČR / 2015 / 6 min.

Doporučený věk: 15–21 let

Zkušený novinář Ondřej Soukup se již více než dvacet let věnuje Rusku a zemím bývalého SSSR. Ze svých zkušeností moc dobře ví, jak velký zájem má Rusko na ovlivňování veřejného mínění v zemích Evropské unie včetně České republiky. S využitím ukázek z televizního zpravodajství i článků z nejrůznějších webových stránek vysvětluje, jakým způsobem pracuje ruská propaganda. Ať už jde o informování ohledně sestřelení malajsijského letadla nad Ukrajinou, či cestu amerického vojenského konvoje přes naše území, vždy je nutné položit si tři základní otázky: Kdo je autorem zprávy? Jak je zpráva podána? A o jaké se opírá zdroje?

POROVNÁNÍ ČLÁNKŮ

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity si žáci uvědomí nutnost ověřování informací z více zdrojů. Ve skupinách zanalyzují pět článků týkajících se stejné události uveřejněných na různých informačních serverech. Porovnají jejich obsah, styl i důvěryhodnost a rozbor pak dokončí ve společné diskuzi, kdy se pokusí dané informační servery vyhledat v seznamu českých a slovenských proruských webů.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- posílí svou schopnost kriticky vyhodnocovat informace z nedůvěryhodných zdrojů;
- provedou analýzu pěti článků a porovnají jejich obsah a objektivitu;
- uvědomí si nutnost ověřování informací z více zdrojů;
- uvědomí si důležitost ověřování nezávislosti informačních zdrojů.

DĚLKA: 45 MIN. (VČETNĚ PROJEKCE)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LISTY** 1–5
- **MATERIÁL** pro každou skupinu
- psací potřeby
- **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**

POSTUP:

1. Na úvod, se žáků zeptáme, podle čeho můžeme rozpoznat lživou zprávu. Nápady zapisujeme na tabuli.
2. Následuje **projekce filmu**.
3. Vrátime se k původní otázce a zopakujeme si rady novináře Ondřeje Soukupa z konce videa. Pokud nejsou dosud tipy na tabuli, dopíšeme je tam.
4. Rozdělíme žáky do pěti skupin.

5. Každé skupině dáme jeden **PRACOVNÍ LIST** (1–5). Pracovní listy obsahují ukázky z článků informujících o stejné události vydaných pěti různými informačními servery. Úkolem skupin je přečíst si text a následně zodpovědět otázky:
1. O čem článek je?
  2. Jak danou událost prezentuje?
  3. Jaké výrazové prostředky jsou v něm použity?
  4. Prezentuje článek fakta, nebo osobní názory a domněnky?
  5. Působí na vás článek důvěryhodně? Svou odpověď zdůvodněte.
6. Necháme žákům dostatečný čas na práci i diskuzi ve skupinách.
7. Když jsou žáci hotoví, prezentují mluvčí jednotlivých skupin „své“ články a závěry, ke kterým došli. Pro ilustraci stylu mohou přečíst krátké úryvky.
8. V následující diskuzi shrneme analýzy jednotlivých skupin. Ptáme se žáků, v čem se články, které přečetli, nejvíce liší a které z nich by označili za nezávislé.
9. Rozdáme skupinám zdroje jejich článků (viz **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**) a **MATERIÁL** – seznam českých a slovenských webů šířících dezinformace, který vypracoval projekt NELEŽ, a vyzveme žáky, aby se v seznamu pokusili vyhledat weby, na kterých byl uveřejněn článek z jejich pracovního listu.

REFLEXE:

Závěrečnou reflexi provedeme formou diskuse. Ptáme se žáků, zda se na seznamu objevil server, jehož článek považovali za důvěryhodný. Pokud ano, jaký to v nich vyvolává pocit? *Jakými prostředky si konkrétní článek získal jejich důvěru? Byl spíš věcný, nebo expresivní? Na jaké cílové skupiny se články z těchto serverů zaměřují a proč?* Zdůrazníme žákům nutnost ověřování informací z více zdrojů a současně i nutnost ověřování nezávislosti samotných zdrojů, které využíváme.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem realizoval ve 3. ročníku střední školy, oboru kosmetické služby. Žákyně velmi aktivně pracovaly a o článcích z různých zdrojů ke stejnému tématu živě diskutovaly. Vyhledání příslušných webů, z nichž pocházely některé články, nečinilo žákyním žádné problémy. Aktivita je nesporným přínosem pro výuku a jejím vítaným zpestřením, protože vedle zmíněných klíčových kompetencí a cílů rovněž přispívá k rozvoji čtenářské a informační gramotnosti. Dále ji lze využít v souladu s katalogem požadavků k maturitní zkoušce z českého jazyka a literatury, a to v rovině porozumění textu a jeho částem, kde by měl žák umět rozpoznat prvky manipulace a podbízivosti, odlišit domněnky od faktických konstatování a vystihnout komunikační záměr textu. Aktivita se do jisté míry týká i moderních dějin našeho státu, kdy lze skrze současnou proputinovskou propagandu připomenout ruskou propagandu související se srpnovými událostmi roku 1968.

Milan Zachodil, Soukromá střední odborná škola Břeclav, s. r. o

Přečtěte si následující ukázkou z článku a zodpovězte tyto otázky:

1. O čem článek je?
2. Jak danou událost prezentuje?
3. Jaké výrazové prostředky jsou v něm použity – je věcný, nebo expresivní?
4. Prezentuje článek fakta, nebo osobní názory a domněnky?
5. Působí na vás článek důvěryhodně? Svou odpověď zdůvodněte.

Zelenskyj se sešel s Fialou. „Budoucnost Ukrajiny je v EU a NATO,“ řekl premiér

JAN KŘOVÁK, 7. července 2023

Program ukrajinského prezidenta Volodymyra Zelenského v Praze pokračuje i v pátek ráno. Po osmé hodině dorazil Zelenskyj do Strakovy akademie, kde ho přivítal premiér Petr Fiala (ODS). Zástupci ministerstev obrany obou zemí podepsali rámcové memorandum o vzájemné spolupráci. Podle Fialy je budoucnost Ukrajiny v EU a v NATO. Následně jednal Zelenskyj se šéfem Senátu Milošem Vystrčillem (ODS), který mu předal klíče od horní komory parlamentu. Šéfka sněmovny Markéta Pekarová Adamová (TOP 09) předala Zelenskému tričko s nápisem „Rusko je teroristický stát“, což je usnesení, které dolní komora před časem přijala. Po poledni Zelenskyj z Česka odletěl.

„Je obdivuhodné, jak se Ukrajině daří odolávat barbarské agresi z Ruska. Česko je jedním z největších dodavatelů pomoci a ta pomoc musí pokračovat,“ uvedl Fiala na tiskové konferenci.

„Chci ocenit pokrok, který Ukrajina dělá směrem k Evropské unii, jaké změny dělá v oblasti soudnictví, médií a dalších... Daří se jim to ve velmi těžkých podmínkách,“ řekl Fiala. „Budoucnost Ukrajiny je v Evropské unii a v NATO, díky tomu se situace už nikdy nebude opakovat,“ dodal premiér s tím že Česká republika bude v přístupových hovorech maximálně nápomocná a Ukrajina může s hlasem Česka počítat. (...)

Přečtěte si následující ukázkou z článku a zodpovězte tyto otázky:

1. O čem článek je?
2. Jak danou událost prezentuje?
3. Jaké výrazové prostředky jsou v něm použity – je věcný, nebo expresivní?
4. Prezentuje článek fakta, nebo osobní názory a domněnky?
5. Působí na vás článek důvěryhodně? Svou odpověď zdůvodněte.

Mafiánova česká etuda: Daroval Fiala šmíře z Kyjeva český vládní speciál? A co zlatý poklad? Protektorátní komedie na Hradě a na Národní. Stáváme se Ukrajinou č.2? To ticho děsí. Nebo přece jen skrývá bouři?

9. 7. 2023

PETR HÁJEK sledoval s mrazivým úsměvem bláznění Fialovců kolem Zelenského, připomněl si, že právě před 15 lety veřejnost tvrdě odmítla americký radar – a není si jist, jestli doopravdy vnímáme, co se právě děje.

Vrána k vráně sedá. Fialova vláda je zjevně nejoddanějším komplicem pučistického kyjevského režimu na světě. Režimu, který i podle občasných mainstreamových informací jeho západních protektorů je vůbec nejzkorumpovanějším na evropském kontinentě. Aby mohl nadále nasávat desítky miliard krvavých peněz vysátých z daňových poplatníků (mezi nimi i našich), musí platit předstíráním války proti Rusku, již vedou Spojené státy spolu s většinou zemí podřízených jim v NATO: tedy takzvaný kolektivní Západ.

Lidi do mlýnku na maso (zatím) dodává šmírácký herec v roli ukrajinského prezidenta Vladimír Zelenský. Přepisovat jeho jméno v ruském dialektu zvaném ukrajinština by bylo jen příkývnutím na mystifikaci o údajném ukrajinském národě, který vznikl rozhodnutím jiného Vladimíra (Lenina, který se ve skutečnosti jmenoval Uljanov). (...)

Přečtěte si následující ukázkou z článku a zodpovězte tyto otázky:

1. O čem článek je?
2. Jak danou událost prezentuje?
3. Jaké výrazové prostředky jsou v něm použity – je věcný, nebo expresivní?
4. Prezentuje článek fakta, nebo osobní názory a domněnky?
5. Působí na vás článek důvěryhodně? Svou odpověď zdůvodněte.

Dobrá návštěva...

Daniel Sterzik-Vidlák, 9. července 2023

Tak k nám na nečekanou návštěvu přiletěl (českým speciálem) prezident Zelenský. Byl přijat na letišti Janem Lipavským a na Hradě Petrem Pavlem. Měli spolu samozřejmě nějaké to povídáníčko za zavřenými dveřmi, ale dozvěděli jsme se z této krátké návštěvy víc než dost. Dokonce tak moc, že si začínám přát, aby k nám ukrajinský prezident zaletěl častěji. Málokdy dostanete celou pravdu a lásku tak krásně nasvícenou.

Ale začnu tiskovkou po jednání... Zdá se, že se na hentom summitu ve Vilniusu nic nestane. Petr Pavel sice potvrdil naši trvalou, hlubokou a neochvějnou podporu Ukrajině ohledně vstupu do NATO... ale až po válce. Do té doby je samozřejmě zapotřebí Ukrajině posílat zbraně, munici i peníze, aby slavně zvítězila, ale jako sláma z bot z toho čouhalo, že už fakt není kde brát. Prý tam pošleme ještě pár bojových vrtulníků Mil-Mi 24, protože teď dostáváme americké stroje a ještě se ve skladech vyškrábnou nějaké zbytky munice a naše zbrojní továrny třeba něco vyrobí.

Předtím byl Zelenský na návštěvě v Bulharsku a tam mu méně kultivovaným způsobem řekli, že mu žádné zbraně nepošlou, protože by jim žádné nezbyly... Je to samozřejmě jen můj Vidlácký dojem, ale mám pocit, že se všeobecně mele z posledního. Někde jsem zaregistroval, že Ukrajina měla většinu slíbených zbraní na ofenzívu k dispozici už v dubnu, v květnu a červnu to byly jen poslední zbytky. (...)

Přečtěte si následující ukázkou z článku a zodpovězte tyto otázky:

1. O čem článek je?
2. Jak danou událost prezentuje?
3. Jaké výrazové prostředky jsou v něm použity – je věcný, nebo expresivní?
4. Prezentuje článek fakta, nebo osobní názory a domněnky?
5. Působí na vás článek důvěryhodně? Svou odpověď zdůvodněte.

Jak jinak, návštěva Zelenského v Praze ve znamení dalšího vydírání ČR

M. Kavij, 8. července 2023

Předvést ukrajinskému prezidentu Zelenskému během právě skončené návštěvy v Praze v reálu, naživo, proslulou Potěmkinovu vesnici. Návštěvy, která ve skutečnosti byla pouze dalším kolem vydírání a škemrání přílivu pokračujících „dotací“ pro zkorumpovanou, rozkradenou a dnes již státy EU dotovanou Ukrajinu. Zatímco na předcházející návštěvě Bulharské republiky si ukrajinský „velitel“ doslova vylámal zuby, česká strana známa svojí servilností a bezmeznou oddaností jeho „vrchnosti“ nenechala nic náhodě. Utajením návštěvy do poslední chvíle se jí tak podařilo zcela eliminovat možnost jakékoliv projevu nesouhlasu nejen z řad vlastenecké scény, ale i narůstajícího počtu obyčejných řadových občanů. Jediným mediálním škrálopem tak byl pouze nemístný dotaz redaktora ČT Andree Papadopulose, na který raději z důvodu „záchrany“ komika Zelenského šalamounky odpověděl náměstek ukrajinského ministra zahraničí Jevhen Perebyjnis.

Fialova vláda po celou dobu svého relativně krátkého vládnutí, podřízena a řízena americkou stranou, vsadila na špatnou kartu ještě před zahájením, ruskou stranou nazývanou, speciální vojenské operace na Ukrajině. A vše nasvědčuje tomu, že americký scénář boje za posledního Ukrajince předepsaný především ČR, Polsku, Slovensku a Pobaltským státům bude naše trio Fiala, Černochova a Lipavský aktivně podporovat až do poslední chvíle, bez ohledu na konečný účet naší země. (...)

Přečtěte si následující ukázkou z článku a zodpovězte tyto otázky:

1. O čem článek je?
2. Jak danou událost prezentuje?
3. Jaké výrazové prostředky jsou v něm použity – je věcný, nebo expresivní?
4. Prezentuje článek fakta, nebo osobní názory a domněnky?
5. Působí na vás článek důvěryhodně? Svou odpověď zdůvodněte.

Česko neposkytuje Ukrajině menší pomoc než velké evropské státy, oceňuje Zelenskij

ČTK, 7. 7. 2023 10:48

Ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskij zdůraznil, že Česko neposkytuje nikterak menší pomoc než velké evropské státy. Česko podle něj reaguje velice pružně a včas, což je zapotřebí pro ukončení války rozpoutané Ruskem. Zelenskij to řekl na páteční tiskové konferenci v Praze po jednání s premiérem Petrem Fialou (ODS).

Náměstek ministryně obrany František Šulc a ukrajinský ministr pro strategická odvětví průmyslu Oleksandr Kamyšin podepsali před tiskovou konferencí memorandum o porozumění. „Jde už o zcela konkrétní projekty,“ uvedl Zelenskij.

S českým premiérem hovořil i o spolupráci s africkými a asijskými státy, poděkoval Česku za připravenost působit v tomto směru. Další slova díků Zelenskij měl pro ochotu Česka účastnit se obnovy Ukrajiny, podporu vstupu země do EU a Severoatlantické aliance i pomoc ukrajinským uprchlíkům. (...)

Seznam webů, které projekt NELEŽ považuje za dezinformační.

novarepublika.cz
cz.sputniknews.com
ceskoaktualne.cz
aeronet.cz
zvedavec.org
bezpolitickekorektnosti.cz
parlamentnilisty.cz
protiproud.cz
svobodnenoviny.eu
tadesco.cz
tydenikobcanskepravo.cz
pravdive.eu
pravyprostor.cz
prvnizpravy.cz
outsidermedia.cz
nwoo.org
ac24.cz
cz24.news
ceskezpravy.eu
protiproud.info
aeronet.news
regionalninovinky.cz
ceskavec.com
dt24.cz
e-republika.cz
eurabia.cz
narodninoviny.cz
nejvic-info.cz
otevrisvoumysl.cz
pokec24.cz
raptor-tv.cz
vipnoviny.cz
veksvetla.cz
necenzurovanapravda.cz
necenzurujeme.cz
jihoceskenovinky.cz
jihomoravskenovinky.cz
karlovarskenovinky.cz
kralovehradeckenovinky.cz
moravskoslezskenovinky.cz
olomouckenovinky.cz
novinkyvysocina.cz
pardubickenovinky.cz
plzenskenovinky.cz
prazskenovinky.cz
stredoceskenovinky.cz
usteckenovinky.cz
zlinskenovinky.cz
pravyprostor.net
zpravy.dt24.cz
zvedavec.news

Zdroj: <https://www.nelez.cz/#urcovani-dezinformacnich-webu>

ZDROJE POUŽITÝCH ČLÁNKŮ

PRACOVNÍ LIST 1

Zelenskyj se sešel s Fialou. „Budoucnost Ukrajiny je v EU a NATO,“ řekl premiér

<https://echo24.cz/a/Hw3wd/zpravy-domaci-ukrajinsky-prezident-zelenskyj-v-praze-vlada-fiala-valka-rusko>

PRACOVNÍ LIST 2

Mafiánova česká etuda: Daroval Fiala šmíře z Kyjeva český vládní speciál? A co zlatý poklad? Protektorátní komedie na Hradě a na Národní. Stáváme se Ukrajinou č.2? To ticho děsí. Nebo přece jen skrývá bouři?

<https://protiproud.info/politika/7300-mafianova-ceska-etuda-daroval-fiala-smire-z-kyjeva-cesky-vladni-special-a-co-zlaty-poklad-protektoratni-komedie-na-hrade-a-na-narodni-stavame-se-ukrajinou-c2-to-ticho-desi-nebo-prece-jen-skryva-bouri.htm>

PRACOVNÍ LIST 3

Dobrá návštěva...

<https://www.novarepublika.online/2023/07/dobra-navsteva>

PRACOVNÍ LIST 4

Jak jinak, návštěva Zelenského v Praze ve znamení dalšího vydírání ČR

<https://cz24.news/m-kavij-jak-jinak-navsteva-zelenskeho-v-praze-ve-znameni-dalsiho-vydirani-cr/>

PRACOVNÍ LIST 5

Česko neposkytuje Ukrajině menší pomoc než velké evropské státy, oceňuje Zelenskyj

<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/cesko-neposkytuje-ukrajine-mensi-pomoc-nez-velke-evropske-st/r~237d5fe81ca111eeb1f50cc47ab5f122/>

NEOVĚŘENÁ INFORMACE

ANOTACE:

Aktivita žákům ukazuje cestu propagandistické informace využití v rusko-ukrajinském konfliktu k českému čtenáři. Žáci si přečtou zprávu uveřejněnou na českém proruském webu a zhlédnou reportáž ruské TV stanice, která ji odvysílala. Po diskuzi pak zhlédnou reportáž BBC, která odhaluje, že zpráva byla účelovou mystifikací. Prostřednictvím aktivity si tak uvědomí nástroje propagandy a její možné následky. Aktivitu lze použít před projekcí i po ní.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- umí popsat některé nástroje propagandy a její cíle;
- si uvědomují možné následky propagandy;
- jsou kritičtí k mediálnímu sdělení a uvědomují si nutnost ověřování informací z více zdrojů.

DĚLKA: 45 MIN. (VČETNĚ PROJEKCE)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** do každé skupiny
- **MATERIÁL**
- psací potřeby

POSTUP:

1. Na úvod se žáků zeptáme, podle čeho můžeme rozpoznat lživou zprávu. Nápadů zapisujeme na tabuli.
2. Následuje **projekce filmu**.
3. Vrátime se k původní otázce a zopakujeme si rady novináře Ondřeje Soukupa z konce videa. Pokud nejsou dosud tipy na tabuli, dopíšeme je tam.
4. Ještě před projekcí dalšího videa rozdělíme žáky do skupin. Rozdáme jim **PRACOVNÍ LIST** s článkem o smrti dvou dětí, které zahynuly v Doněcku a v Horlivce v důsledku ostřelování, uveřejněným serverem Sputnik Česká republika.
5. Necháme žáky sdělit si vzájemně dojmy z článku v rámci skupin, poté je vyzveme ke společné diskuzi. Ptáme se: *Co jste se z článku dozvěděli? Jak na vás zpráva zapůsobila, jaké ve vás vyvolala pocity?*

6. Dále žákům pustíme i původní reportáž ruské TV stanice o této události.
[Přehrát video*](#)
7. Poté se žáků zeptáme, zda zprávě věří, či nevěří a proč.
8. Následně promítneme reportáž BBC, která odhaluje, že smrt desetileté dívky v Doněcku byla vymyšlená.
[Přehrát video**](#)

REFLEXE:

Reflexi provedeme formou diskuse. Ptáme se: *Proč podle vás tato mystifikace vznikla, co bylo jejím cílem? Jaké může mít podobné sdělení důsledky? Proč podle vás původní informaci nepřevzala (nejen) v Česku i jiná média?*

Na závěr aktivity žáky seznámíme se schématem kontrolních mechanismů nezávislých médií a médií řízených autoritářským režimem.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Téma aktivity je pro žáky vzhledem ke stále aktuální otázce vztahů Ruska a Ukrajiny poutavé. Žáci se rychle do práce zapojili a navzájem si sdělovali své názory. Nejdříve byli zprávou z novin rozhořčeni. Pohoršovali se nad tím, že kvůli některým lidem umírají nevinní, zejména děti. Vůbec by se to podle nich nemělo stávat. Konflikty by se měly řešit společnou domluvou, a ne válkou. Po přehrání reportáže ruské televize byli někteří na pochybách a zcela zprávě nevěřili. Po zhlédnutí reportáže BBC byla část žáků zmatená. Většina však byla rozhořčená nad tím, že si ruská média – a pak i naše česká média, která zprávu převzala od ruských – vymýšlejí. Pochopili, že se jedná o cílenou propagandu, a uvědomili si její důsledky a nebezpečí, které přináší. Aktivita zabrala přibližně 25 minut, záleží ale na míře zapojení žáků.

Tereza Žilková, Gymnázium Bystřice nad Pernštejnem

* jsns.cz/video1

** jsns.cz/video2

V Doněcku a Horlivce zahynuly v důsledku ostřelování dvě děti

Michail Voskresenskij

09:55 24. 03. 2015 (aktualizováno 10:03 24. 03. 2015)

V důsledku ostřelování ze strany ukrajinských vojáků v Doněcké lidové republice zahynuly dvě děti, oznámili na Ministerstvu obrany DLR. „V důsledku dělostřeleckého útoku 23. března zahynula v Petrovském obvodu města Doněcka 10letá dívka, a v okolí Horlivky se stal obětí včerejšího ostřelování 14letý chlapec“, prohlásili na MO.

Náměstek velitele štábu domobrany Doněcké lidové republiky Eduard Basurin v pondělí oznámil, že desetiletá dívka se stala obětí ostřelování Doněcka ze strany ukrajinských vojáků, a že bylo zraněno také pět domobranců. V neděli v DLR bylo oznámeno, že ukrajinští vojáci ostřelovali z děl území železničního nádraží v Doněcku. 15. února vyhlásily strany konfliktu na Donbasu příměří, které předpokládají Minské dohody.

Zdroj: *Sputnik News*

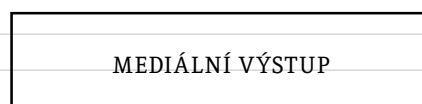
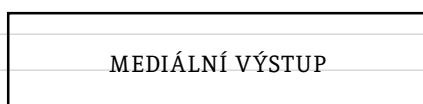
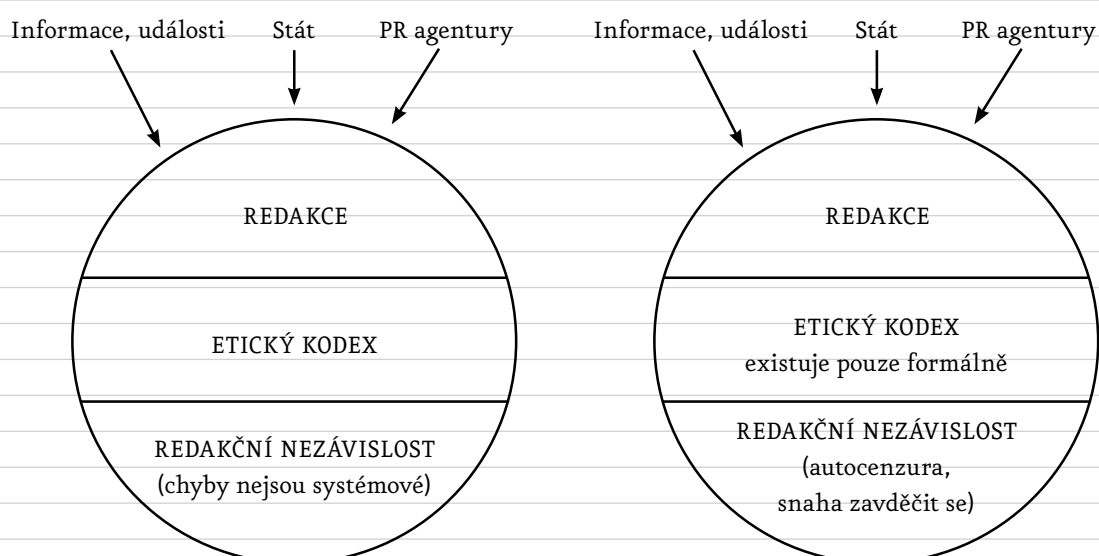

Kontrolní mechanismy nezávislých médií a médií řízených autoritářským režimem

KONTROLNÍ MECHANISMY MÉDIÍ

DEMOKRACIE

AUTORITATIVNÍ REŽIM

MOŽNÉ NÁSLEDKY ZVEŘEJNĚNÍ

NEPRAVDIVÝCH INFORMACÍ

- ztráta reputace
- postihy pro jednotlivce či redakci/médium

MOŽNÉ NÁSLEDKY ZVEŘEJNĚNÍ

NEPRAVDIVÝCH INFORMACÍ

- beztrestnost

1. Je ČR pro Rusko jako cíl proputinovské propagandy zajímavé?

Bezpochyby ano. Dlouhodobá strategie Ruska je **oslabovat Evropskou unii skrze jednotlivé národní státy**. Rusko nechce s EU jednat jako s celkem, protože taková jednání jsou pro něj komplikovanější, EU jako celek více a tvrději prosazuje své zájmy, které jsou často v rozporu se zájmy Moskvy. Proto se Kreml snaží zaměřovat na slabší články EU. **Velmi často jde o jeho bývalé satelity** – země, které byly za studené války v jeho sféře vlivu, kde zná dobře mentalitu lidí a kde má kontakty a vazby z minulosti. Propagandou ovlivněná země může vedle dalšího sehrávat i roli tzv. trojského koně uvnitř EU. **Zmanipulovaná veřejnost tlačí politiky do proruských postojů**, které pak v unii prosazují, a to ať už jde o bezpečnostní otázky, energetiku nebo pohled na ruskou válku na Ukrajině. Ve státech, jako je Litva, Lotyšsko, Česko nebo Maďarsko, Rusko snáze získává lidi pro špionáž a **dostává se přes ně ke strategickým materiálům NATO a EU**. Zároveň zde snáze ovlivňuje veřejné mínění skrze propagandu. Propaganda přináší chaos, oslabuje demokratické instituce a část politických elit, které hájí jiné zájmy než Rusko.

Česko nemělo v předchozích letech ujasněné, zda chce patřit skutečně na Západ, nebo na Východ, a právě toho Rusko využívalo. Především bývalý prezident Miloš Zeman byl nakloněný spolupráci s Moskvou. Náklonnost části politické scény k Rusku skončila po zjištění českých tajných služeb o ruském zapojení při výbuchu ve Vrběticích, a především pak po začátku invaze na Ukrajinu v únoru 2022. V nynější době česká vláda a prezident Petr Pavel jasně deklarují orientaci na Západ.

2. Kým je ruská propaganda řízená? Co je jejím cílem a jaké používá nástroje?

Ruská politika je hierarchická. Prvním rozhodnutím prezidenta Vladimira Putina po nastoupení do úřadu v roce 2000 bylo, že **dostane pod svoji kontrolu média**. Uvědomoval si totiž, že kdo jimi vládne, vládne politikou, což byla vyzkoušená praxe již za jeho předchůdce Borise Jelcina. Propaganda je dnes zaměřena jednak dovnitř ruské společnosti a jednak ven, do zahraničí. Putin se uvnitř Ruska snaží vytvořit dojem, že lidé žijí v demokracii. Když člověk zapne ruskou televizi, nemá problém naladit debaty, v nichž hosté jakoby diskutují. Jedni zastávají pravicové, druhí levicové pozice. Vzájemně se prou, polemizují. Spojuje je však to, že

ať už zastávají jakoukoli ideologii, shodnou se vždy na Vladimiru Putinovi. Cílem propagandy uvnitř Ruska je skrze zdání plurality a kontrastů **vyzdvihnout Putina jako spasitele ruské společnosti**. Společnosti, která má pocit zneuznání, rozdrobení, ztráty svého vlivu. A právě Putin je nabízen jako lék.

Směrem do zahraničí pak ruská propaganda nabízí tzv. alternativní pohled na události. Ten je v kontrastu s interpretací západních médií, jež se snaží o hledání faktů, a až z nich teprve staví realitu. Ruské propagandě o žádná fakta nejde, chce přehlušit hlasy, které by mohly být vůči Rusku kritické, a především chce **vyvolat pocit, že pravda neexistuje** (každý má svou pravdu). Jde o relativizaci všech hodnot, faktů a jejich interpretací. Nástroje ruské propagandy jsou rozličné – směrem do Ruska je to především indoktrinace prostřednictvím televize, směrem do zahraničí pak šíření nepravdivých zpráv prostřednictvím anonymních proruských webů nebo činnost trollů, kteří řízeně narušují debaty pod online články.

3. Jakou roli hraje propaganda v rusko-ukrajinském konfliktu?

Důležitou, a to v několika směrech. Zprvu uvnitř Ruska zvyšuje popularitu prezidenta Putina. Ten je líčen jako člověk, který ochránil životy a zájmy ruské menšiny na Ukrajině. Ty, tvrdí ruská propaganda, byly v nebezpečí, ohrožené ukrajinskou většinou. Ukrajinská společnost je často nazývána jako „fašistická“, protože to v Rusku vzhledem k válečným reminiscencím vzbuzuje největší emoce. Putin údajně vytrhl menšinu z područí fašistů a zajistil jí svobodu a bezpečí (připojení Krymu k Rusku). Díky tomu se nediskutuje o vážných problémech ekonomiky, o korupci, špatné administrativě a Putin není politicky ohrožen.

Zadruhé je ruská propaganda směřována vůči Západu. Stav, kdy je Ukrajina nepravdivě portrétována jako země, která de facto způsobila válečný konflikt ohrožením proruské menšiny, napomáhá tomu, že Moskva může přes některé evropské státy například tlačit na zmírnění sankcí vůči Rusku. Propagandu zcela nepochybně využívá i ukrajinská strana, v ukrajinské společnosti nicméně nejde o takový fenomén. S propracovaným systémem Ruska tak nelze ukrajinskou propagandu srovnávat.

4. Jaké historické, hospodářské nebo jiné vazby pojí ČR a Rusko?

Vzhledem k roli, kterou hrál Sovětský svaz v osvobození Československa během druhé světové války, je ruský hlas v Česku stále silný. Část politiků i dva předchozí prezidenti dlouhá léta vyzdvihovali potřebu obchodovat s Ruskem a nekritizovat jeho velmocenské ambice. Při několika návštěvách Moskvy lobboval prezident Miloš Zeman za zájmy českých firem, které v Rusku podnikaly.

Počet firem s ruskými vlastníky v Česku dlouhodobě klesá. Zatímco v roce 2014 jich zde působilo téměř 17 tisíc, po začátku plnohodnotné ruské invaze již jen téměř 12 000. Důvodem jsou mimo jiné i sankce vůči některým podnikatelům, kteří finančně podporují válku na Ukrajině. Některé firmy zde mnohdy fungují jako pračky špinavých peněz z obchodu se zbraněmi, drogami či nelegálním materiálem. Ruské tajné služby, jako kontrarozvědka FSB nebo rozvědka SVR, skrze ně financují své problematické operace na Západě, včetně Česka.

Ruská státní firma Rosatom velmi usilovala o získání zakázky na dostavbu jaderné elektrárny v Dukovanech, za což se přimlouval i bývalý prezident Miloš Zeman, nakonec ale byl Rosatom z výběrového řízení vyřazen.

5. Kolik žije v ČR Rusů? Z jakých společenských skupin pocházejí a čím se v ČR většinou zabývají?

Podle posledních dat žije v Česku 42 500 Rusů, z toho 24 000 zde má povolení k trvalému pobytu. Nejvíce Rusů žije v Praze, Karlových Varech a v Brně. Příslušníci ruské menšiny se zabývají převážně obchodem a kvalifikovanějšími pracemi, jde o vzdělanější lidi. Část Rusů žijících na našem území přišla do Československa ve 20. století v reakci na komunistický puč v roce 1917. Například z Krymu tehdy odešlo 150 tisíc lidí. Následovaly další vlny emigrace, poslední velká proběhla po rozpadu SSSR. V ruské komunitě dochází v poslední době k názorovým rozkolům, a to převážně kvůli dění na Ukrajině. Ti, kteří mají české občanství a k ruské národnosti se jen hlásí, převážně akceptovali zdejší hodnotový systém včetně demokratických principů. Ruská propaganda na ně nemá takový vliv. Což neplatí pro lidi, kteří české občanství nemají nebo o ně neusilují. Většinou jsou daleko více

indoktrinováni, přebírají ruské vidění světa, které se od střeoevropského hodnotově značně odlišuje.

6. Kdo jsou čtenáři proruských serverů v ČR? Jsou to Rusové, nebo Češi? A jak velkou skupinu tvoří?

Proruské weby, které v Česku působí, jsou většinou psané česky. **Z velké části jsou zaměřeny na české publikum, jehož přemýšlení mají ovlivnit.** Modelovým případem je web Aeronet.cz. Články, které se na něm objevují, jsou výhradně v češtině a mapují dění v Česku. Když například demonstrující ukazovali prezidentu Miloši Zemanovi červené karty na znamení nesouhlasu s jeho politikou, přinesl Aeronet.cz zprávu, že šlo o akci americké ambasády v Praze. Toto tvrzení nebylo ničím podložené, mělo nicméně vyvolat dojem, že prezidentova proruská politika je správná a že se stal terčem manipulace Západu. Zeman se v té době stavěl za zrušení sankcí vůči Rusku uvalených kvůli válce na Ukrajině. Aeronet.cz je ale jen jedním z mnoha proruských webů, které na českém území působí. Podle analýzy Bezpečnostního centra Evropské hodnoty čítala česká dezinformační scéna 39 aktivních dezinformačních webů. Menší část médií je pak zaměřena na ruskou menšinu žijící v Česku. Jde o noviny a časopisy vydávané a psané převážně ruskými emigranty nebo lidmi, kteří z Ruska pocházejí.

7. Proč jsou ruské zpravodajské servery většinou netransparentní?

Hlavním důvodem je, **aby nešlo dohledat jejich majetkovou a vydavatelskou strukturu** a vystopovat lidi, kteří za nimi ve skutečnosti stojí. Rusko má zájem ovlivňovat veřejné mínění, dělá ale maximum pro utajení svých aktivit, aby mohlo veřejně argumentovat, že se na žádné propagandě nepodílí a nemá s ní nic společného. Podobně fungují i ruskou vládou placení trollové, kteří manipulují s veřejnými debátami pod články na západních webech. Většinou pracují na směny z neoznačených domů v Moskvě nebo Petrohradě, ale působí i za hranicemi Ruska. Mají přesný scénář, jaká témata do debat vnášet, jak mají reagovat atd. Kreml vynakládá na propagandu obrovské částky. **Propagandistické weby jako Aeronet.cz mají svá sídla uvedená na fiktivních adresách.** Aeronet.cz měl například dlouhá léta sídlo v holandském Eindhovenu, v tamním průmyslovém parku u letiště. Tím, že web uvádí adresu daleko v zahraničí, se

zvyšuje šance, že nikdo nepojede informace ověřit na místo. Jak ale zjistili redaktor Respektu Ondřej Kundra, ve skutečnosti na udané adrese portál nikdy nesídlil. Ondřeji Kundrovi se společně s novinářkou Anetou Snopovou nakonec podařilo zjistit i totožnost šéfredaktora Aeronetu, který zveřejňoval své články pod pseudonymem Vedoucí Kolotoče. Je jím Marek Pešl, který se kvůli exekucím skrývá v Trenčíně.

8. Vyskytuje se ruská propaganda i v ryze českých médiích?

Částečně v některých redakcích ano. Je to dáno především tím, že vydavatelé šetří na editorech a ověřovatelích zpráv. **Vydavatelské domy mají v důsledku ubývání čtenářů seškrtnané rozpočty** a zpravodajství dnes vytváří poddimenzované redakce. To zvyšuje riziko, že na jejich stránky proniknou proruské zprávy. Dílem je šíří i někteří čeští politici, kteří bez ověření přebírají zprávy z proruských webů, a zvyšují tak jejich věrohodnost a relevanci. Argumentují při tom, že nemají čas zprávy ověřovat. Velkému tlaku je během ruské války na Ukrajině vystavena veřejnoprávní Česká televize (ČT), jejíž radě přicházejí desítky dopisů, které kritizují, že televize vysílá příliš protirusky. Tytéž dopisy pak dostávají i jednotliví redaktoři. Faktem je, že na vysílání ČT se ústupky ruským zájmům zatím nijak neprojevují. Informace, které Česká televize zprostředkovává z Ukrajiny a Ruska, jsou v drtivé většině případů ověřené a pravdivé.

9. Jaké zásady představuje novinářská etika? Dohlíží někdo na jejich dodržování?

Každý novinář by měl maximálně prověřovat, zda se nestal terčem ruské či jakékoli jiné propagandy. Média mají přinášet pravdivé a ověřené informace. Znakem kvalitních médií není poskytnutí přesně stejného časového prostoru každé straně, novináři by se neměli bát zasazovat informace do kontextu, interpretovat je, uvádět souvislosti. Vždy by měli dbát na to, že cílem, který sledují, není manipulace veřejnosti, ale její svobodné rozvíjení skrze poskytování a přinášení kvalitních informací. Jednotlivé redakce mají v Česku své etické kodexy, které se samozřejmě liší. Avšak tím, že je přijaly, se hlásí k určitým vyšším standardům své práce. Zda jsou tyto kodexy naplňovány, by měli kontrolovat především šéfredaktoři a vydavatelské domy, u veřejnoprávních médií pak jejich rady. V Česku bohužel zatím nefungují tzv. ombudsmani, jako tomu je

v anglosaských novinách. Ti často provádějí pátrací práci, jejímž cílem je odhalit, zda do novin nepronikají nepravdivé informace či zda novináři záměrně nemaniplují. Když zjistí, že ano, otevřeně o tom na svých stránkách píše, vysvětluje, kde a proč došlo k chybě. Proto každé seriózní noviny mají rubriku oprav.

ODPOVĚDI VYPRACOVAL:

Ondřej Kundra, novinář týdeníku Respekt

Poslední aktualizace: 8/2023

A series of horizontal dotted lines for taking notes.

2015: SVĚT PODLE RUSSIA TODAY

Misja Pikel / Nizozemsko / 2015 / 40 min.

Doporučený věk: 15–21 let

V roce 2005 zahájila svou činnost televizní zpravodajská stanice Russia Today (dnes RT). Jejím proklamovaným cílem bylo ukázat divákům na celém světě ruský pohled na aktuální události. Podle jejích kritiků jde o hláskou troubu ruské propagandy, která ve svých reportážích často míchá nepodložená tvrzení do faktických zpráv, čímž jen zvyšuje podezření o úmyslném dezinformování svých diváků. Znepokojivý dokument režiséra Misji Pekela důkladně analyzuje způsob manipulace s informacemi této televize především v souvislosti s havárií malajsijského letadla na východě Ukrajiny, která v roce 2014 rozpoutala válku mezi západními a ruskými médii. Významní světoví novináři a odborníci na média včetně bývalých i současných zaměstnanců RT nás nechávají nahlédnout do zákulisí média, které namísto objektivního zpravodajství předkládá světu informace pouze v souladu s politikou ruské vlády.

ALTERNATIVNÍ PRAVDA

ANOTACE:

Žáci si prostřednictvím aktivity uvědomí, jak funguje ruská propaganda. Na konkrétním příkladu reálné události se seznámí s pojmem informační válka a nástroji ruské propagandy. Ve skupinách si vyzkouší sami vytvářet alternativní fakta podobně, jako to dělá ruská státní televize RT. Zjistí, jak je důležité ověřovat informace a důvěryhodnost zdrojů.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS, MV

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: občanské, sociální a personální, komunikativní, k učení

OV: občanské kompetence a kulturní povědomí, sociální a personální, komunikativní, k učení

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- posílí svou schopnost kriticky vyhodnocovat informace z nedůvěryhodných zdrojů;
- seznámí se s pojmem informační válka;
- uvědomí si, jak funguje ruská propaganda.

DĚLKA: 60 MIN.

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LISTY 1–2**
- **MATERIÁL** pro každou skupinu
- psací potřeby

POSTUP:

1. Na začátku se žáků zeptáme, zda se setkali s nějakou dezinformací. Příklady zapisujeme na tabuli. Žákům sdělíme, že si zkusíme sami dezinformaci vytvořit.
2. Následuje **promítání části filmu** (v čase 18:16–31:00).
3. Po projekci uděláme s žáky reflexi metodou I.N.S.E.R.T. Na tabuli napíšeme znaménka plus (+), minus (–), vykřičník (!) a otazník (?). Ke znaménku plus žáci uvádějí, co na filmu vnímají jako pozitivní, ke znaménku minus, co vnímají naopak jako negativní. U vykřičníku zmiňují, co pro ně bylo nové, nebo co považují za nejsilnější část filmu. Otazník umožňuje klást otázky. S žáky můžeme debatovat, nebo své postřehy píšít na papír a poté je sdílet.

Poznámka: *Využijte další metody reflexe emocí po filmové projekci*.*

* <https://www.jsns.cz/lekce/jak-na-reflexi-emoci-po-projekci>

4. Rozdělíme žáky do čtyř skupin, dvěma z nich rozdáme **PRACOVNÍ LIST 1** a dvěma **PRACOVNÍ LIST 2**. Řekneme jim, že mají vytvořit krátký článek na základě zadání.
5. Následně zástupci skupin předčítají třídě krátké články, které vytvořili. Ptáme se jich, jak se jim pracovalo a jak náročné bylo články vytvořit.
6. Předložíme třídě **MATERIÁL 1** a **2** a sdělíme jim, že se událost stala, tak jak popisuje zadání v **PRACOVNÍCH LISTECH**, necháme je přečíst články v **MATERIÁLU**. Diskutujeme nad tím, jak dané články s fakty manipulují. Porovnáme společně oba články.

REFLEXE:

Společně s žáky diskutujeme nad tím, jak jednoduše lze vytvořit alternativní verzi událostí, a o tom, jak může propaganda ovlivňovat veřejné mínění. Připomeneme si, jak je důležité, aby média nebyla závislá na státní moci a na politicích a jak je důležité ověřovat informace a jejich zdroje.

ZKUŠENOST Z PRAXE:

Aktivitu jsem testoval se studenty 3. ročníku maturitního oboru autotronik. Ti měli s aktivitou poměrně problém: tématu války na Ukrajině totiž v lepším případě už nevěnují svou pozornost, v horším je přímo dráždí. Neznamená to ale, že bych napříště nepodstoupil to riziko. Jen před tuto lekci předřadím jinou, která žáky nejprve seznámí s fungováním dezinformací či ověřováním informací.

Když si měli žáci vzpomenout na dezinformace související s válkou na Ukrajině, z paměti nic nevylovili a bylo potřeba jim uvést některé příklady a osvětlit prezentované narativy. Ukázka z filmu má vhodnou stopáž, a tak udrželi pozornost – alespoň částečně. Klíčový pro porozumění aktuálnímu dění však byl především závěr ukázky, na který se však už dostatečně nesoustředili. Doporučuji část ukázky klidně pustit dvakrát, jinak se může stát, že žák nabude přesvědčení, že dokument je sice příkladem dezinformace, ale namířené proti Russia Today. Satisfakci žákům poskytla až poslední aktivita, při které měli vytvořit lživý článek. Vysloveně si užili příležitost beztrestně lhát. Prokázali při tom velkou dávku kreativity. Naopak žáci, kteří tvořili seriózní zprávu, to měli těžké. Vycházeli z celé řady informací, museli dodržet kritéria pro tvorbu objektivní zprávy, které jim bylo nutné osvěžit. Při závěrečné reflexi si navzájem sdíleli nedocenitelnou zkušenost: psát pravdu je tak těžké, musíte dodržovat to či ono, naproti tomu lhát je jednoduché a zábavné. S touto zkušeností by pochopitelně z hodiny neměli odcházet a je potřeba s ní pracovat při závěrečné reflexi, abychom nerelativizovali zlo a skutečné lidské utrpení. Ale i přes možné kontroverze, které může vyvolat aktivita, při které jsou žáci přímo vybízeni k tvorbě lži, je tato cesta správná. Až se totiž napříště setkají se šokující zprávou, už budou poučení.

Martin Volný, Střední odborná škola Karlovy Vary, s. r. o.

Představte si, že jste členy redakce ruské státní televize RT. Vaším cílem je vyobrazovat Rusko v co možná nejlepším světle. Víte, že pokud byste informovali o Rusku negativně, mohli byste přijít o práci a případně čelit i výhrůžkám. Redakční praxí je, že příliš nedbáte na ověřování informací, můžete s fakty i manipulovat. Přečtěte si následující fakta a zkuste z nich vytvořit titulek a krátký článek, ve kterém vymyslíte alternativní verzi události, ve které Rusko vyobrazíte pozitivně.

- Alexej Navalnyj je opoziční aktivista, politik a organizátor protestů proti ruské vládě.
- Zveřejňoval spolu se svými spolupracovníky důkazy o korupci i v nejvyšších patrech politiky.
- 20. srpna 2020 zkolaboval při letu do Moskvy, letadlo nouzově přistálo v Omsku.
- Navalnyj byl hospitalizován v nemocnici v Omsku, později byl na nátlak jeho spolupracovníků přepraven do Berlína.
- Lékaři v Berlíně uvedli, že našli v jeho těle stopy po otravě.
- Později lékaři potvrdili, že se jednalo o zakázanou látku ze skupiny novičok.
- Ruští vrcholní představitelé popřeli, že by za jeho otravou stál ruský režim.

Představte si, že jste členy nezávislé zpravodajské redakce. Velmi dbáte na ověřování informací a nikdy byste nezveřejnili nic, čím byste si nebyli jistí. Píšete objektivně a při psaní nepoužíváte citově zabarvená slova. Přečtěte si následující fakta a zkuste z nich vytvořit titulek a krátký článek.

- Alexej Navalnyj je opoziční aktivista, politik a organizátor protestů proti ruské vládě.
- Zveřejňoval spolu se svými spolupracovníky důkazy o korupci i v nejvyšších patrech politiky.
- 20. srpna 2020 zkolaboval při letu do Moskvy, letadlo nouzově přistálo v Omsku.
- Navalnyj byl hospitalizován v nemocnici v Omsku, později byl na nátlak jeho spolupracovníků přepraven do Berlína.
- Lékaři v Berlíně uvedli, že našli v jeho těle stopy po otravě.
- Později lékaři potvrdili, že se jednalo o zakázanou látku ze skupiny novičok.
- Ruští vrcholní představitelé popřeli, že by za jeho otravou stál ruský režim.

Pokud byl Navalnyj otráven, je nepravděpodobné, že za tím stojí Putin: Italský profesor kritizuje teorii o státem spáchaném atentátu

30. 08. 2020

Západní média neztrácela čas a ihned obvinila ruské představitele z pokusu o otravu lídra protestů Alexeje Navalného. Italský expert ale upozorňuje, že tato konspirační teorie odporuje všem zásadám zdravého rozumu.

Navalnyj onemocněl minulý týden během letu a byl hospitalizován v nemocnici v Omsku. O dva dny později byl letecky dopraven Berlína. Tamější doktoři uvedli, že symptomy naznačují, že byl otráven.

Již od počátku Navalného martyria začali jeho blízcí spolupracovníci obviňovat prezidenta Vladimira Putina a ruskou vládu z pokusu o atentát. Tento příběh ihned přebrala západní mainstreamová média a mnohé západní vlády začaly vyhrožovat zavedením nových sankcí vůči Rusku.

Italský profesor Igor Pellicciari z univerzity v Urbinu však tvrdí, že i kdyby byl kriminální čin potvrzen, zdravý selský rozum podkopává oblíbenou rovnici, že otrava plus Rusko rovná se Putin. Pellicciari rovněž vyučuje na univerzitě MGIMO v Moskvě, která patří k nejprestižnějším univerzitám pro kariérní diplomaty.

Teorie o vládním angažmá v pokusu o otravu Navalného má podle něj několik slabín. Ta nejzásadnější se týká dopadů na ruský režim po smrti Navalného. Smrt opozičního lídra by západní vlády svedly na Kreml a ihned by navrhovaly další sankce. Jednalo by se také o přilítí do ohně na domácí scéně: ruští obyvatelé jsou již tak, podobně jako v jiných zemích, znepokojeni ekonomickým poklesem a pandemií koronaviru. Výhody, které by ruská vláda měla z odstranění Navalného, jsou značně pochybné. Navalnyj může být klidně na Západě vykreslován jako vůdce opozice, ve skutečnosti je však jen součástí malé skupinky lidí, kteří bojují proti ruskému establishmentu. Jeho vyšetřování korupce a organizování protestů může být sice trnem v oku několika bohatým lidem, není však reálnou hrozbou pro ty opravdu mocné, jak se o něm na Západě píše.

Přeloženo z angličtiny

Zdroj: RT

Lékaři zveřejnili detaily o Navalného otravě. Jeho tělesná teplota klesla až na 33,5 stupňů Celsia

ČTK

Ruský opozičník Alexej Navalnyj byl po srpnové otravě v berlínské nemocnici v bezvědomí, jeho tep se výrazně zpomalil a jeho tělní teplota klesla až k 33,5 stupně Celsia. V odborném článku, který ve středu zveřejnil prestižní vědecký časopis The Lancet, to napsali lékaři kliniky Charité. Navalnyj byl podle vědců otráven nervově paralytickou látkou ze skupiny novicok. Moskva dlouhodobě popírá obvinění, že má otravu na svědomí.

„Diagnostikovali jsme v Charité těžkou otravu inhibítorem cholinesterázy,“ uvedli lékaři v článku. Inhibitor je látka, která zpomaluje či zcela blokuje určitou reakci, v tomto případě v nervovém systému lidského těla. Cholinesterázy jsou enzymy klíčové pro přenos nervových impulzů v organismu.

V článku němečtí lékaři poprvé podrobně popsali příznaky, které se u Navalného objevily. Kritik Kremlu náhle upadl do bezvědomí v srpnu během vnitrostátního letu z Tomsku do Moskvy. Letoun kvůli tomu nouzově přistál v Omsku, kde byl opoziční politik hospitalizován. Posléze byl přepraven do Berlína. Tam strávil přibližně měsíc.

Navalnyj byl podle německých lékařů v nemocnici Charité v bezvědomí, jeho srdeční frekvence se výrazně snížila a jeho tělesná teplota klesla na 34,4 stupně Celsia a načas dokonce na 33,5 stupně. (...)

Zdroj: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/alexej-navalnyj-otrava-paralyticka-latka-novicok_2012231912_ada

1. Jaké zásady představuje novinářská etika? Dohlíží v západních zemích někdo na její dodržování?

Jde o řadu profesních zásad vzniklých rozvojem tradice nezávislých tiskovin konce 19. a první poloviny 20. století. Jedná se například o zásady **nezveřejňování informace, pokud není ověřena nejméně ze dvou nezávislých zdrojů**, udržení informačního zdroje v důvěrnosti, zachování úplnosti podávané informace, její **nezávislost na státu, politických a ekonomických zájmech různých subjektů** atd. Novinářská etika je výrazem profesní věrnosti těmto zásadám. V různých, především demokratických zemích a systémech je dodržování novinářské etiky považováno za oblast, kterou si musejí zajistit organizace praktikujících novinářů bez zasahování státu nebo kohokoli jiného. Tento přístup je považován za nejpraktičtější. Je známa řada případů, kdy pozdější odhalení neetického postupu novinářů vedlo k vrácení nebo odebrání i nejprestižnějších novinářských cen, včetně Pulitzerovy ceny v USA.

2. Existuje západní propaganda, o které se ve filmu zmiňují proruští novináři? Lze ji srovnávat s ruskou propagandou?

Tyto věci prakticky nelze srovnávat. Dokonce i v podmínkách studené války americká rozhlasová stanice Hlas Ameriky před každým vysláním, především před zvláštními programy, jasně ohlašovala, že vyjadřuje názor americké vlády. **V západních zemích stereotypy politiky otevřeně korigují nezávislá média.** V komunistické propagandě, stejně jako dnes v propagandě ruské tato nezávislá korekce nestátních nezávislých médií chybí. Pro ruskou propagandu je charakteristické, že jakýkoli názor, který nesouhlasí s Moskvou, je automaticky označován za protiruskou propagandu. Fakta a jejich hodnocení tomu nesmějí stát v cestě.

3. Kdy probíhala válka v Gruzii a co bylo důvodem jejího vypuknutí?

Po rozpadu Sovětského svazu vyhlásily tři oblasti Gruzie (Jižní Osetie, Adžárie a Abcházie) samostatnost, kterou nikdo neuznal. Gruzii se postupně podařilo reintegrovat pouze nejmenší Adžárii. Rusko, nespokojené se snahou Gruzie o sblížení se Západem, postupně v obou zbývajících územích vytvořilo stínové vlády a vydalo jejich občanům pasy Ruské federace. **Rostoucí napětí vyvrcholilo v srpnu 2008 vojenským konfliktem**, který je dnes popisován

jako počátek strategie takzvaných hybridních válek. Gruzínská strana byla rozsáhlou zpravodajskou a kybernetickou operací přesvědčena o nadcházejícím útoku ruských jednotek a ve snaze tomu zabránit zaútočila s cílem obsadit přístupové horské tunely a komunikace v Jižní Osetii. Ruská armáda odpověděla razantní ofenzivou svých sil v Osetii a v Abcházii, blokadou gruzínských přístavů a vzdušného prostoru a útočnou operací do gruzínského vnitrozemí. **Gruzie byla poražena** a donucena podepsat faktické vzdání se nároků na Osetii a Abcházii.

4. Co se událo v listopadu roku 2013 na kyjevském Majdanu?

Majdan je ukrajinský výraz pro náměstí. **Jde o kyjevské náměstí Nezávislosti.** 21. listopadu 2013, kdy ukrajinský prezident Viktor Janukovyč pod ruským nátlakem odmítl podepsat asociační dohody s Evropskou unií, se na Majdanu shromáždily tisíce protestujících. Po několika dnech váhání, kdy vláda očekávala, že zimní počasí protesty ukončí, už bylo na zklidnění situace pozdě. **Na Majdanu vyrostl permanentní protest desetitisíců lidí, kteří vyhlásili „revoluci důstojnosti“.** Náměstí bylo obehnané barikádami a občanská vzpoura získávala podporu i v dalších ukrajinských městech. V lednu 2014 se prezident Janukovyč pokusil zlomit Majdan nasazením speciálních policejních jednotek a mezi demonstranty byly první oběti na životech. K poslednímu velkému útoku žoldáků a ostřelovačů zvláštních policejních jednotek **došlo 21. února 2014, kdy zahynulo sto pět civilistů**, dnes nazývaných „nebeská setnina“. Krveprolití na Majdanu mobilizovalo občanský odpor na většině území Ukrajiny. Prezident Janukovyč uprchl s pomocí ruských zvláštních sil do Ruska a v zemi byly vypsané nové volby. Rusko následně vojenskou silou zabralo poloostrov Krym a vyprovokovalo válku na východní Ukrajině.

5. Co se stalo s malajsijským letadlem MH17? Podařilo se vyšetřit, co způsobilo jeho zřícení?

Podle závěrů mezinárodního vyšetřovacího týmu **letadlo nad ukrajinským Donbasem sestřelila ruská protiletectká raketa Buk.** Podařilo se jim dokázat, že onu **raketu poskytli Rusové proruským separatistům** a byla vypálena z území, které separatisté plně kontrolovali.

V listopadu 2022 nizozemský **soud v nepřítomnosti odsoudil dva Rusy a jednoho ukrajinského separatistu** na doživotí za to, že pomáhali s převozem a instalací odpalovacího systému, ačkoli to nebyli oni, kdo raketu vypálil. **Odsouzení nicméně zůstávají na útěku** a je nepravděpodobné, že si trest odpykají.

Vyšetřovatelé mají i silné indicie, že o dodání raketového systému rozhodl přímo ruský prezident Putin, důkazy jsou ale nedostatečné k zahájení trestního stíhání. Podobně je tomu také v případě dalších podezřelých. **Mezinárodní tým tedy vyšetřování v únoru 2023 pozastavil.**

Rusko, které jakýkoliv podíl na tragédii odmítá, závěry vyšetřování označilo za politickou objednávku.

6. Lze říci, jestli bylo letadlo sestřeleno záměrně, nebo omylem?

Jednoznačně nelze prokázat žádnou z variant, nicméně zveřejněná videa a komunikace ukazují proruské povstalce bezprostředně po události na místě činu zmateně komentující překvapující zjištění, že sestřelený letoun byl civilní, a ne vojenský. V týdnech předcházejících tragédii se povstalcům podařilo sestřelit několik ukrajinských vojenských letadel.

7. Kdo je kapitán Vološin, kterého Russia Today (RT) označila jako toho, kdo letadlo sestřelil?

Kapitán ukrajinského vojenského letectva Vladislav Vološin byl ruskou bezpečnostní službou označen jako pilot, který sestřelil letadlo MH17. Ukrajinská vláda i armáda nařčení ostře odmítly. Ruská bezpečnostní služba pod vedením Alexandra Bastrykina, spolužáka Vladimira Putina, tvrdila, že má utajeného svědka, který viděl, jak se Vološin vrátil z letu na základnu rozrušený a bez raket země-vzduch. Ukrajinská strana dokládá, že jde o výmysl a že Vološin v ten den vůbec nelétal. Tvzení ruské strany nebylo podepřené žádnými relevantními důkazy.

8. Jaká je historie Russia Today (RT)? Proč vznikla a co je hlavním obsahem jejího vysílání?

RT patří do rodiny TV-Novosti, kterou 6. dubna 2005 založila státní informační agentura RIA Novosti. Původní název Russia Today byl později změněn na RT (důvodem přejmenování byl fakt, že kanál nepřináší informace jen o Rusku). Ruská vláda dala v roce 2008 RIA Novosti a RT na seznam organizací strategické-

ho významu pro ruský stát. V roce 2014 pak byla RIA Novosti Vladimírem Putinem zrušena a na jejím základě vznikla agentura Rossija segodnja (Rusko dnes). Tu vede jeden z nejznámějších televizních propagandistů Dmitrij Kiseljov, který se proslavil svými výroky o spalování srdcí gayů nebo o přetvoření USA na hromadu radioaktivního popela. RT je informačním kanálem formátu 24/7 (tedy 24 hodin vysílání denně po sedm dní v týdnu). Základní metodou jejího zpravodajství je rozměňování obsahu i hodnot zpravodajství, tedy **navozování dojmu neexistence fakty podložené pravdy, protože „pravd je mnoho“, „každý má svoji pravdu“, „nikomu se nedá věřit“** atd. Nejde tedy primárně o prosazení jedné interpretace, ale spíše o **relativizaci všech hodnot**, faktů a jejich interpretací. Na tomto základě se pak prosazuje platnost a pochopitelnost „národních a státních zájmů“ jako jediného důvěryhodného výkladu událostí.

9. Kdo stojí v jejím vedení? Kdo je Margarita Simonyan?

Vedení RT je čistě ruské. Výkonným ředitelem je bývalý reportér státní ruské televize Alexej Nikolov. **Šéfredaktorka RT Margarita Simonyan** (narozena roku 1980) od 19 let pracovala jako novinářka regionálních novin a televizí. V oficiálních médiích pokrývala druhou čechenskou válku. Byla mezi prvními novináři u přepadení školy v Beslanu, kde v roce 2004 po neúspěšném pokusu ruských speciálních jednotek o vysvobození rukojmí, držených čechenskými teroristy, zahynulo 334 lidí, včetně 186 dětí. Do čela začínajícího projektu Russia Today byla postavena v 25 letech.

10. Jak RT funguje? Kým je financována?

RT je definována jako nezisková organizace plně financovaná ruským státem. Ve skutečnosti jde o plně vládní projekt. Roční rozpočet RT kolísá mezi 300–380 miliony dolarů, **jedná se o nejtědřeji dotovaný kanál mezi ruskými státními televizemi.** Do invaze měl své redakce v mnohých státech světa (více než ve stovce zemí), vysílal především v angličtině, ale i španělštině, francouzštině němčině či arabštině. V březnu 2022 televize uvedla, že má více než 700 milionů diváků.

Nyní je v západních zemích televize zakázána, redakce byly uzavřeny. Po zahájení invaze někteří pracovníci RT, především ze zahraničních redakcí, televizi opustili. RT má ale stále velmi aktivní kanály na sociálních sítích, například i na Telegramu, ovšem

v zahraničí je zablokován. Stejně tak RT není dostupný na Twitteru. Takže je možné RT sledovat v ruštině třeba na síti Odnoklasniki. Ovšem pro zahraniční diváky, kterým byl kanál původně určen, či pro Rusy žijící v zahraničí, je nyní těžko dostupný. Jeho obsah zůstává stále stejný: řemeslně dobře provedená kremelská propaganda. Časté jsou zprávy o tom, jak sankce postihly spíše západní země než Rusko, proti kterému byly namířeny, a jak lidé na Západě rychle chudnou a živoří.

11. Jací novináři v RT pracují a jaká je jejich motivace?

Heslem RT, připraveným britskou PR firmou v roce 2010, je „**question more, tedy víc se ptát**“. Stanice tvrdí, že ji zajímají témata, která nejsou pokrývána „komerčními a korporativními médii“ na Západě. To se může zdát přitažlivé především západním začínajícím a nezkušeným novinářům, které lákají i **prakticky nejvyšší platy pro začínající novináře v celosvětovém měřítku** – uvádí se roční plat kolem 60 tisíc dolarů.

Lukrativní nabídky spolupráce v minulosti přijali například i tvůrce WikiLeaks Julian Assange (rozhovor s vůdcem Hizballáhu Nasralláhem) a americký populární moderátor Larry King. V poslední době řada novinářů odešla na protest proti neobjektivnímu a otevřeně nepravdivému zpravodajství. Někteří z nich to udělali dokonce v přímém přenosu, aby jejich výpověď nemohla být zkreslena.

12. Kdo jsou diváci RT?

Stanice vychází z tradičního ruského pocitu nepochopení a nepřátelství Západu vůči Rusku, který svým vysíláním podporuje a dále posiluje. Mimo Rusko se orientuje na opoziční a mladé publikum, obvykle nedůvěřivé vůči velkým televizním stanicím. Staví na dnes už tradiční kritice masových a „korporátních“ médií a na představování sama sebe jako alternativy. Velmi často se orientovala na problematiku ruských přistěhovaleckých komunit v západních zemích.

13. Existují v Rusku televizní stanice, které by vysílaly nezávislé zpravodajství? Sledují Rusové západní média?

Po zahájení ruské invaze na Ukrajinu již **žádná nezávislá televizní stanice neexistuje**. Poslední stanicí, která mohla být označena za zcela nezávislou profesionální televizi, byla TV Dožd' v Moskvě. Ruský režim ji však v březnu 2022 zakázal, většina redakce se odstě-

hovala do Evropy a nyní vysílá z Nizozemska. Původně respektovaná a nezávislá stanice NTV byla před několika lety koupena Gazpromem a stala se zcela závislou prokremelskou televizní stanicí.

Sledovanost západních médií je relativně nízká. Převažuje spotřebitelský vjem „nepřirozenosti“ a „nebezpečnosti“ sledování jiných než ruských sdělovacích prostředků. Mladá generace ve velkých městech je však výrazně aktivnější při hledání nezávislých informací na internetu.

14. Jsou vůbec pro ruského většinového diváka objektivní zprávy podstatné?

Toto hodnocení je velmi obtížné. Dostupnost objektivního zpravodajství je kromě internetu výrazně omezená a ruský většinový divák vychází z tradičních kulturních stereotypů nedůvěry vůči všemu, co přichází ze Západu. Stále však roste počet mladých lidí, kteří cestují na Západ a mají možnost utvořit si vlastní názor nezávisle na kremelské propagandě.

ODPOVĚDI VYPRACOVALI:

Jan Urban, publicista

Petra Procházková, redaktorka a reportérka Deníku N

Poslední aktualizace: 8/2023

2022: RUSKÁ INFORMAČNÍ VÁLKA

Josef Pazderka / ČR / 2022 / 5 min.

Doporučený věk 15–21 let

Obrácená realita. Tak shrnuje novinář Josef Pazderka obraz událostí prezentovaný v ruských státem ovládaných médiích. Cílená ruská propaganda je založená na silných emocích, vyzdvihování nutnosti bránit ruský národ nebo vykreslování Západu jako zlého nepřítele, který Ruskem pohrdá. Ruská veřejnost má zároveň velmi málo možností, jak si ověřit pravost informací, které jí státní média předkládají. Podle všech dostupných zdrojů proto většina občanů Ruské federace manipulativním, falešným i lživým tvrzením věří.

JAK SE VÁLKA VYPRÁVÍ

ANOTACE:

Aktivita vede žáky k pochopení nástrojů propagandy a způsobů, jakým využívá příběh k manipulaci. Žáci se zároveň seznámí s hlavními narativy (příběhy), které v současné době využívá ruská propaganda v rámci konfliktu na Ukrajině a jakým způsobem je cílí na obyvatele západních zemí.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS, MV OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: občanské, sociální a personální, komunikativní, k učení

OV: občanské kompetence a kulturní povědomí, sociální a personální, komunikativní, k učení

DOPORUČENÝ VĚK: 13+

CÍLE:

Žáci:

- se naučí analyzovat postupy válečné propagandy;
- získají bližší povědomí o nástrojích ruské propagandy;
- posílí svou odolnost vůči mediálním manipulacím.

DĚLKA: 45 MIN.

POMŮCKY:

- mobilní telefon/tablet/notebook
- přístup k internetu
- **PRACOVNÍ LIST 1–5**
- **LIST PRO VYUČUJÍCÍ**

POSTUP:

1. Žáci jsou vyzváni, ať si vezmou psací potřeby a metodou volného psaní (stačí jen v bodech) se krátce vyjádří k této větě: „Co pro vás znamená příběh?“.
2. Dobrovolníci přečtou své texty (poznámky) a třída o nich diskutuje. Nakonec žáky nasměrujeme k otázce, proč se v propagandě příběh (neboli narativ) používá.
3. Následuje **projekce filmu**.
4. Po projekci uděláme s žáky reflexi metodou I.N.S.E.R.T. Na tabuli napíšeme znaménka plus (+), minus (–), vykřičník (!) a otazník (?). Ke znaménku plus žáci uvádějí, co na filmu vnímají jako pozitivní, ke znaménku minus, co vnímají naopak jako negativní. U vykřičníku zmiňují, co pro ně bylo nové, nebo co považují za nejsilnější část filmu. Otazník umožňuje klást otázky. S žáky můžeme debatovat, nebo své postřehy píšou na papír a poté je sdílí.

Poznámka: *Využijte další metody reflexe emocí po filmové projekci*.*

5. Žáci se rozdělí do pěti skupin, kdy si vylosují jeden příspěvek či fotografii, které se vztahují k válce na Ukrajině. K fotografiím dostanou **PRACOVNÍ LIST** se seznamem dezinformačních narativů, které míří směrem ven z Ruska do západní Evropy (zejména do ČR). Úkolem jednotlivých skupin bude přiřadit fotografii k jednomu z narativů a zkusit zformulovat, co je vlastně cílem tohoto příběhu.
6. Každá skupina pak přečte svůj narativ, sdělí ostatním, k jaké fotce jej přidělili, a o výsledcích se třída společně pobaví.
7. Na konci se můžeme vrátit k původní otázce, proč se využívají v propagandě příběhy (narativy), směřujeme k odpovědi, že se cílová skupina poté může lépe ztotožnit s myšlenkami, které narativy obsahují a vyvolávají v nich intenzivnější emoce. Bavíme se o tom, jestli se s dezinformačními narativy osobně setkali, jakým způsobem se jim můžeme bránit a jak o nich případně mluvit se svým okolím.

ZKUŠENOST Z PRAXE:

Po úvodní evokační aktivitě, volném psaní, kde jsme zůstali u tradičního větného vyjadřování, si žáci velmi vhodně a popisně nasdíleli své zkušenosti, že dobrý příběh je tvořen zajímavou zápletkou, že je pro čtenáře zajímavější, pokud se s příběhem ztotožní. V příběhu také zmiňovali důležitost emocí. Když jsme došli k termínu narativ, zazněla právě slova jako souznění, ztotožnění, vlastní zkušenost a emoce, tedy to, jak narativ pracuje s našimi pocity, jak je využívá ke svému prospěchu. Sami ze své zkušenosti jmenovali proměnu narativu v kontextu migrace od roku 2015 do současnosti.

Při reflexi metodou I.N.S.E.R.T. zazněly zajímavé otázky, které se vztahovaly k osobním zkušenostem: Jak já osobně můžu propagandu ovlivnit? Jak a můžu vůbec někomu silně ideologicky přesvědčenému „otevřít oči“? Skupinová práce probíhala svižně a funkčně. Studenti dobře přiřadili nabídku dezinformačních narativů k jednotlivým ukázkám, aktivitu jsem zkoušela v půlené třídě, tudíž jsme využili pouze 4 ukázky. Doporučuji i při práci v celé třídě v časové dotaci 45 minut vybrat 4 ukázky a ponechat 5 narativů z nabídky, protože diskuze se pak vedla právě na vhodnost / jednoznačnost zvoleného narativu k textu (obrázku), byla rozsáhlá a časově nejnáročnější.

V závěrečné reflexi jsme téma vztahovali k našim osobním životům a diskutovali jsme nad otázkou, v čem mohou být podobné narativy hrozbou pro nás samotné a naše nejbližší.

Lucie Bušová, Gymnázium Na Zatlance, Praha

* <https://www.jsns.cz/lekce/jak-na-reflexi-emoci-po-projekci>

Před sebou máte fotografii či příspěvek ze sociálních sítí, pozorně si ho přečtete a prohlédnete. Níže je seznam narativů (příběhů), které Rusko využívá v informační válce proti Ukrajině. Zkuste daný příspěvek přiřadit k jednomu z narativů a bavit se ve skupině o tom, co je vlastně cílem tohoto narativu.

1. NATO a EU chtějí Českou republiku vtáhnout do války
2. Ukrajina je fašistický stát
3. Nedůvěryhodná média
4. Válečnický Západ
5. Ukrajinští uprchlíci si neváží naší pomoci

Před sebou máte fotografii či příspěvek ze sociálních sítí, pozorně si ho přečtete a prohlédnete. Níže je seznam narativů (příběhů), které Rusko využívá v informační válce proti Ukrajině. Zkuste daný příspěvek přiřadit k jednomu z narativů a bavit se ve skupině o tom, co je vlastně cílem tohoto narativu.

1. NATO a EU chtějí Českou republiku vtáhnout do války
2. Ukrajina je fašistický stát
3. Nedůvěryhodná média
4. Válečnický Západ
5. Ukrajinství uprchlíci si neváží naší pomoci

Svatá slova Alaine Delona, která nepotřebují komentář

Tento svět opustím bez lítosti. Především ale nenávidím tuto dobu, je mi z ní na zvracení. Předluženým USA vládou deprivanti, Ilumináti, židozedeňáři a další spiklenci proti lidstvu. Zkrátka gauneři. Jediná možnost udržet moc je něco uloupit. Vždyť vše, co USA mají bylo uloupeno. Počínaje územím. A tak USA rozvrátily mnoho zemí a povraždily mnoho nevinných lidí. Dnes je na řadě Evropa. Oslabí Evropany islamizací. Zničí evropské národní státy a evropské národy. Evropské bílé národy nahradit masou prokřídlených bastardů. Vyvolat na evropské půdě lokální války a válku s Ruskem. Oslabí Rusko a zmocní se jeho zdrojů. Tomu napomáhají lokajové v čele EU. Tito krátkozrací politici a poskoci US gaunerů jdou proti vlastním zemím a proti vlastnímu lidu. Pokud se Evropa nevymaní z vlivu US gaunerů, nemá budoucnost.

Alain Delon

Před sebou máte fotografii či příspěvek ze sociálních sítí, pozorně si ho přečtete a prohlédnete. Níže je seznam narativů (příběhů), které Rusko využívá v informační válce proti Ukrajině. Zkuste daný příspěvek přiřadit k jednomu z narativů a bavit se ve skupině o tom, co je vlastně cílem tohoto narativu.

1. NATO a EU chtějí Českou republiku vtáhnout do války
2. Ukrajina je fašistický stát
3. Nedůvěryhodná média
4. Válečnický Západ
5. Ukrajinští uprchlíci si neváží naší pomoci

Přidám příběh z Třince z restaurace Relax (taková lepší ale ne přímo nobl).

Přišli Ukrajinci, sedli a objednali si.

Po jídle se zvedli, že jdou. Tady nastal problém.

Číšnice, zaražená, zastavuje je, že "Kdo bude platit?".

Řekli jí, že jsou hosté, že je vláda pozvala, že to zaplatí stát.

Číšnice zavolala PČR

"Švestky" přijely a došly k závěru, že je to chyba číšnice, že je neměla obsloužit.

Ukrajinci vysmálí odcházejí a číšnice "škodu" musí zaplatit ze své výplaty.

Hádám, že to dříve či později povede lidi k odmítání obsloužit Ukrajince.

To bude mít 2 efekt. 1. slušní Ukrajinci, kteří u nás žijí už roky budou ostrakizováni a ne svou vinou a 2. vláda začne perzekuovat za "rasismus".

Jako bonus to ukazuje, co je PČR zač a na čí straně je

Před sebou máte fotografii či příspěvek ze sociálních sítí, pozorně si ho přečtěte a prohlédněte. Níže je seznam narativů (příběhů), které Rusko využívá v informační válce proti Ukrajině. Zkuste daný příspěvek přiřadit k jednomu z narativů a bavit se ve skupině o tom, co je vlastně cílem tohoto narativu.

1. NATO a EU chtějí Českou republiku vtáhnout do války
2. Ukrajina je fašistický stát
3. Nedůvěryhodná média
4. Válečný Západ
5. Ukrajinci uprchlíci si neváží naší pomoci

...

!! Dnes ukrajinská armáda bombardovala 152mm kanóny. které byly předány z České republiky v rámci podpory Ukrajinců ze Západu !!! , obytných čtvrtí v Doněcku a zejména předměstí Petrovskij.

Jake Morphonios ● Blackstone I...
 @morphonios

Today, the Ukrainian military used 152 mm artillery (some donated from Czech Republic) to shell civilian homes in the Petrovsky district in the city of [#Donetsk](#) (2A65 howitzer?). The bombing of civilians in [#Donbass](#) has been a daily activity of the Ukrainian army for 8 years.

5:03 p.m. · 22 Mar 2022

Před sebou máte fotografii či příspěvek ze sociálních sítí, pozorně si ho přečtete a prohlédnete. Níže je seznam narativů (příběhů), které Rusko využívá v informační válce proti Ukrajině. Zkuste daný příspěvek přiřadit k jednomu z narativů a bavit se ve skupině o tom, co je vlastně cílem tohoto narativu.

1. NATO a EU chtějí Českou republiku vtáhnout do války
2. Ukrajina je fašistický stát
3. Nedůvěryhodná média
4. Válečnický Západ
5. Ukrajinští uprchlíci si neváží naší pomoci

Zasedání zelenského summitu v kyjevě 15. března s polským, českým a slovinským premiérem byl fejk vymyšlený ve Varšavě – zasedání se konalo v polském Przemyslu!

Autor: John Helmer, Moskva & Stanislas Balcerac, Varšava

Vrcholná schůzka východoevropských vůdců, kterou 15. března v Kyjevě uspořádal ukrajinský prezident Vladimir Zelenskij, byla vykonstruována polskou vládou, přičemž roli novinářů hráli agenti polských tajných služeb a falešné fotografie schůzky, tiskové konference a cesty vlakem. připravila Zelenského tisková kancelář.

Operace byla navržena Poláky, aby podpořili svou roli při podpoře Ukrajiny, ukrajinských uprchlíků a při obraně Evropy proti Rusku a hledali nové evropské, americké a alianční fondy a vojenské vybavení.

Podle ukrajinských zdrojů měla operace podpořit zdání, že Zelenského režim ovládá Kyjev, a urychlit jejich žádost o přijetí do Evropské unie (EU).

O schůzce informovala anglo-americká média, jak oznámil český premiér Petr Fiala, s „cílem...vyjádřit jednoznačnou podporu Evropské unie Ukrajině a její svobodě a nezávislosti“.

Morawiecki a západní tisk lhali – žádná schůzka v Kyjevě se nekonala. Místo toho se setkání konalo v polském železničním uzlu ve městě Przemysl, 95 kilometrů západně od Lvova (Lvov) a 20 km uvnitř polské hranice s Ukrajinou.

(...) Příspěvek je zkrácený

Celé znění zde:

https://www.jsns.cz/nove/lekce/2022-ruska-informacni-valka/retezovy_mail_fakeova_cesta_do_kyjeva.pdf.

UKRAJINA JE FAŠISTICKÝ STÁT

Kontext:

Po zahájení ruské invaze na Ukrajinu se na českých dezinformačních webech a v řetězových e-mailech objevila fotografie, která zobrazuje ukrajinského prezidenta Volodymyra [Zelenského držícího fotbalový dres s hákovým křížem](#). Fotografie již předtím kolovala na zahraničních sociálních sítích. Jedná se o fotomontáž. [Původní fotografii](#) zveřejnil na svém instagramovém profilu prezident Zelenskyj v červnu 2021 a na dresu je číslo 95, nikoli nacistický symbol.

Na fotografii šířené na sociálních sítích má údajně Volodymyr Zelenskyj hajlovat, muž na fotografii však není ukrajinský prezident.

Narativ, že ukrajinský prezident je nacista, je absurdní i z toho důvodu, že prezident Zelenskyj je Žid a jeho příbuzní zahynuli při holokaustu.

VÁLEČNICKÝ ZÁPAD

Svatá slova Alaine Delona, která nepotřebují komentář

Tento svět opustím bez lítosti. Především ale nenávidím tuto dobu, je mi z ní na zvracení. Předluženým USA vládou deprivanti, Ilumináti, židozednáři a další spiklenci proti lidstvu. Zkrátka gauneři. Jediná možnost udržet moc je něco uloupit. Vždyť vše, co USA mají bylo uloupeno. Počínaje územím. A tak USA rozvrátily mnoho zemí a povraždily mnoho nevinných lidí. Dnes je na řadě Evropa. Oslabit Evropu islamizací. Zničit evropské národní státy a evropské národy. Evropské bílé národy nahradit masou prokřížených bastardů. Vyvolat na evropské půdě lokální války a válku s Ruskem. Oslabit Rusko a zmocnit se jeho zdrojů. Tomu napomáhají lokajové v čele EU. Tito krátkozrací politici a poskoci US gaunerů jdou proti vlastním zemím a proti vlastnímu lidu. Pokud se Evropa nevymaní z vlivu US gaunerů, nemá budoucnost.

Alain Delon

Kontext:

Na sociálních sítích a prostřednictvím dezinformačních webů se již v roce 2018 objevil falešný citát slavného herce Alaina Delona. Na českém internetu se začal opět šířit po zahájení ruské invaze na Ukrajině a zároveň v souvislosti s tím, že jeho syn oznámil, že se Alain Delon chystá podstoupit eutanazii.

Herec měl údajně prohlásit, že tento svět opouští bez lítosti, jelikož nenávidí nynější dobu. A to kvůli politice USA, kterým vládou „gauneři a ilumináti“. Spojené státy systematicky rozvrací země po celém světě a snaží se rozpoutat válku s Ruskem.

Pravdivé jsou jen první dvě věty citátu: herec je připraven opustit tento svět bez lítosti a z dnešní doby mu je na zvracení. Ale ne kvůli politice USA, ale z důvodu, že se mu nelíbí, že lidé dnes nedovedou držet slovo a všem jde jen o peníze. Tato slova pronesl v rozhovoru pro francouzský magazín Paris Match v lednu 2018.

UKRAJINŠTÍ UPRCHLÍCI SI NEVÁŽÍ NAŠÍ POMOCI

Přidám příběh z Třince z restaurace Relax (taková lepší ale ne přímo nobl).

Přišli Ukrajinci, sedli a objednali si.

Po jídle se zvedli, že jdou. Tady nastal problém.

Číšnice, zaražená, zastavuje je, že "Kdo bude platit?".

Řekli jí, že jsou hosté, že je vláda pozvala, že to zaplatí stát.

Číšnice zavolala PČR

"Švestky" přijely a došly k závěru, že je to chyba číšnice, že je neměla obsloužit.

Ukrajinci vysmálí odcházejí a číšnice "škodu" musí zaplatit ze své výplaty.

Hádám, že to dříve či později povede lidi k odmítání obsloužit Ukrajince.

To bude mít 2 efekt. 1. slušní Ukrajinci, kteří u nás žijí už roky budou ostrakizováni a ne svou vinou a 2. vláda začne perzekuovat za "rasismus".

Jako bonus to ukazuje, co je PČR zač a na čí straně je

Kontext:

Řetězový e-mail se snaží vzbudit dojem, že ukrajinští hosté restaurace v Třinci odešli bez zaplacení a najedli se na účet číšnice. K případu byla údajně zavolaná i policie. Server iRozhlas ověřil, že se zmiňovaný příběh nestal a jedná se o lež.

NATO A EU CHTĚJÍ ČESKOU REPUBLIKU VTÁHNOUT DO VÁLKY

Kontext:

Uživatel Twitteru a samozvaný „geopolitický investigativce“ Jake Morphonios sdílí ve svém příspěvku údajné tvrzení, že ukrajinská armáda použila zbraně, mimo jiné i ty dodané z České republiky, k ostřelování civilních domů ve městě Doněck. Zároveň tvrdí, že ukrajinská armáda je již osm let zodpovědná za každodenní bombardování civilistů v oblasti Donbasu. Příspěvek se hojně šířil na českých sociálních sítích jako důkaz, že ČR podporuje ukrajinské fašisty.

Tento příspěvek a jemu podobné se šíří uvnitř prorusky orientovaných skupin na Facebooku, mezi nejaktivnější patří například skupiny „PŘÁTELÉ RUSKA V ČR“, „CZEXIT!!!“ či „NIE EÚ! ÁNO RUSKO!“.

NEDŮVĚRYHODNÁ MÉDIA

Zasedání zelenského summitu v kyjevě 15. března s polským, českým a slovinským premiérem byl fejk vymyšlený ve Varšavě – zasedání se konalo v polském Przemyslu!

Autor: John Helmer, Moskva & Stanislas Balcerac, Varšava

Kontext:

Zejména mezi českými seniory se prostřednictvím e-mailových schránek šířil příspěvek, který tvrdí, že delegace českého, polského a slovinského premiéra ukrajinský Kyjev v polovině března nenavštívila. Premiér Fiala a západní média prý lžou. Setkání s prezidentem Zelenským se podle příspěvku, čerpajícího mimo jiné z dezinformačního serveru Aeronet, konalo ve městě Přemyšl u polsko-ukrajinských hranic. „Analýza“ fotografií například údajně dokládá, že vzor dlažby na fotografii vůbec neodpovídá kyjevskému nádraží, jedná se prý o nádraží v polském městě.

1. Jak Rusko ve své propagandě vyobrazuje Ukrajinu?

Jako zemi nesamostatnou, de facto **část Ruska**, což vyplývá podle prezidenta Putina z historického vývoje. Zcela jednoznačně Rusko za svou součást považuje tzv. Levobřežní Ukrajinu, tedy území sahající od hranic s Ruskem až po řeku Dněpr. K této „ruské Ukrajině“ Moskva přiřadila rovněž Krym, který se jí podařilo získat v roce 2014. Zároveň je Ukrajina vyobrazována jako **země bez historického základu**. Ukrajina je také podle ruské propagandy nyní **zcela pohlcena Američany**, takže ruská média hovoří o „*sluzích USA*“, což je variace na název seriálu Sluga naroda (Sluha lidu), který vytvořil a ve kterém hraje hlavní roli, učitele Holobrádka, sám ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskij. Velkým motivem ruské propagandy je ovládnutí Kyjeva a ukrajinských vrcholných politiků vedením USA. Zelenskij podle Moskvy jedná tak, jak mu to nadiktují do telefonu z Washingtonu. Ukrajina je v podání Rusů vlastně jen nesamostatná zbraň, kterou znásilnil Západ, a nyní si z ní udělal živý štít.

2. Co je RT (dříve Russia Today)? Jaký má vliv v zahraničí?

RT je ruský propagandistický **kanál financovaný státem, který v dubnu 2005 založila státní informační agentura RIA Novosti**. Do invaze měl své redakce v mnohých státech světa (více než ve stovce zemí), vysílal především v angličtině, ale i arabštině. V březnu 2022 televize uvedla, že má více než 700 milionů diváků. **Nyní je v západních zemích televize zakázána, redakce byly uzavřeny**. Po zahájení invaze někteří pracovníci RT, především ti ze zahraničních redakcí, televizi opustili.

RT má stále velmi aktivní kanály na sociálních sítích, například i na Telegramu, ovšem v zahraničí je zablokován. Stejně tak RT není dostupný na Twitteru. Takže je možné RT sledovat v ruštině třeba na síti Odnoklasniki. Ovšem pro zahraniční diváky, kterým byl kanál původně určen, či pro Rusy žijící v zahraničí, je nyní těžko dostupný. Jeho obsah zůstává stále stejný: **řemeslně dobře provedená kremelská propaganda**. Časté jsou zprávy o tom, jak sankce postihly spíše západní země než Rusko, proti kterému byly namířeny, a jak lidé na Západě rychle chudnou a živoří.

3. Do jaké míry je pro ruskou propagandu důležitý internet? Jak Rusko využívá sociální sítě?

Pro ruskou propagandu je **globální internet příležitostí i hrozbou zároveň**. Po událostech tzv. arabského jara v roce 2011 se ukázalo, že internet a sociální sítě jsou velmi mocným nástrojem na ovlivňování postojů lidí po celém světě, dokonce mohou sloužit ke zmobilizování společenské podpory vedoucí k ovlivnění podoby státního zřízení. To si Kreml poměrně záhy uvědomil zejména v souvislosti s rozsáhlými veřejnými protesty proti masově zmanipulovaným parlamentním volbám v prosinci 2011. Ruskem vytvořená propagandistická infrastruktura typu RT či Sputnik a ekosystém dezinformačních sítí v různých světových jazycích začaly právě v této době v plné míře využívat jak otevřenost globálního běhu informací, tak západní náchyllost spočívající v podléhání manipulacím ve veřejném prostoru. Problematika dezinformací je přitom s internetem a sociálními sítěmi specificky úzce spjata, a to jak z hlediska šíření a dopadu manipulací, tak rychlosti jejich šíření po celém světě. Vliv sociálních sítí byl ruskou stranou a dalšími problémovými aktéry mezinárodního společenství využit například při ovlivnění výsledku amerických prezidentských voleb či při referendu o vystoupení Velké Británie z Evropské unie (tzv. brexit) v roce 2016.

4. Jak se k ruské propagandě staví velké technologické společnosti (Meta, Google)? Jak zareagovaly na ruskou invazi?

Tzv. velké platformy typu Facebook, Google či Twitter v uplynulých letech uznaly, že problém dezinformací je třeba řešit, a investovaly do rozšíření nástrojů, kterými mohou jak s nelegálním, tak i jinak škodlivým obsahem na svých sítích bojovat. Část z nich je spojena s umělou inteligencí či strojovým filtrováním obsahu, zejména toho nelegálního. Nicméně na eliminování dezinformací a jinak manipulativního obsahu se stále nedaří najít úplně uspokojivou odpověď, která by na jednu stranu dokázala velmi pečlivě a rychle identifikovat závadný obsah, ale na druhou stranu neomezovala lidský faktor v podobě ironie, nadsázky či vtipu a jiné formy projevu. **Sociální sítě jsou přitom častokrát, a to oprávněně, kritizovány, že investice do boje s dezinformacemi jsou i po letech snažení stále nedostatečné**. Typickým problémem je malá pozornost, která je věnována neanglickojazyčnému obsahu a kapacitě na

jeho prověřování. Například v České republice tak fungují dva projekty – francouzská AFP a český Demagog.cz, které se ověřováním informací a označováním problematického obsahu ve spolupráci s Facebookem (společností Meta) zabývají. Oba přitom mají velmi omezenou kapacitu a příliš nízké očekávané výsledky. Bohužel kvalitativní změna v tomto případě nebyla až na malé výjimky v českém prostředí výrazněji zaznamenána, přestože tlak na tyto platformy výrazně zesílil. A to jak z české, tak evropské strany.

5. Jaké byly hlavní narativy ruské propagandy v roce 2021 a začátkem roku 2022?

V roce 2021 byly nejnápadnější **narativy stále spjaté s pandemií covid-19**, což Rusko využívalo k tlaku jak na české instituce, tak na Evropskou unii. Tzv. vakcínová diplomacie, pomocí níž se Rusko snažilo do zemí EU dopravit svůj vlastní vakcinační přípravek Sputnik V, hrála obzvláště výraznou roli. Nicméně specificky české prostředí bylo zásadním způsobem ovlivněno také eskalací bilaterálních vztahů souvisejících s výbuchy muničních skladů ve Vrbětích, za kterými podle všech dostupných informací stála ruská tajná služba GRU, což původně antivakcinační kampaň propojilo také s bezpečnostními tématy a vysokou politikou. Snad s výjimkou silných dezinformačních narativů proti tzv. Zelené dohodě pro Evropu nezaznamenali odborníci ani jedno výraznější téma v době českých parlamentních voleb na podzim roku 2021. Avšak **počátek roku 2022 dezinformační scénu zásadním způsobem proměnil a posunul tradiční téma spojené s pandemií do roviny rusko-ukrajinské války** a obhajoby ruské pozice a legitimacy ruského postoje vůči Ukrajině. Celá řada dezinformací buď otevřeně zastírá ruské agresivní kroky, případně je jinak obhajuje a snaží se prezentovat Ukrajinu jako problémový stát, který diskriminuje ruské a ruskojazyčné obyvatelstvo. Případně jako zemi, která konflikt snad i sama vyprovokovala, samozřejmě zejména za pomoci Západu. Stále více dezinformací je spojených také s vlnou uprchlíků z Ukrajiny, snaží se je vykreslit v jiném světle, než jací ve skutečnosti jsou. A také je zde jasná snaha propojit současnou humanitární katastrofu vyvolanou Ruskem s migrační vlnou z let 2014–15.

6. Jak se proměnila česká dezinformační scéna od roku 2014?

Pokud je možné dezinformační scénu v České republice obecně charakterizovat, tak pomocí jejího **antisystémového postoje a nedůvěry vůči státu a jeho institucím**. Tento postoj se obsahově proměňuje v čase v souvislosti s obavami společnosti, na kterých parazituje, a to jak finančně, tak v některých případech ideologicky či názorově, když manipuluje veřejným míněním. Typickým příkladem proměny dezinformačního ekosystému, který v českém prostředí **zahrnuje přibližně 40–50 nejruznějších online médií a iniciativ**, je přesun od ruské obhajoby agrese proti Ukrajině na začátku roku 2014 k migraci v letech 2014–15, následně k pandemii covid-19 až po současný návrat „zpátky ke kořenům“ v podobě favorizování postojů ruského vedení v Kremlu. Dezinformační scéna se za uplynulých více než sedm let poměrně rozvinula a uvítala ve svých řadách nové aktéry, zejména z řad veřejných osobností či politiků (tzv. dezinformačních influencerů), kteří v této oblasti poznali vlastní prospěch, ať už politický, společenský či ekonomický. Až poslední kroky vedoucí k omezení činnosti některých webů přitom začaly poměrně rozvinuté aktivity tzv. dezinformačních médií zásadnějším způsobem narušovat.

7. Co je pluk Azov? Jakou roli hraje v konfliktu s Ruskem od roku 2014? Lze členy oddílu považovat za pravicové extremisty?

Azov vznikl na začátku léta 2014 coby **jeden z dobrovolnických praporů, které začaly bojovat proti Rusku podporovaným a vyzbrojovaným separatistům na Donbasu**. Jeho jádro tvořili fotbaloví hooligans především z východu Ukrajiny a **členové různých malých radikálně pravicových skupin**. Hlavní roli hrál Andrij Bileckij, šéf organizace Patriot Ukrajiny, krajně pravicové a v zásadě neonacistické skupiny. Odtud jejich znak, velmi připomínající pohanskou runu Wolfsangel, kterou během 2. světové války používaly také některé německé jednotky. Azov, který měl tehdy asi 500 členů, sehrál výraznou roli v znovuoobsazení přístavního města Mariupol v létě 2014. **Jejich odvaha v téměř beznadějně situaci jim získala sympatie mnoha Ukrajinců**, kteří byli ochotni přivírat oči nad politickými inklinacemi vedení praporu, alespoň dokud bojují se separatisty. Po skončení horké fáze bojů na jaře 2015 byl prapor Azov začleněn do vojsk ministerstva vnitra a naprostá většina vedení ho opustila.

Bileckij a další ideologové si založili politické uskupení, ale nezískali jakoukoliv podporu. Když se při posledních parlamentních volbách v roce 2019 všechny radikálně pravicové skupiny sjednotily, tak získaly necelé tři procenta hlasů. V posledních minimálně třech letech **v Azovu prakticky nezůstali žádní neonacisté a dnes už je pluk Azov integrován do ukrajinských ozbrojených sil.** Drtivá většina je protimoskevská, ale mezi sebou se baví rusky.

8. Kdo byli tzv. banderovci? Jaká je jejich historie? V jakém kontextu je dnes využívá ruská propaganda?

Slovo banderovci je odvozeno od jména **Stěpana Bandery**, ukrajinského nacionalisty první poloviny 20. století. Ukrajinci byli tehdy rozděleni mezi Polsko a Sovětský svaz a Bandera především brojil proti Polákům. Jeho hnutí Organizace ukrajinských nacionalistů (OUN) se snažilo o vytvoření nezávislého ukrajinského státu. Sám Bandera byl odsouzen k trestu smrti za atentát na polského ministra vnitra Bronislawa Pierackého v roce 1935, posléze byl trest změněn na doživotí. Vypuknutí druhé světové války vnímalo OUN jako příležitost pro vyhlášení nezávislého ukrajinského státu. Jenže to rozhodně nebyl plán nacistů, kteří po vyhlášení nezávislosti Banderu zatkli a téměř do konce války drželi v koncentračním táboře Sachsenhausen. Mezitím jeho souputníci vytvořili **Ukrajinskou povstaleckou armádu (UPA), která bojovala jak proti sovětským partyzánům, tak proti nacistům.** Ale také proti polským partyzánům z organizace Armija Krajowa. Někteří ukrajínští nacionalisté se zase nechali přesvědčit Němci k boji proti Sovětům a na konci války vznikla divize Galizien, kde bojovali ukrajínští nacionalisté. **Oddíly UPA poté zahájily partyzánskou válku proti Sovětům** a v boji vydržely až do počátku 50. let minulého století. **Sovětská propaganda a dnes i ta ruská je vykresluje jako nacisty a bandity.**

ODPOVĚDI VYPRACOVALI:

Petra Procházková, redaktorka a reportérka Deníku N (otázky číslo 1 a 2)

Pavel Havlíček, analytik Výzkumného centra AMO (otázky číslo 3–7)

Ondřej Soukup, redaktor a publicista, Český rozhlas (otázky číslo 8 a 9)

Poslední aktualizace: 6/2022

A series of horizontal dotted lines for taking notes.

DOZH D
OPTIMISTIC CHANNEL

ZATRACENÁ PRÁCE

Vera Krichevskaya / Německo, Velká Británie / 2021 / 59 min.

Doporučený věk: 13–21 let

Nataša se rozhodne založit v Rusku svou vlastní televizní stanici pojmenovanou TV Dožd' (Děšť). V roce 2008 začíná od nuly. „Děšť je pro mě dobrodružství!“ volá, zatímco tančí bosa v dešti na střeše budovy své stanice, šťastná, že se její sen plní. Jako generální ředitelka dává dohromady dobře fungující tým a přes veškeré počáteční zádrhele vybuduje během několika let z původně oddechového kanálu zásadního hráče v nezávislé žurnalistice v Rusku. Kvůli reportážím, v nichž dává prostor protivládním hlasům, však stanice čím dál víc naráží na odpor ruského režimu. V březnu 2022 Rusko vysílání TV Dožd' zcela zablokovalo v souvislosti s informováním o válce na Ukrajině.

DEMOKRATICKÝ STÁT?

ANOTACE:

Žáci píší dopis/zprávu protagonistům z filmu, pracovníkům redakce jednoho z mála nezávislých médií v Rusku. Zamýšlí se nad znaky demokracie a nad porušováním lidských práv ze strany režimu.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, informační a komunikační technologie, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání/občanský vzdělávací základ, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS, MV OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: občanské, sociální a personální, komunikativní, k učení

OV: občanské / občanské kompetence a kulturní povědomí, sociální a personální, komunikativní, k učení

DOPORUČENÝ VĚK: 13+

CÍLE:

Žáci:

- zamýšlí se nad znaky demokracie snaží se vcítit do postav z filmu
- uvědomují si porušování lidských práv v tzv. hybridních režimech.

DĚLKA: 90 MIN. (VČETNĚ PROJEKCE)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** pro každého žáka

POSTUP:

1. Vytvoříme se žáky mentální mapu na téma demokracie.
2. Vybídneme je, ať jmenují hlavní znaky demokracie.
3. Následuje **projekce filmu**.
4. Po filmu provedeme reflexi pomocí metody jednoho slova. Vyzveme žáky, aby postupně uváděli jedno slovo, které nejlépe ilustruje jejich pocit, dojem nebo náladu z filmu. Jednotlivá slova zapisujeme na tabuli, nekomentujeme je. Teprve poté, co se žáci vyjádří, je můžeme vyzvat k doplňujícím komentářům či otázkám.
Poznámka: *Využijte další metody reflexe emocí po filmové projekci*.*
5. Vybídneme žáky, ať vyplní **PRACOVNÍ LIST**. Napíšou za sebe nebo za někoho jiného dopis někomu z filmu dopis pomocí metody R.A.F.T.
6. Dobrovolníci své dopisy přečtou.

* <https://www.jsns.cz/lekce/jak-na-reflexi-emoci-po-projekci>

REFLEXE:

Vrátíme se k mentální mapě na téma demokracie z počáteční evokace. Ptáme se: *Myslíte si, že je Rusko demokratickou zemí? Proč ano? Proč ne? Jakým způsobem jsou v Rusku porušována lidská práva?* Využíváme informační texty k filmu. Můžeme zmínit, že Rusko je mnoha politology nazýváno tzv. hybridním režimem, tedy něčím mezi demokracií a autoritarismem.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušel se dvěma třídami v rámci společenskovedního semináře, kde máme devadesátiminutovou výukovou jednotku. První zkouška probíhala u sedmáků, druhá u osmáků. Obě třídy jsou zvyklé pracovat s videem a také na strukturu hodin dle metodiky JSNS. Výuku jsem v obou třídách začal napsáním badatelské otázky. Na tu měli žáci odpovídat na konci hodiny dle svého uvážení a svých zjištění. U sedmáků jsem položil otázku „Je současné Rusko demokratickým státem?“, u osmáků pak otázku: „Jak poznáme, zda je stát demokratický?“ Po badatelské otázce následovala úvodní evokace. Žáci vyjmenovávali prvky demokracie, pojmy jsme zapisovali do mentální mapy. Zde byl patrný očekávaný rozdíl mezi sedmáky a osmáky. Starší žáci měli o základech demokracie výrazně lepší představu. Poté jsem krátce uvedl film a následovala projekce. Během ní všichni žáci obou tříd sledovali dění se zájmem. Po filmu jsme si v rychlosti projeli reflexi jednoho slova a výsledky zapisovali na tabuli. V poslední části hodiny žáci vyplňovali pracovní list – dopis psaný metodou R.A.F.T. Většina žáků si jako adresáta vybrala buď hlavní hrdinku filmu Natašu, nebo Putina. Vybraní jedinci měli možnost své dopisy přečíst. Následně jsme se vrátili k mentální mapě z úvodní evokace, tu žáci srovnávali se situací v Rusku a tyto poznatky mohli využít k formulování závěrečné odpovědi na úvodní badatelskou otázku. Dobrovolníci opět říkali své odpovědi před ostatními. Obě hodiny hodnotím velmi pozitivně, žáky téma zaujalo a osudy hlavních postav sledovali se zájmem. Dávali najevo své překvapení z toho, jak náročná a nebezpečná může být role novináře v Rusku. Délka 90 minut pro aktivitu odpovídá, vzhledem k délce filmu (takřka 60 minut) je vhodné si čas rozvrhnout tak, aby evokační fáze nezabrala více než 10 minut.

Roman Vaněk, ZŠ Dany a Emila Zátokových, Třinec

METODA R.A.F.T.

Napište vzkaz a určete si sami následující detaily:

1. R (Role) – Za koho budete psát?

Může to být kdokoliv z filmu i mimo něj, případně můžete psát sám za sebe.

2. A (Adresát) – Komu budete psát?

Nemusí se vždy jednat o hlavní postavu.

3. F (Forma) Jakou formu si zvolíte?

Dopis, SMS, email, zprávu, výzvu, žádost atp.

4. T (Téma) Co chcete postavě sdělit?

Chcete přesvědčit, inspirovat nebo třeba kritizovat?

DĚTI V RUSKÉ PROPAGANDĚ

ANOTACE:

Aktivita vede žáky k zamyšlení nad úlohou dětí v současné ruské propagandě, kdy se jednak mohou stát nástrojem a pak také jejím cílem. Žáci se seznámí s technikami ruské propagandy, která je cílená na děti, pokusí se analyzovat jednotlivá videa a zkusí rozebrat emoce, které mají na diváka při sledování videí působit.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS, MV OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: občanské, sociální a personální, komunikativní, k učení

OV: občanské kompetence a kulturní povědomí, sociální a personální, komunikativní, k učení

DOPORUČENÝ VĚK: 13+

CÍLE:

Žáci:

- se naučí analyzovat postupy válečné propagandy;
- získají bližší povědomí o nástrojích ruské propagandy;
- posílí svou odolnost vůči mediálním manipulacím.

DĚLKA: 45 MIN.

POMŮCKY:

- mobilní telefon/tablet/notebook, přístup k internetu
- **PRACOVNÍ LIST** 1–4.

POSTUP:

1. Hodinu zahájíme aktivitou s názvem Nedokončená věta. Žáky vyzveme, aby společně sdíleli asociace, které je napadnou při začátku věty „Děti mohou být...“, a větu tak doplnili.
2. Třída se rozdělí na čtyři skupiny, přičemž dvě skupiny (A, B) dostanou odkaz na jedno video ([Pohádka pro děti**](#)) a druhé dvě skupiny (C, D) druhé video ([strýček Vova***](#)).
3. Skupinám rozdáme pracovní listy s otázkami vztahujícím se k daným videím. Jedna skupina vždy video posoudí z emocionální stránky, druhá bude analyzovat propagandistické aspekty. Skupině A zadáme **PRACOVNÍ LIST 1**, skupině B **PRACOVNÍ LIST 2**.
4. První dvě skupiny mají tedy jedno video, ale sledují a v následné reflexi se vyjadřují k jiným otázkám. U dalších dvou skupin to funguje stejně, tedy skupina C dostane **PRACOVNÍ LIST 3**, skupina D **PRACOVNÍ LIST 4**.
Poznámka: Každá skupina musí mít k dispozici zařízení, na kterém lze video přehrát. Výhodou je, že se žáci při vypracovávání úkolů k videím mohou vracet. Video jsou dostupná na YouTube, lze tedy přehrát i na mobilních zařízeních.

** jsns.cz/pohadka

*** jsns.cz/vova

5. Po vypracování úkolů ve skupinách učitel pustí na projektoru první video a skupiny A a B postupně prezentují své výstupy, následně další dvě.
6. Na konci hodiny se učitel s celou třídou vrací k původní nedokončené větě a pod dojmem zhlédnutých videí a vypracovaných úkolů vyzve třídu k doplnění věty.

REFLEXE:

S žáky diskutujeme o tom, jak mohou být děti využívány v rámci válečné propagandy a jaké postupy propaganda využívá, aby je oslovila. Bavíme se s nimi o konfliktu na Ukrajině a současné ruské propagandě, společně přemýšlíme nad tím, jak dezinformacím čelit a jak před nimi bránit ty nejslabší – děti.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Evokační aktivita žáky zaujala. Odpovídali například, že děti mohou být závislé na dospělých, agresivní, vycpané nebo také schopnější, než si myslíme.

Pracovali jsme ve čtyřech skupinách, ale celé třídě jsem pustila obě videa. Přišla mi obě velmi zajímavá a nechtěla jsem o ně zbytek třídy ochudit. Protože jsme měli na práci jen jednu vyučovací hodinu, dostaly skupiny nejdříve chvíli na vypracování svých otázek. Poté jsme otázky představili celé třídě a ještě jsme odpovědi společně doplnili. Video *Pohádka pro děti* žáky velmi upoutalo. Všimli si například různých triček s vlajkami, co znamenají vlajky chlapců, které ruský chlapec chránil. Velmi dobře shrnuli také emoce, na něž video cílí. Mluvili o strachu, který se snaží v dětech vyvolat, o posilování nenávisti vůči ukrajinskému chlapci. U videa *Strýček Vova* si žáci nebyli jistí, kdo je Vova, což jsme si vysvětlili. Velmi je už v průběhu videa upoutalo, že se zpívalo o Aljašce, která bude zase k Rusku připojena. S pojmenováním emocí, na něž video cílí, neměli žáci problém.

Obě videa u žáků velmi dobře fungovala, bylo mi trochu líto, že jsme si hodinu nemohli ještě prodloužit. Pokud bych tuto lekci učila příště, nechala bych si na ni spíše dvě vyučovací hodiny.

Lucie Tetivová, ZŠ Botičská, Praha 2

Odpovídejte ve skupině na otázky:

1. Jaké emoce zamýšleli autoři mediálního sdělení u příjemců vyvolat?
2. Zaujalo vás něco z hlediska formálního zpracování tohoto sdělení?
3. Jaké možné reakce příjemců sdělení lze očekávat?
4. Jaké emoce jste v průběhu sledování videa cítili?

Odpovídejte ve skupině na otázky:

1. Z jakého důvodu si chlapec ve žluto-modrých šatech nechal říkat místo Kolji Mykola?
2. Co má symbolizovat odchod do vedlejší třídy?
3. Může podle vás Rusko vojensky zasahovat na území sousedního státu bez jeho souhlasu?
4. Co je celkovým poselstvím tohoto videa?

Odpovídejte ve skupině na otázky:

1. Jaké emoce zamýšleli autoři mediálního sdělení u příjemců vyvolat?
2. Zaujalo vás něco z hlediska formálního zpracování tohoto sdělení?
3. Jaké možné reakce příjemců sdělení lze očekávat?
4. Jaké emoce jste v průběhu sledování videa cítili?

Odpovídejte ve skupině na otázky:

1. Jak video prezentuje svět mimo Rusko?
2. Kdo je strýček Vova a jaký k němu vystupující vyjadřují vztah?
3. V písni se zmiňují různá území (Krym, Kurilské ostrovy, Aljaška), proč jde zrovna o tato místa?
4. Jaké je celkové poselství tohoto videa?

1. Jaká je současná politická situace v Rusku?

Po 23 letech vlády Vladimira Putina se **Rusko stále více uzavírá vnějšímu světu, zejména tomu západnímu**. Ruský prezident se zjevně rozhodl změnit současnou situaci v Evropě. Po nástupu do funkce v roce 2000 **zlikvidoval vliv oligarchů, provedl daňovou reformu, dosáhl výrazného ekonomického růstu**. Ale současně **zlikvidoval politický život, volby mají dnes jen formální charakter**, oponenti jsou zavírání do vězení nebo nuceni k emigraci. Krátké čtyřleté prezidentství Dmitrije Medveděva v letech 2008–2012 sice dalo naději rodící se střední třídě na prosperitu a větší svobodu, ale pak se vše vrátilo do starých kolejí. Protesty, které kvůli návratu Vladimira Putina do prezidentského křesla vypukly v zimě 2011, byly potlačeny, a naopak ruského prezidenta přesvědčily, že je **potřeba definitivně zlikvidovat opozici**. Jeden z jejích předáků Boris Němcov byl zavražděn nedaleko Kremlu. Hlavního opozičníka Alexeje Navalného se Kreml nejdříve pokusil otrávit, následně byl uvězněn a jeho organizace byla rozbita a označena za extremistickou. Nyní **je opozice zahánána do ghetta a značná část z ní emigrovala, mimo jiné do Prahy**. Jak dnes vidíme, bylo to i součástí přípravy Vladimira Putina na invazi na Ukrajinu.

2. Probíhají v Rusku svobodné volby?

Ruské volby **nejsou svobodné přinejmenším od roku 2004**. Opoziční strany vůbec nejsou připuštěny k volbám a jejich kandidáti jsou kriminalizováni jako Alexej Navalnyj. Výsledky voleb jsou jedním z kritérií pro hodnocení gubernátorů, takže místní úřady mají velkou motivaci k falzifikacím. Zejména lidé z rozpočtové sféry jsou nuceni k hlasování pro vládnoucí stranu, časté jsou případy, kdy lidé museli vyfotit svůj volební lístek a poslat fotku svému nadřízenému. Novinkou je elektronické hlasování, které je pro pozorovatele nekontrolovatelné.

3. Jak přistupuje ruský režim ke svým odpůrcům?

V současné době jsou **opoziční aktivisté kriminalizováni, nuceni k emigraci nebo marginalizováni**. Jedním ze způsobů je jejich **označení „zahraniční agenti“**, což znamená, že musí všechny své veřejné výstupy označovat jako produkt „zahraničního agenta“. Takže pokud takový člověk chce dát na Facebook fotku z narozenin své dcery, musí tam dát toto upo-

zornění. V opačném případě mu hrozí **vysoce pokuty a uvěznění**. Dříve se za účast na nepovolené demonstraci udělovala většinou pokuta, nyní je to 10 až 15 dní vězení. Pokud patří mezi zaměstnance nějaké státní instituce nebo rozpočtové sféry, následuje vyhazov. Po vypuknutí války na Ukrajině ruský parlament schválil **nový zákon, který trestá až 15 lety vězení „šíření vědomě lživých informací o operacích ruských ozbrojených sil“**. Mimo to může soud udělit také finanční pokutu až 1,5 milionu rublů, trest jednoho roku nápravných prací nebo tři roky nucených prací.

4. Jak pracují média v současném Rusku?

Média byla **prvním terčem Vladimira Putina, když se stal prezidentem v roce 2000**. Nejdříve vyhnal oligarchy Borise Berezovského a Vladimira Gusinského, kteří ovládali dva hlavní televizní kanály Pervyj a NTV. **Během pár let ovládl prostřednictvím státu nebo spřízněných oligarchů všechna elektronická média**, nezávislé zůstaly jen rádio Echo Moskvy a soukromá televize Dožd'. V souvislosti s invazí Ruska na Ukrajinu došlo k likvidaci i těchto dvou médií. Pozastavena byla i činnost listu Novaja gazeta. **Všechna tištěná mainstreamová média jsou pod kontrolou** a v posledních dvou letech byla ze země vytlačena i hlavní internetová média, sympatizující s opozicí nebo alespoň o ní informující. Po vypuknutí války byla většina z nich na území Ruska zablokována. Rádio Echo Moskvy vysílalo reportáže týkající se války na Ukrajině, které neodpovídaly oficiálnímu narativu Moskvy. Proto došlo 1. března 2022 k zablokování jeho vysílání. Ruská generální prokuratura uvedla, že na svých webových stránkách rádio zveřejňuje „materiály s výzvami k extremistickým aktivitám a lživé zprávy o postupu ruské armády“. Došlo proto k zastavení vysílání stanice a o dva dny později také k její likvidaci včetně jejího webu. Rádio tedy začalo své vysílání streamovat, ale na žádost Roskomnadzoru (cenzurní orgán Ruska) a generální prokuratury bylo vysílání zablokováno. K tomu došlo na platformách Yandex a VKontakte. Krátce došlo také k jeho zablokování na YouTube z důvodu, že je stanice financována Gazpromem, následně bylo vysílání obnoveno. Dne 3. března 2022 došlo k přejmenování stanice na Echo, dále vysílá na YouTube a na sociálních sítích. **Také na televizi Dožd' byl vyvíjen enormní tlak, protože se věnovala vpádu Ruska na Ukrajinu**. Zaměstnanci byli obviňováni z „podněcování extremismu, obtěžování ruských občanů, narušení

veřejného pořádku a bezpečí a podněcování protestů“.

Dne 1. března 2022 bylo vysílání televize zastaveno. Televize však pokračovala v činnosti na svých sociálních sítích, o jejichž zablokování stát stále usiloval. Dne 2. března 2022 šéfredaktor Tichon Džadko a další kolegové rezignovali v přímém přenosu kvůli zajištění svého osobního bezpečí. Jejich poslední slova byla „ne válce“. Řada zaměstnanců Rusko ze strachu opustila. Majitelka stanice Natalja Sindějeva dne 3. března 2022 po odvysílání poslední zpravodajské relace oznámila, že na základě konzultace se zaměstnanci televize dočasně zastavuje vysílání. Členové redakce emigrovali do zemí EU, redakce po několika měsících znovu spustila vysílání v Lotyšsku, ale i tam následně přišla o vysílací licenci. Nyní vysílá z Nizozemska.

5. Jak funguje v Rusku cenzura?

Po nástupu Vladimira Putina k moci se možnosti svobodné žurnalistiky zmenšovaly. **Novináři jsou nejen zavražďováni, ale také fyzicky likvidováni.** Například v roce 2006 došlo v Moskvě k zavraždění spolupracovnice novin Novaja gazeta **Anny Politkovské**. Mezi další oběti patří například Anastasia Baburovová, Natalja Estěmirovová, Igor Domnikov a další. Novináři jsou systematicky zavražďováni a šikanováni státem. Mezi ožehavá témata patří kromě politiky například také homosexualita nebo náboženství. **Od roku 2011 je systematicky omezována svoboda slova**, k čemuž je využíván zákon o extremismu. Na jeho základě je pronásledována opozice a stát kontroluje média včetně obsahu na internetu. Cenzura na internetu je řízena agenturou Roskomnadzor. Weby musely přistoupit na cenzuru, nebo byly zablokovány. Za účelem cenzury internetu se **Rusko snaží o vytvoření autonomního internetu**, který by byl nezávislý na zahraničí. Tímto způsobem je totiž možné kontrolovat veškeré toky informací. V roce 2018 byl proto přijat zákon, který si klade za cíl ochránit ruský internet v případě, že by se zahraničí pokusilo Rusko od internetu odstránit. Rusko tedy bylo připraveno na to, aby v souvislosti s válkou na Ukrajině mohlo omezit přístup svým občanům na internet. **Rusko zablokovalo přístup na sociální sítě Facebook a Twitter**, jako důvod uvedl Roskomnadzor diskriminaci ruských médií (například Facebook omezil přístup k portálu Sputnik v EU). Rusové nemají přístup k BBC News, informačnímu portálu Meduza, Rádiu Svobodná Evropa, stanici Deutsche Welle nebo k Hlasu Ameriky. **Cenzura se**

týká i slovníku, který mohou novináři používat.

Například v souvislosti s válkou na Ukrajině byla v médiích **zakázána slova „útok“, „invaze“ nebo „vyhlášení války“**. O invazi se tak v ruských médiích hovoří pouze jako o „speciální vojenské operaci“. V případě neuposlechnutí hrozí novinářům vysoké tresty odnětí svobody (10 až 15 let).

6. Odkud čerpají běžní ruští občané informace o tom, co se v Rusku i ve světě děje? Sledují zahraniční zpravodajství?

Jak kdo. Jistě jsou i v Rusku lidé, kteří mají z titulu své profese (novináři, IT experti...) přístup k nezávislým či zahraničním informačním zdrojům šířeným na internetu. **Hlavním zdrojem informací je ale stále pro většinu Rusů televize** (cca pro 65 procent, počet lidí možná i po vpádu Ruska na Ukrajinu narostl). **A všechny kanály jsou kontrolovány Kreml.** Navíc ruské úřady zakázaly poslední ostrůvky nezávislých informací, jako byla rozhlasová stanice Echo Moskvy či internetová televize Dožd'. Sociální sítě jsou blokovány, Rusové mají užívat jen domácí zdroje a ruskojazyčné sítě, například VKontaktě. Takže kdo se nesnaží, nedozví se nic. Pouze to, co mu předkládá Kreml. Dozvědět se objektivní informace nebo zjistit, co vysílají západní média, vyžaduje určitou aktivitu, dovednosti, znalosti a čas... A k tomu se ne každý odhodlá. Nejjednodušší je stisknout tlačítko na ovladači a konzumovat propagandu, která člověka ani nenutí myslet, mít výčitky svědomí, či dokonce protestovat.

Sledování zahraničního zpravodajství se liší podle věku. Mladší lidé umějí lépe obcházet různé základy a blokování, jsou zvyklí na internetové zdroje víc než na televizi, znají lépe jazyky, především angličtinu. Naopak starší generace je zcela závislá na televizi a je také méně zvyklá informace ověřovat, kriticky o nich uvažovat, je vychována narativy jako „Západ je nepřítel“ či „fašisté útočí“ nebo „na Rusko útočí NATO, ale ono se ubrání“. Dokud tato tvrzení, byť ničím nepodložená, slyší Rusové dnes a denně z televize a vidí tam záběry mrtvých dětí, o kterých komentátor tvrdí, že byly zastřeleny ukrajinským banderovcem, budou podporovat válečné tažení své armády a budou si myslet, že je chrání před třetí světovou válkou a okupací ze strany NATO.

Základním zdrojem informací pro mnohé Rusy se stal Telegram, nahrazuje běžná média a snad každé ruské i běloruské noviny, každá agentu-

ra, každý politik, ministr i úřad má na Telegramu ruskojazyčný účet. Ošemetné to je proto, že zde mají rovnocenné informační možnosti jak média věrohodná, seriózní a objektivní, jako je třeba BBC, tak i ruskojazyčné jako Meduza či ukrajinský Focus. A zároveň i dezinformační projekty jako různé kanály separatistů z tzv. Doněckých a Luhanských republik, například DNRonline. Starší Rusové ale na Telegramu nejsou, ti se dívají spíš na zmíněnou televizi.

7. Promítá se propaganda do školství?

Už před ruskou invazí na Ukrajinu v ruských školách, zvláště při výuce dějepisu či literatury, byla **prosazována státní propaganda v podobě specifického výkladu dějin** a úlohy Ruska v nich. Je řada případů učitelů, kteří dějepis vykládali „po svém“ a často byli na základě oznámení rodičů propuštěni a nemohou již vykonávat pedagogickou činnost. Nyní už učitelé nemají sebemenší prostor pro rozvoj kritického pohledu jak na ruskou historii, tak na vztahy Ruska se Západem. Od 1. března 2022 mají všichni ruští učitelé 7. až 11. tříd základních škol metodické pokyny, jak učit speciální hodiny o válce. Tyto pokyny obsahují například citáty prezidenta Vladimira Putina a vysvětlují, proč je špatné chodit na protiválečné demonstrace. Kromě toho je pro dějepisy nastíněno vodítko obsahující diskreditaci Ukrajiny jako státu, poukazující na jeho rozporuplnou historii a zdůrazňující, že Ukrajina vlastně žádný samostatný stát ani etnikum není. Hlavní tezí je: Ukrajinci a Rusové jsou jeden národ, cílem operace je likvidace neonacistů.

8. Jak ruská propaganda pracuje s historií?

Středobodem ruské historie je **Velká vlastenecká válka**, jak se v Rusku nazývá období, kdy do 2. světové války vstoupil SSSR. Dějiny jsou dnes v poněkud zkreslené podobě využívány k opodstatnění současného vpádu na Ukrajinu. Ruské sdělovací prostředky hlásají, že tak jako před více než 80 lety **na Rusko útočí fašisté**. Denacifikace Ukrajiny je jedním z hlavních požadavků Rusů a u ruských občanů se tento argument setkává s velkým pochopením. Zároveň Moskva neustále opakuje, že na Rusko (SSSR) vždy někdo útočil a že se vždy jen bránilo. Velmi často zní obvinění Ukrajinců z toho, že pohrdají Velkou vlasteneckou válkou a urážejí válečné veterány. **Západ je představován jako nepřítel podobný nacistickému Německu**

a tento příměr má mít i velký mobilizační efekt na bojující ruské vojáky.

9. Jak ruská propaganda vyobrazuje prezidenta Vladimira Putina?

Jako vojevůdce, mírotvorce a jako **ochránce ruského národa**. Jako člověka přísného, ale spravedlivého, kterého se všichni podřízení bojí a bezmezně ho poslouchají. Je ale třeba podotknout, že Putin se nyní ve sdělovacích prostředcích objevuje zřídka, a když, jde o poměrně nepřesvědčivá a křečovitá vystoupení. Ruská propaganda také ráda zdůrazňuje vážnost, úctu, nyní spíš strach, který Vladimir Putin budí ve svých zahraničních partnerech včetně představitelů nejsilnějších velmocí, jakou jsou USA. Co se ale nedaří rozptýlit ani propagandistickým televizním kanálům, je osamělost, která z Putina vyzařuje a je podtržena často i aranžmá. Například když si Putin sedl za obří stůl na jeden konec a na druhý posadil své nejbližší spolupracovníky, ministra obrany Sergeje Šojgua a ministra zahraničí Sergeje Lavrova. Putin i přes snahu ruských televizí působí jako opuštěný, našťvaný, do sebe zamilovaný stárnoucí muž, který zcela ztratil kontakt s realitou.

10. Jak propagandě v Rusku napomáhá pravoslavná církev?

Válka má zásadní dopad na pravoslavnou církev, doslova otřásá moskevským patriarchátem. Zatímco **patriarcha Vší Rusi Kirill** zůstává věrný prezidentu země Vladimiru Putinovi, část duchovních o správnosti útoku na Ukrajinu pochybuje. Dokonce někteří během svých bohoslužeb zmiňují nesmyslnost války a přinejmenším v jednom případě byl duchovní potrestán pokutou za znevažování role ruské armády. Mimochodem, udal ho jeden z věřících. Zato patriarcha Kirill kráčí pevně ve stopách svých předchůdců, kteří třeba v době války v Čečensku svítily ruské tanky a stíhačky, které pak shazovaly bomby na civilní objekty. Kirill se nechal před pár dny slyšet, že ruská „speciální operace na Ukrajině“ a armáda, která ji provádí, je obdařena „metafyzickým“ rozměrem a míří proti „silám zla“, které se staví proti jednotě lidu a ruské církvi. Kirill také prezentuje boj proti „fašismu na Ukrajině“ jako boj proti dekadenci a zvrátnosti, jakou jsou LGBTQ komunity a „vnucování“ nových pořádků tradiční „správné“ ruské společnosti. Zkrátka Kirill ve svých kázáních líčí Putinovo tažení proti Ukrajině jako spravedlivý odpor vůči „odporným“

západním hodnotám, které ohroží samu existenci ruské civilizace. Tuto ideologii samozřejmě sdílí i část věřících. Ale nikoliv všichni duchovní. Proti Kirillovu narativu se ohradily tři stovky popů a jáhnů v otevřeném dopise. Zatím to příliš nepomáhá a vysocí církevní hodnostáři stojí pevně po boku Vladimira Putina. Budou to ale pravoslavní popové, kdo budou vyprovázet na poslední cestu padlé vojáky. A i to může rozšířit řady těch, kteří s válkou nesouhlasí.

ODPOVĚDI VYPRACOVALI:

Ondřej Soukup, redaktor a publicista, Český rozhlas
(otázky 1–5)

Petra Procházková, redaktorka a reportérka Deníku N
(otázky 6–10)

Poslední aktualizace: 8/2023

CÍLE, NARATIVY A UKÁZKY RUSKÉ PROPAGANDY

FOTO: Profimedia

PROPAGANDA SMĚŘUJÍCÍ DOVNITŘ RUSKA

Rusko, které 24. února 2022 zahájilo invazi na Ukrajinu, se již před začátkem války snažilo ovlivnit veřejné mínění svých občanů, aby mělo podporu pro své válečné tažení. Invaze na Ukrajinu byla zásadním politickým rozhodnutím, které výrazně ovlivňuje ekonomiku státu, jeho mezinárodní vztahy a v mnoha směrech i životy občanů, kteří v řadě případů narukují a umírají. Invaze tak pro občany agresora od začátku musela vypadat jako nevyhnutelná a způsobená činy napadené země, případně jako morálně ospravedlnitelná. Ruské velení zároveň musí udržet motivaci veřejnosti a přesvědčit ji, že válka jde podle plánu. Je potřeba zamaskovat, že „speciální operace“ trvá daleko delší dobu, než se očekávalo, což státní kasu stojí nejen peníze, ale i zničenou vojenskou techniku a především životy vojáků. Z těchto důvodů ruský režim dlouhodobě šíří směs manipulativních příběhů o provokaci ze strany Ukrajiny a Západu, o fašistech na Ukrajině či o škodlivém vlivu údajně zvrácených západních hodnot, ale také o sjednocení Slovanů či silném vůdci Vladimíru Putinovi.

Cíle:

- Podpora Vladimira Putina,
- podpora vnitrostátní i zahraniční politiky,
- podpora ozbrojené invaze na Ukrajinu a vojenských operací,
- očerňování Ukrajiny, Západu a západních hodnot,
- potlačení nezávislých médií a jakékoliv kritiky režimu,
- potlačení občanské společnosti a veškeré opozice.

Základní narativy:

1. Ochrana Rusů

Rusky mluvící občané jsou na Ukrajině trvale znevýhodňováni. Ukrajina páchá zejména na východě země zvěrstva proti rusky mluvícímu obyvatelstvu, probíhá jejich genocida. Je třeba tomu zabránit vojenskou operací, jiná možnost není. Rusko chrání svoje lidi.

Leningradská mládež proti nacismu

Mladí lidé z Leningradu oblečení do mikin s hashtagem „своихнебросаем“ (stojíme za svými) připomínají oběti blokády města za druhé světové války, vyzdvihují hrdinství jeho obyvatel a vytváří analogii mezi tehdejšími a současnými událostmi. Podporují ruské válečné tažení a boj proti údajnému ukrajinskému nacismu. Tvrdí, že jejich úkolem je bránit ulice ruských měst „před zrádci a provokatéry“.

Výše uvedený hashtag se stal důležitou součástí ruské kampaně a objevuje se v mnoha klipech vytvořených napříč ruskou společností. Příspěvky šířilo také velké množství státních institucí.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/leningrad.

Jsem ruský okupant

Virální video *Jsem ruský okupant* zasáhlo internet již v březnu 2015 nevídanou silou. Do dnešního dne ho zhlédlo více než osm milionů diváků. Stalo se jedním z nejvýraznějších a nejúspěšnějších mediálních sdělení ruské propagandy vytvořených pro virální sdílení na sociálních sítích. Tomu napomohlo také vědomé rozhodnutí jej hned po jeho vzniku opatřit titulky ve 13 jazycích, mj. také ve vietnamštině a slovenštině. Nejedná se ovšem o oficiální státní propagandu. Autorem videa je (tehdy 29letý) Rus Jevgenij Zhurov, grafický designér na volné noze. „Proti Rusku je vedena totální informační válka. (...) Udělal jsem to hlavně pro nás, abychom nezapomněli své významné dějiny,“ uvádí autor videa pro BBC. Video se vyznačuje především vysokou kvalitou zpracování, je informačně nabitě – kulometně sází argumenty přesvědčující diváka o tom, že kam Rusko během svých dějin vstoupilo, tam následoval pokrok a rozkvět. Forma zpracování mediálního sdělení – způsob, jakým se autor snaží upoutat divákovu pozornost, – může mít velký vliv na to, jak bude toto sdělení divákem přijato. V tomto případě je působivý nepochybně dynamický střih, atraktivní animovaná infografika, velmi kvalitní grafické podklady a zpracování, dramatická hudba, krátký formát. Video nepokrytě uznává, že Rusko v minulosti okupovalo a nadále okupuje některé země. Nicméně omluvou za to má být skutečnost, že země pod ruskou okupací vzkvétají. Autoři záměrně nabízejí určité úhly pohledu, v rámci nichž jsou některé informace ve sdělení zdůrazněny, zatímco jiné jsou záměrně vypuštěny (např. hladomor na Ukrajině v letech 1932–1933, v jehož důsledku zemřely miliony lidí, cíleně řízený Stalinovým režimem).

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/rusky-okupant.

Mladí vojáci neopouštějí ruský lid

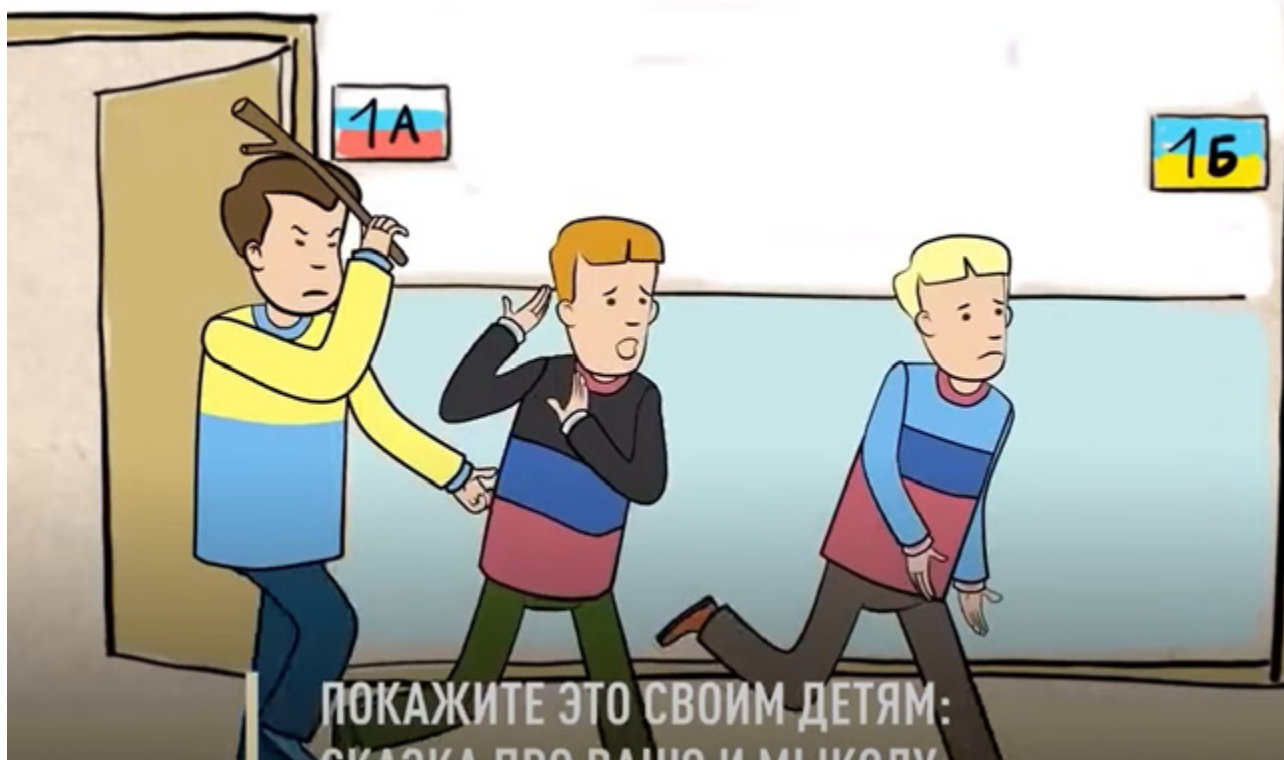
Klip byl zveřejněný na oficiálním YouTube kanálu Národní gardy Ruské federace po zahájení invaze na Ukrajinu na začátku března 2022. Národní garda není součástí ruských ozbrojených sil, ale podléhá přímo prezidentu Vladimiru Putinovi a má na starosti obranu státních hranic a boj s terorismem.

Ve videu sledujeme velmi mladé vojáky (dokonce i děti) při vojenském cvičení za doprovodu písně oslavující armádu, boha a ruské hrdiny, kteří padli v bojích za pravdu a svobodu.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/vojaci.

2. Ukrajina patří k Rusku

Za Sovětského svazu bylo Ukrajincům dobře. Lidé na Ukrajině uvěřili slibům, že jim Západ pomůže, ten je přitom opustil a dál jim lže. Přitom Ukrajincům bude lépe s Ruskem, což si mnozí už uvědomují, ale ukrajinská vláda jejich vůli ignoruje a nechce připustit, že byli Západem podvedeni.

Pohádka pro děti

Prokremelský televizní kanál První ruský cílí svou propagandu i na malé děti. V krátké animované pohádce ukazuje, jak ruský chlapec ve škole usiluje o přátelství a mír, zatímco jeho ukrajinský kamarád mlátí ostatní spolužáky klackem. Podle této pohádky se to samé odehrává i ve vztahu mezi Ruskem a Ukrajinou.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/pohadka.

Rusko a Ukrajina jsou jeden stát

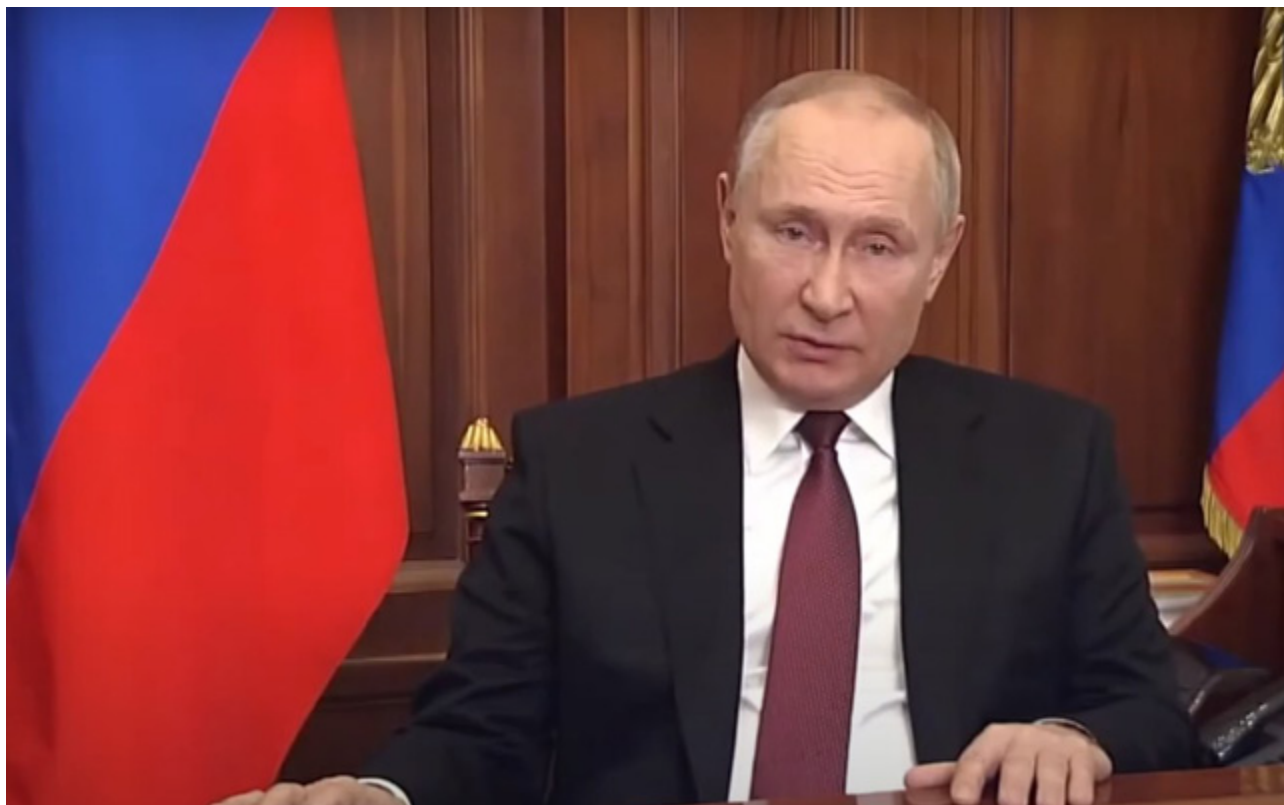

Ruský profesor ekonomie Jevgenij Satanovskij v diskuzním pořadu na státním Prvním kanálu komentuje podle něj absurdní rozpad ruského státu, který vedl ke vzniku směšných územních celků. Rusové a Ukrajinci dle jeho slov žijí ve stejném státě, který se ale chybou dřívějších ruských představitelů rozpadl. Moskva podle Satanovského může jakkoliv „působit“ na obyvatele své země, tedy v jeho očích i na Ukrajině.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/jeden-stat.

3. Fašisté na Ukrajině

Na Ukrajině jsou fašisté, nacisté, neonacisté, ozbrojení bandité, banderovci atd. Ukrajinu je nezbytné „denacifikovat“. Sovětský svaz, otcové a dědové proti fašistům bojovali a porazili je. Kvůli jejich odkazu je třeba zničit nacisty na Ukrajině.

Putinův projev: vyhlášení speciální vojenské operace

Prezident Vladimir Putin ve svém projevu v den začátku invaze na Ukrajinu, 24. února 2022, vyhlásil Ukrajině válku tvrzením, že „lidové republiky Donbasu se na Rusko obrátily s prosbou o pomoc“. Putin válku nazývá speciální vojenskou operací, jejímž cílem je demilitarizace a denacifikace Ukrajiny. Mluví také o rozšiřování NATO na východ a přibližování vojenské infrastruktury k ruským hranicím. Zároveň varuje Západ před jakýmkoliv vměšováním, jinak se setká s důsledky, které ve svých dějinách ještě nepoznal.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/putin.

4. Západ je nepřítel

Válku na Ukrajině způsobil NATO, EU a USA. Oni ohrožují Rusko, oni odmítali jednání a poskytnutí požadovaných garancí, oni eskalovali situaci. Rusko je obklíčeno nepřáteli, je ohroženo, musí si zajistit bezpečnost. Západ vyzbrojuje Ukrajinu, v jiných zemích zvyšuje svoji vojenskou přítomnost. Západ Rusko ponižuje a chce ho napadnout. Rusko si to nenechá líbit.

Anketa: Rusko do NATO a EU?

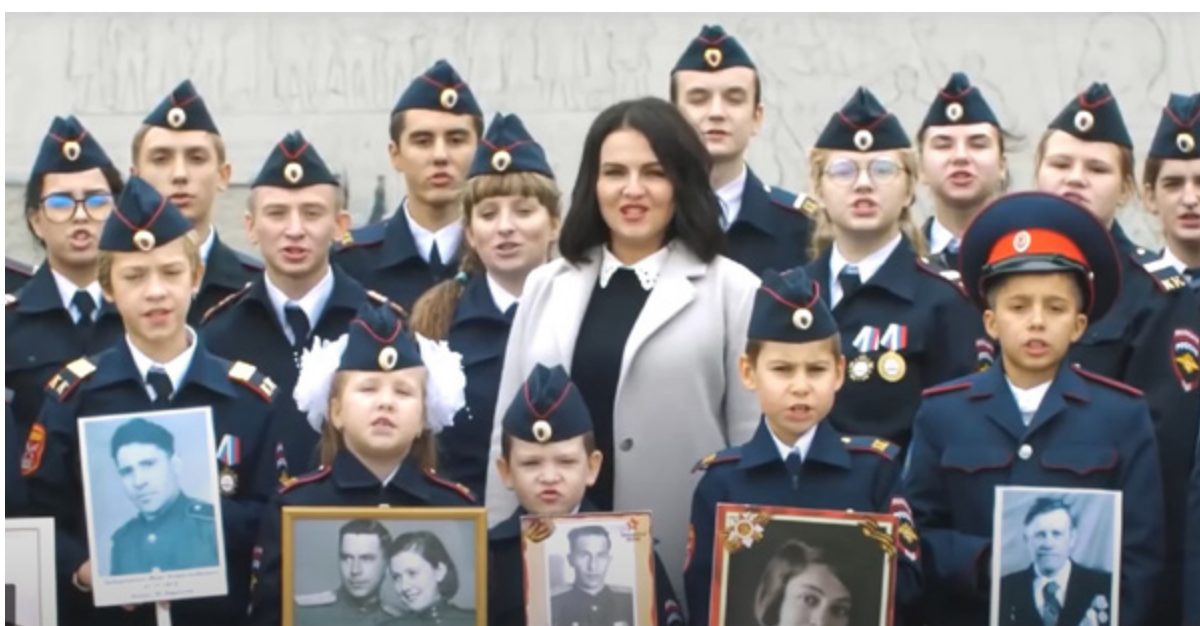

Youtubeři pokládají běžným Rusům politické otázky. Ve videu z ledna 2022 se ptají, zda chtějí, aby Rusko vstoupilo do mezinárodních organizací NATO a Evropské unie. Odpovědi jsou jednoznačné: nechtějí. Argumentují kulturní odlišností i teoriemi o genocidě slovanského národa.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/anketa.

5. Putin, velký vůdce

Putin dělá maximum pro blaho Rusů. Je největší státník. Vše, co říká, je pravda. Občané Ruska stojí za Putinem, milují ho. Mladí lidé obdivují Putina, je jejich vzor.

Píseň Strýček Vova

Sbor dětí a mladých lidí zpívá v propagandistické písni z roku 2017 „strýčku Vovo, jsme s tebou!“, a to společně s poslankyní Státní dumy za Putinovu stranu Jednotné Rusko Annou Kuvyčko. Zpívají o tom, že svět je unavený z válek a lidem na planetě došla trpělivost s „hegemonem“, tedy Amerikou. Vzápětí členové sboru v chytlavém rytmu dodávají, že pokud by je vrchní velitel, tedy Putin, přeci jen vyzval k „poslední bitvě“, šli by s ním.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/vova.

Putinova armáda

Spot na podporu Vladimira Putina v prezidentských volbách roku 2011. Tehdy jako ruský premiér ještě neoznámil svou kandidaturu a bylo třeba ukázat, že existuje poptávka veřejnosti, které může vyjít vstříc. Studentka Diana, členka skupiny Putinova armáda, proto v kvalitním oblečení a s produkty od Apple kráčí ulicemi Moskvy a proklamuje bezvýhradnou podporu Putinovi. Na závěr si roztrhne tílko, pronese slogan „Roztrhám své oblečení pro Putina“ a vyzve další dívky k tomuto činu s tím, že mohou vyhrát iPad 2. Video je zároveň i výhrůžkou Putinovým kritikům a je uděláno tak, aby zvýšilo virální potenciál, tedy aby bylo široce sdíleno a vznikly další podobné spoty. Je poměrně časté, že politické kampaně na podporu Putina jsou dělány tak, aby vypadaly, že jde o autentickou iniciativu občanů. Video se stalo virálním poté, co jej na ruský blog umístil jistý Kirill Schitov, 26letý právník a moskevský radní z mládežnického křídla Putinovy politické strany Jednotné Rusko. Odmítal však potvrdit, že se na tvorbě spolupodílel. Ruští blogeři odhalili, že za projektem stojí prokremelské mládežnické hnutí Naši. Záběry ve videu opakovaně ulpívají na pravoslavném křížku na Dianině hrudi. Víra a náboženství spolu s pravoslavnou církví se staly integrální součástí ruské moci, a tedy i propagandy. Je tím pozoruhodnější, jakého souladu otevřené sexuality s tradičními církevními hodnotami se daří docílit autorům takovýchto kampaní, aniž by vyvolali znatelné pobouření. A není to jediný paradox. Obdiv k západní značce Apple kontrastuje se silně protiamerickou rétorikou Kremlu.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/armada.

Můj Putine

Světlovlasá mladá žena pěje ódy na svého hrdinu – jeho nebojácnost a rozhodnost. Tímto ztělesněním mužského ideálu není nikdo jiný než ruský prezident. „Putine, můj drahý Putine, chci být s tebou, vezmi mě s sebou,“ zpívá žena ze Sibiře, která si říká Mashany May. Zpěvačka vystupuje ve dvojroli: jako ztělesnění Ruska v bílo-modro-červených šatech a jako symbol Ukrajiny ve žluto-modrých barvách. Namísto svalů svého prezidenta, jak je u podobných videí zvykem, obdivuje obsazení Krymu a zvolenou symbolikou vybízí zuboženou Ukrajinu k následování Putina

a připojení se k Rusku. Zpěvačka se v interview vyjádřila: „Zpívání jen o lásce je nudné. Píseň podporuje prezidenta a vyjadřuje mé názory jako občanky. Náš prezident je jedinou osobou, která dokáže Ukrajině pomoci.“ Video, které viděly miliony lidí, pojímá nezávislost jako temné zajetí, naopak svoboda spočívá v podvolení se Putinově vůli. Ukrajina a Rusko jsou podle klipu dvě části jednoho těla a k vysvobození Ukrajiny dojde pouze, když Putin tyto části spojí. Vše podtrhuje text, který například větou „Nemohu na tebe zapomenout“ na rovinu říká, že Ukrajina vlastně vždy patřila Rusku. Videoklip si nicméně vysloužil poměrně negativní reakce pro svůj až příliš naivní a manipulativní obsah. Klip pracuje především se symboly, které jsou poměrně doslovné a které divák schopný kritického náhledu snadno odhalí. Nicméně pro velkou část populace mohou fungovat účinněji spíše na podprahové úrovni. Usměvavá, odhodlaná a spokojená dívka v ruských barvách vystupuje na zelené svěží louce, svítí slunce, jde o volný, otevřený prostor. Kdežto dívka v ukrajinských barvách je polapena ve sklepení, mezi studenými zdmi, její výraz je nešťastný, bázlivý. Nakonec však v poslední scéně videa přece jen najde dírou ve zdi cestu ven a s ní i naději.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/muj-putine.

6. Vlastenectví

Rusové jsou součástí velkého slovanského národa. Ruští občané jsou oddaní svému státu. Rozpad Sovětského svazu byla tragédie, Rusko ztratilo svoji historickou velikost a výjimečnost. Je třeba ji obnovit.

Lekce pro děti o historii a světovém míru

Známa dvanáctiletá ruská zpěvačka Sofia Khomenko si povídá v televizním pořadu vyrobeném ministerstvem školství na začátku března 2022 se svými hosty o aktuální situaci a historii konfliktu na Ukrajině. Jeden z hostů, televizní moderátor Denis Polunčukov, v půlhodinovém pořadu dětem mimo jiné vysvětluje, že Rusko vždy usilovalo a bude usilovat o mír a že nemají věřit zprávám o útocích ruských jednotek na civilní ukrajinské cíle.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/deti.

7. Pravoslavná církev

Současný Kreml dbá na hodnoty pravoslavné církve. Věřící žijící v Rusku i mimo něj si toho mají vážit a Vladimira Putina podpořit. Stejně jak to dělá patriarcha moskevský a veškeré Rusi Kirill.

Patriarcha Kirill

„Modlíme se k Bohu, aby přivedl tyto šílence k rozumu a pomohl jim pochopit, že jakákoli snaha zničit Rusko bude znamenat konec světa,“ řekl při kázání v moskevském Danilovském klášteře patriarcha Kirill, hlava Ruské pravoslavné církve, při příležitosti pravoslavného svátku Zjevení Páně. Jeho výroky přišly poté, co bývalý ruský prezident Dmitrij Medveděv, spojenec prezidenta Vladimira Putina, varoval NATO, že porážka Ruska na Ukrajině by mohla vyvolat jadernou válku.

Patriarcha Kirill byl za doby Sovětského svazu spolupracovníkem KGB s krycím jménem Michajlov a dnes aktivně z pozice náboženské autority podporuje ruský režim ve válce na Ukrajině. Podle současných odhadů se k Ruské pravoslavné církvi hlásí zhruba sto milionů věřících, jak v Rusku, tak v dalších postsovětských zemích. Církev je proto nositelem ruské propagandy se zásadním vlivem.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/cirkev.

8. Ochrana tradičních hodnot

Západ je dekadentní, zkažený, směšný, nevyznává žádné opravdové hodnoty. Rusko je ochránce tradičních hodnot a kulturního dědictví.

Čarodějnický sabat ve městě alchymistů

Reportáž soukromé ruské televize „5“ se věnuje konferenci Forum 2000, která se každoročně zabývá tématy demokratizace a otevřené společnosti. Mezinárodní účast politiků, akademiků, disidentů a aktivistů neunikla pozornosti ruských médií. Reportér televize se vydal do Prahy a výsledná reportáž akci popisuje jako setkání čarodějnic či alchymistů s jednoznačným sarkastickým a kritickým vyzněním. Kritika Kremlu a prezidenta Putina je na mezinárodním poli velmi intenzivní, a je proto třeba ji otupit. Jedním z tradičních prostředků nejen propagandy je využití tzv. argumentačních faulů. V tomto případě se jedná o tzv. *faul ad hominem*, tedy útok na osobu, která je nositelem nějakého názoru. Cílem je zpochybnit autoritu osoby či skupiny tak, aby se její informace a postoje staly nedůvěryhodnými bez ohledu na jejich kvalitu a průkaznost. Reportáž účastníky konference popisuje jako snoby: „Ochránka s mikrofonem v rukávu, luxusní auta, slavnostní atmosféru podtrhuje koberec a svíčky, svátečně oblečení účastníci jsou velmi nároční vůči úslužné, ale nepříliš pozorné obsluze.“ Případně jako bezvěrce hanobící křesťanské tradice: „Zítra se světoví demokraté budou bavit o demokracii, dnes večer se ale pije šampaňské a na místě bývalého oltáře hraje rocková hudba. Pod freskami ze 14. století se vedou opilecké debaty o lidských právech.“ Kritici ruského režimu pak nejsou nic jiného než „zapomenutí darmošlapové a vyložení diverzanti“. Obsahu konference ani předneseným argumentům se reportáž nevěnuje. Není totiž důležité, co je řečeno, ale kdo to říká. Průměrný ruský divák, který si o konferenci nejspíše sám nic nezjistí, tak bude vědět, že nešlo o nic dobrého.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/praha.

PROPAGANDA SMĚŘUJÍCÍ DO ZÁPADNÍCH ZEMÍ

Rozdělit společnost v západních zemích a tím oslabit jejich akceschopnost a spolupráci. Omezit podporu Ukrajiny a snížit důvěryhodnost mezinárodních organizací, jako je EU, OSN nebo NATO. Ale také vytvořit pocit, že Rusko je stále ta obávaná velmoc jako za dob Sovětského svazu. Proruská propaganda se na Západě snaží vzbudit nedůvěru v demokratické instituce, západní politiku a liberální hodnoty. Do informačního prostoru proto vypouští různé manipulativní příběhy o válečných tendencích Západu a NATO či o nedůvěryhodných médiích. V době ruské invaze zase kolují příběhy, jak Západ podporou Ukrajiny prodlužuje válku, zatímco Kreml chce údajně mír. Časté jsou i snahy vytvořit u občanů v západních státech nevraživost vůči Ukrajincům, ať už tak, že je označí za fašisty nebo za uprchlíky, kteří zneužívají náš sociální systém. Záměrem přitom není přesvědčit veřejnost o pravdivosti jedné falešné informace, ale rozšířit dojem, že nelze věřit ničemu, a společnost paralyzovat pochybami. Nezáleží tedy ani tak na kvalitě jedné konkrétní manipulace jako na jejich vysokém počtu a kontinuitě.

Cíle:

- Nabourávání důvěry v média obecně, pravda neexistuje, nedá se věřit ničemu.
- Znevěrohodnění principů parlamentní a liberální demokracie, podkopávání důvěry ve stát a jeho instituce.
- Rozeštvávání společnosti, její polarizace.
- Zpochybňování a oslabování prozápadního ukotvení, snižování důvěryhodnosti mezinárodních organizací, odvrácení od NATO, EU či OSN.
- Obhajoba politiky a pozic Ruska.
- Zdůvodnění nezbytnosti vojenské operace na Ukrajině.
- Oslabení podpory Ukrajiny.
- Oslabení podpory uprchlíků z Ukrajiny, vyvolávání protiuprchlických nálad a postojů.

Základní narativy:

1. Mírová rétorika

Západ vojenskou pomocí Ukrajině prodlužuje válku a utrpení civilistů, Ukrajina a západní země by měly jednat o míru. Neměli bychom dodávat zbraně, ale maximálně jen humanitární pomoc.

Pro antisystémové strany, jejichž poslanci se nebrání proruským výrokům, šíření manipulací a neověřených informací je běžná zkratkovitá mírová rétorika, která je v souladu s Ruskou propagandou. Ta vytváří zdání jednoduchého řešení složitého konfliktu – často v podobě zastavení finanční, materiální a politické podpory Ukrajiny – a ignoruje skutečnost, že ukončit konflikt nepůjde bez zastavení válečného tažení ze strany agresora.

Jedním z hlavních propagátorů této myšlenky v Česku je šéf mimoparlamentního hnutí PRO Jindřich Rajchl, pořadatel protivládních demonstrací na Václavském náměstí. On a jeho hnutí rozšířilo petici „o nalezení mírového řešení válečného konfliktu na Ukrajině“. V ní vyzývá české poslance, aby v oblasti zahraniční politiky podpořili „revizi dosavadního přístupu materiální pomoci Ukrajině ukončením dodávek vojenského materiálu a přechod výhradně k dodávkám materiálu pro civilní sektor“.

Pro zobrazení příspěvku naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/petice.

2. NATO ohrožuje Rusko

NATO obkličuje Rusko, přesouvá vojáky k jeho hranicím, chce Rusko napadnout. NATO se stále posouvá blíž Rusku, na území bývalého Sovětského svazu nemají vojáci NATO být.

Lavrovův vzkaz OSN

Projev ruského ministra zahraničí Sergeje Lavrova v OSN z počátku března 2022 v sestřihu televize RT. Jeho předem nahraný vzkaz většina diplomatů bojkotovala a opustila sál. V projevu mluvil mimo jiné o „rusofobním vzteku“, který zachvátil Evropskou unii a jehož důsledkem je skutečnost, že EU dodává Ukrajině „smrtící zbraně“.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/lavrov.

3. Ukrajinci jsou fašisté

Na Ukrajině jsou fašisté, banderovci, nacisté, neonacisté, rusky mluvící lidé jsou pronásledováni.

Zelenskyj je nacista

Po zahájení ruské invaze na Ukrajinu se na českých dezinformačních webech a v řetězových e-mailech objevila fotografie, která zobrazuje ukrajinského prezidenta Volodymyra Zelenského držícího fotbalový dres s hákovým křížem. Fotografie již předtím kolovala na zahraničních sociálních sítích. Jedná se o fotomontáž. Původní fotografii zveřejnil na svém instagramovém profilu prezident Zelenskyj v červnu 2021 a na dresu je číslo 95, nikoli nacistický symbol.

Na jiné fotografii šířené na sociálních sítích má údajně Zelenskyj hajlovat, muž na fotografii však není ukrajinský prezident. Narativ, že ukrajinský prezident je nacista, je absurdní i z toho důvodu, že Volodymyr Zelenskyj je Žid a jeho příbuzní zahynuli při holokaustu.

Fotomontáž s ukrajinským prezidentem

Původní příspěvek

4. Nedůvěryhodná média

Médiím nelze věřit, pravdy se nedá dobrat. Západní média úmyslně nepokrývají některá témata a řídí se zájmy mocných. Ruská média nabízejí alternativní pohled.

Prezident Zelenskyj vytváří falešná videa

Dezinformační server Aeronet se po zahájení invaze stal velmi činný na platformě Telegram, kde se mimo jiné snažil o diskreditaci ukrajinské vlády a prezidenta Zelenského. Kontinuálně vytváří dojem, že ukrajinská vláda lže a že natáčí falešná videa.

Článek z poloviny března 2022 například tvrdí, že při návštěvě raněných vojáků v nemocnici Zelenského doprovázela lékařka, která měla být již dva týdny po smrti, má tak jít o důkaz, že Zelenskyj již není na území Ukrajiny a vytváří falešné příspěvky. Další příklad má dokazovat totéž: Zelenskyj již dávno opustil Ukrajinu a schovává se na bezpečném místě, kyjevské náměstí prý bylo přidáno do pozadí během postprodukce.

18:49

AE News
7K subscribers

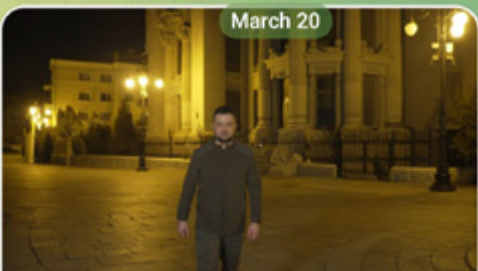
VIDEO: Zelenský navštívil zraněné ukrajinské vojáky v nemocnici v Kyjevě a předal jim medaile! Po celou dobu ho ale doprovázela již 2 týdny mrtvá lékařka, které dokonce in memoriam udělil řád Hrdina Ukrajiny! Další video Zelenský pro změnu natočil na zelené klíčovací plátno, chyby klíčování obrazu odhaleny! Ukrajinská armáda je v troskách a velitelé přivazují řetězy vojáky ke sloupům, aby jim neutekli a nedezertovali na ruskou stranu! Ukrajínští vojáci se schovávají po bytech v panelácích a z nich potom střílí po Rusech! Když Rusové střelbu opětují, západní média začnou řvát, že Putin nařídil střílet do paneláků!

<https://aeronet.news/video-zelensky-navstivil-zranene-ukrajinske-vojaky-v-nemocnici-v-kyjeve-a-predal-jim-medaile-po-celou-dobu-ho-ale-doprovazela-jiz-2-tydny-mrtva-lekarka-ktere-dokonce-in-memoriám-udelil-rad/>

55 14 3

10.3K 21:03

JOIN

18:44

AE News
7K subscribers

March 20

VIDEO: Procházka nočním Kyjevem! Ukrajinský prezident natočil dosud suverénně nejhorší fejk video od počátku války na Ukrajině, noční vystoupení před prezidentským palácem v Kyjevě proběhlo před zeleným plátnem a výsledek fotomontáže je tak strašný, že pomalu překryl i obsah samotného vystoupení! Zelenský podle politologů zvažuje kapitulaci a prosí Moskvu o setkání s Putinem! V projevu oznámil, že vyznamenal řádem Hrdina Ukrajiny velitele neonacistických zvláštních oddílů AZOV v Mariupolu! Video je dalším neotřesitelným důkazem, že Petr Fiala nikdy v Kyjevě nebyl a být nemohl!

<https://aeronet.news/video-prochazka-nocnim-kyjevem-ukrajinsky-prezident-natocil-dosud-suverenne-nejhorsii-fejk-video-od-pocatku-valky-na-ukrajine-nocni-vystoupeni-pred-prezidentskym-palacem-v-kyjeve/>

98 5 2 1 1

JOIN

Řetězový e-mail: Fiala v Kyjevě nebyl

Zejména mezi českými seniory se prostřednictvím e-mailových schránek šířil příspěvek, který tvrdí, že delegace českého, polského a slovenského premiéra ukrajinský Kyjev v polovině března 2022 nenavštívila. Premiér Fiala a západní média prý lžou. Setkání s prezidentem Zelenským se podle příspěvku, čerpajícího mimo jiné z dezinformačního serveru Aeronet, konalo ve městě Přemyšl u polsko-ukrajinských hranic. „Analýza“ fotografií například údajně dokládá, že vzor dlažby na fotografii vůbec neodpovídá kyjevskému nádraží, jedná se prý o nádraží v polském městě.

Pro zobrazení příspěvku naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/mail.

Poslankyně SPD: Důkazy o plných regálech v Rusku

Karla Maříková, poslankyně SPD, sdílela v březnu 2022 na svém Facebooku příspěvek s fotografiemi, na nichž byly vyobrazeny regály ruského supermarketu plné zboží. Údajně aktuální fotky podle jejích slov pořídil její známý. Příspěvky s téměř identickým obsahem byly však zveřejněny již o několik hodin dříve a posléze i později jinými uživateli Facebooku. Všichni tvrdili, že fotografie jim poslali jejich známí. Fotky Karly Maříkové byly však pořízeny 20. března roku 2018.

Pro zobrazení příspěvku naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/obchody.

5. Válečnický Západ

Západ v čele s USA v minulosti vojensky intervenoval na mnoha místech světa, bombardoval Srbsko a rozvrátil Blízký východ.

**Svatá slova Alaine Delona,
která nepotřebují komentář**

Tento svět opustím bez lítosti. Především ale nenávídím tuto dobu, je mi z ní na zvracení. Předluženým USA vládou deprivanti, Ilumináti, židozedeňáci a další spiklenci proti lidstvu. Zkrátka gaunerů. Jediná možnost udržet moc je něco uloupit. Vždyť vše, co USA mají bylo uloupeno. Počínaje územím. A tak USA rozvrátily mnoho zemí a povražďily mnoho nevinných lidí. Dnes je na řadě Evropa. Oslabí Evropa islamizací. Zničit evropské národní státy a evropské národy. Evropské bílé národy nahradit masou prokřivených bastardů. Vyvolat na evropské půdě lokální války a válku s Ruskem. Oslabí Rusko a zmocnit se jeho zdrojů. Tomu napomáhají lokajové v čele EU. Tito krátkozrací politici a poskoci US gaunerů jdou proti vlastním zemím a proti vlastnímu lidu. Pokud se Evropa nevymaní z vlivu US gaunerů, nemá budoucnost.

Alain Delon

Herec Alain Delon: Je mi na zvracení z politiky USA

Na sociálních sítích a dezinformačních webech se již v roce 2018 objevil falešný citát slavného herce Alaina Delona. Na českém internetu se začal opět šířit po zahájení ruské invaze na Ukrajině a zároveň v souvislosti s tím,

že jeho syn oznámil, že se Alain Delon chystá podstoupit eutanazii. Herec měl údajně prohlásit, že tento svět opouští bez lítosti, jelikož nenávidí nynější dobu. A to kvůli politice USA, kterým vládnou „gauneři a ilumináti“. Spojené státy systematicky rozvrací země po celém světě a snaží se rozpoutat válku s Ruskem. Pravdivé jsou jen první dvě věty citátu: herec je připraven opustit tento svět bez lítosti a z dnešní doby mu je na zvracení. Ale ne kvůli politice USA, ale z důvodu, že se mu nelíbí, že lidé dnes nedovedou držet slovo a všem jde jen o peníze. Tato slova pronesl v rozhovoru pro francouzský magazín Paris Match v lednu 2018.

Bidenův syn byl zapojen do vývoje biologických zbraní na Ukrajině

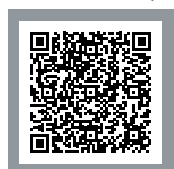
CNN Prima News na svých stránkách zveřejnila článek, ve kterém tvrdí, že syn amerického prezidenta Hunter Biden figuroval ve výzkumů smrtelných virů na Ukrajině a pomáhal financovat vojenský výzkum biologických zbraní. Podle oficiálních informací se ovšem nejedná o laboratoře biologických zbraní, ale o výzkumná zařízení zaměřená na diagnostiku a monitorování infekčních chorob. Článek CNN Prima News s neověřenými informacemi se ovšem chytla další česká média včetně Parlamentních listů.

Pro zobrazení příspěvku naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/biden.

6. Ukrajinci si neváží pomoci, chovají se nevhodně

Ukrajinci si neváží naší pomoci, chovají se nevhodně, jsou to násilníci, páchají kriminální činy.

Řetězový e-mail: Ukrajinci jedí zadarmo

Řetězový e-mail se snaží vzbudit dojem, že ukrajinští hosté restaurace v Třinci odešli bez zaplacení a najedli se na účet číšnice. K případu byla údajně zavolaná i policie. Server iROZHLAS ověřil, že se zmiňovaný příběh nestal a jedná se o lež.

Pro zobrazení článku naskenujte QR kód.

Přidám příběh z Třince z restaurace Relax (taková lepší ale ne přímo nóbl).

Přišli Ukrajinci, sedli a objednali si.

Po jídle se zvedli, že jdou. Tady nastal problém.

Číšnice, zaražená, zastavuje je, že "Kdo bude platit?"

Řekli jí, že jsou hosté, že je vláda pozvala, že to zaplatí stát.

Číšnice zavolala PČR

"Švestky" přijely a došly k závěru, že je to chyba číšnice, že je neměla obsloužit.

Ukrajinci vysmátí odcházejí a číšnice "škodou" musí zaplatit ze své výplaty.

Hádám, že to dříve či později povede lidi k odmítání obsloužit Ukrajince.

To bude mít 2 efekt. 1. slušní Ukrajinci, kteří u nás žijí už roky budou ostrakizováni a ne svou vinou a 2. vláda začne perzekuovat za "rasismus".

Jako bonus to ukazuje, co je PČR zač a na čí straně je.

Dezinformátor na hranicích

Patrik Tušl je jednou z nejviditelnějších tváří české dezinformační scény. Do obecného povědomí se dostal během pandemie koronaviru, kdy šířil lživé informace a bojoval proti vládním opatřením. Po ruské invazi na Ukrajinu se, podobně jako celá česká dezinformační scéna, přeorientoval na rusko-ukrajinský konflikt. Ve videu z března 2022 se vypravil na ukrajinské hranice, aby zachytil, že velká část uprchlíků nepochází z Ukrajiny a že si neváží naší pomoci.

V srpnu 2022 společně s Tomášem Čermákem zveřejnili vulgární a nenávistné video, ve kterém vyzvali k odporu proti Ukrajincům. Za své aktivity byli oba dva následně pravomocně odsouzeni k trestu odnětí svobody.

Patriku Tušlovi soud udělil 25 měsíců, které si nyní odpykává. Za zmíněné video původně dostal trest deset měsíců vězení, následně ale jeho trest prodloužil pražský městský soud, když ho uznal vinným z vydírání ženy bojující proti dezinformátorům a vyhrožování strážníkovi, který po něm vyžadoval nošení respirátoru v MHD. Zbytek si Tušl odpykává za vyhrožování bývalé partnerce a neplacení výživného na nezletilou dceru.

Tomáš Čermák dostal ještě delší trest, a to pět a půl roku za schvalování a propagaci terorismu poté, co vyzýval své fanoušky, aby za použití násilí zabránili přijetí novely pandemického zákona. Do vězení však nenastoupil v řádném termínu, a snaží se tak vyhnout výkonu trestu.

Pro zhlédnutí videa naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/dezinfo.

7. Vláda pomáhá Ukrajincům, zatímco čeští občané chudnou

Vláda pomáhá Ukrajincům na úkor vlastních občanů. Češi budou nuceni přijímat uprchlíky do svých domovů, kvůli uprchlíkům přijdou o práci a budou celkově chudnout.

Zdravotní sestra z Brna: Vláda diskriminuje naše lidi

Brněnská zdravotní sestra Petra Redlová na svém Facebooku pravidelně sdílí příspěvky, které mají velký dosah, a její videa hojně sdílí další uživatelé. V tomto videu z konce března roku 2022 tvrdí mimo jiné, že vláda má v plánu investovat miliardy korun do školství na podporu ukrajinských dětí, zatímco „českým dětem se musíme skládat na obědy“. Vláda podle ní diskriminuje české občany a ukrajinští uprchlíci mají vše zdarma, využívají taxi službu, za kterou odmítají platit, a celé dny vysedávají v kavárnách.

Pro zobrazení příspěvku naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/cesky-lid.

Kvůli ukrajinským uprchlíkům přicházejí Češi o bydlení

Na sociálních sítích se šíří i příběhy lidí, kteří byli údajně vyhozeni z nájmu kvůli uprchlíkům z Ukrajiny. Tento příspěvek pochází od obyvatele obce Bezdědovice v Jihočeském kraji, muž podle svých slov dostal výpověď z obecního bytu přímo starostou obce. Příspěvek svým článkem pomohl rozšířit web Parlamentní listy. Celý příběh se nezakládá na faktech, muž z bytu vyhozen nebyl, příběh na pravou míru uvedl později i starosta obce.

Ukrajinci jezdí na dovolenou

V letních měsících roku 2023 se českým internetem šířily příběhy, že ukrajinští uprchlíci jezdí na dovolenou zpět do své domoviny, zatímco tam údajně nehrozí žádné nebezpečí, protože lidé běžně tráví teplé dny v ulicích nebo na plážích. „Média a naši politici se v nás snaží vyvolat dojem, že každý ukrajinský uprchlík uprchl z válečné vřavy s batůžkem minima zachráněných věcí. Snaží se vyvolat dojem, jak celá země trpí a je naší povinností každého Ukrajince přijmout, starat se o něho a podělit se o to málo, co nám zbývá,“ zní jeden z příspěvků, jehož autorka dodává, že to je údajně manipulace. Dokládá to cestami Ukrajinců na Ukrajinu. „Na Ukrajinu jezdí plné autobusy, plné vlaky. Těžce zkoušený uprchlíci jezdí na dovolenou domů. Fakt to nikomu nepřijde divné? Kam tedy jezdí? Do těch rozbombardovaných měst nebo jak to vlastně je?“ ptá se. Ignoruje však skutečnost, že nejde o tajnou informaci, a i přesto že je země ve válečném stavu, neznamená to, že tam nemají lidé společenský život. Mají. Kvůli bombardování a možným útokům je ale značně omezený, například zákazem vycházení po určité hodně či zvuky sirén. Navíc řada ukrajinských uprchlíků má na Ukrajině rodinné příslušníky, kteří tam zůstali a které neviděli od začátku války, případně jsou jejich domy zničené a někteří příbuzní již nežijí. To jsou příběhy, které za těmito dovolenými často ve skutečnosti stojí.

Objevila se i tvrzení o tom, že Ukrajinci jezdí za sociální dávky z českého státního rozpočtu na dovolené do zahraničí. „Jsem týden v Egyptě. Mým letem letělo několik ukrajinských rodin na dovolenou z Česka. Nyní žijí a pracují v Praze,“ píše uživatelka Facebooku v hojně šířeném příspěvku. Podle ní je špatně, pokud tito lidé odešli z Ukrajiny před válkou a mohou si dopřát dovolenou ze země, která jim poskytla bezpečí, zatímco mnoho českých rodin si dovolenou v zahraničí dovolit nemůže. Pro svá tvrzení však nejen, že nemá důkazy, ale také jim chybí kontext udělování humanitárních dávek ukrajinským uprchlíkům. Od července 2023 se příjmy domácnosti odečítají od součtu dávek a započitatelných nákladů na bydlení, čímž se i sníží výše dávky. Pokud tedy někdo v domácnosti pracuje, nedostává plnou výši dávek, případně vůbec žádné dávky.

Pro zobrazení dalšího příspěvku naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz <http://jsns.cz/ukrajinci>.

16. července · 🌐

Jsem týden v Egyptě. Mým letem letělo několik ukrajinských rodin na dovolenou z Česka. Protože jsem měla možnost s nimi hovořit. Nyní žijí a pracují v Praze. Myslím, pokud odešli z Ukrajiny před válkou a mohou si dopřát dovolenou ze země, která jim před válkou poskytla bezpečí a mnohá rodina v Čechách si tento luxus dovolit nemůže, bude něco špatně. Navíc jsou prý poprvé u moře! Tedy pokud žili na Ukrajině, dovolit si to nemohli.

Naše vláda ožebračuje český lid, důchodce, matky samoživitelky, rodiny s dětmi a ukrajinskou kastu u nás zahrnuje prostředky, které vytvořily naše generace. Je mi z toho špatně. Doufám, že toto fialovcům jen tak neprojde!!!

DOPORUČENÍ: Pracujte ve třídě s příspěvkem pomocí **aktivity Emoce, emoce, emoce**, která vede žáky k zamyšlení nad emocemi, které mají konkrétní propagandistická mediální sdělení vyvolat. Žáci si prostřednictvím aktivity uvědomí, že právě práce s nimi je pro efektivitu propagandy klíčová.

Pro zobrazení aktivity naskenujte QR kód či zadejte do prohlížeče odkaz jsns.cz/emoce.

REJSTŘÍK POJMŮ

Alexej Navalnyj

Bloger, který svým **bojem proti korupci** v řadách ruských elit **dosáhl postavení vůdce opozice**. Patří mezi nejznámější odpůrce ruského prezidenta Vladimira Putina. Část liberální opozice ale Navalného v minulosti vyloučila ze svých řad kvůli jeho nacionalistickým postojům. Navalnyj skončil několikrát na kratší dobu ve vězení (i v domácím) kvůli organizování nepovolených demonstrací. Kvůli údajné korupci byl dvakrát odsouzen k podmíněnému trestu. **V srpnu 2021 zkolaboval v letadle**, když se vracel do Moskvy, a skončil v bezvědomí. Po naléhání rodiny a mezinárodním tlaku byl s příznaky otravy **dopraven do Berlína**, lékaři následně našli v jeho těle **stopy paralytické látky ze skupiny novičok**. Později řekl, že za strůjce své otravy považuje Vladimira Putina. Kreml to několikrát popřel. V lednu 2022 se **vrátil z Německa do Moskvy, kde byl ihned na letišti zatčen**. Podle ruské vězeňské služby došlo k zatčení kvůli tomu, že se nedostavil v Moskvě na kontrolu v souvislosti s podmíněným trestem za zpronevěru. Soud ho následně shledal vinným z podvodu a pohrdání soudem a poslal ho na devět let do vězení. V říjnu 2021 udělil **Evropský parlament Navalnému Sacharovovu cenu za svobodu myšlení**, ocenil ho za odvahu v boji za svobodu, demokracii a lidská práva. V srpnu 2023 mu **ruský soud uložil 19 let odnětí svobody**, nově je obžalován mimo jiné i z extremismu. Trest si má odpykat ve vězeňské kolonii se zvláštním režimem.

Anna Politkovská

Politkovská **patřila k nejznámějším ruským novinářům a obráncům lidských práv**, dlouhá léta působila **v redakci listu Novaja gazeta**. Ve svých článcích tvrdě pranýřovala porušování práv civilního obyvatelstva v Čečensku ruskými jednotkami a **byla nesmlouvavým kritikem Kremlu**. Kriticky se vyjadřovala i o policejní a justiční mafii v Rusku. Za svou činnost **získala řadu prestižních cen**, zároveň ale čelila hrozbám vůči vlastní osobě. **V říjnu 2006 byla v Moskvě zavražděna** ve výtahu svého domu, a to v den narozenin prezidenta Vladimira Putina. Objednavatel vraždy nebyl odhalen.

Antipropaganda

Jeden ze způsobů, jakým se **stát či společnost snaží bránit proti cizí propagandě** – začne používat propagandu vlastní. Tak tomu bylo například během druhé světové války, kdy se německé vysílání v angličtině a britské vysílání v němčině jednoznačně snažily podlomit morálku protivníka, a aby toho dosáhly, šířily nejrůznější zprávy, včetně nepravdivých. Snaha bojovat proti propagandě prostřednictvím **oslabování ideologického monopolu protihráče** pokračovala i po vypuknutí studené války. Například Rádio Svobodná Evropa bylo zpočátku pod vlivem CIA a jeho zprávy opravdu připomínaly tvrdou propagandu válečného období. Postupně ale vysílač zjistil, že objektivnější a vyváženější zpravodajství přitahuje více posluchačů, a strategie se změnila. Další součástí antipropagandy je **vyvracení lží a poukazování na lži cizí propagandy**. Je ovšem otázka, zda to má být rolí státu, jestli se to více nehodí k nevládním organizacím nebo nezávislým médiím.

Banderovci

Slovo banderovci je **odvozeno od jména Stěpana Bandery**, ukrajinského nacionalisty první poloviny 20. století. Ukrajina byla tehdy rozdělena mezi Polsko a Sovětský svaz a Bandera především brojil proti Polákům. Jeho hnutí Organizace ukrajinských nacionalistů OUN se snažilo o **vytvoření nezávislého ukrajinského státu**. Sám Bandera byl **odsouzen k trestu smrti** za atentát na polského ministra vnitra Bronislawa Pierackého v roce 1935, posléze byl trest změněn na doživotí.

Vypuknutí druhé světové války vnímalo OUN jako příležitost pro vyhlášení nezávislého ukrajinského státu, avšak to se vůbec nehodilo do plánů nacistům, kteří proto po vyhlášení nezávislosti Banderu zatkli a téměř do konce války drželi **v koncentračním táboře Sachsenhausen**. Mezitím jeho souputníci vytvořili **Ukrajinskou povstaleckou armádu UPA**, která bojovala v podstatě proti všem – proti Němcům, Polákům i sovětským partyzánům. Jednu dobu se snažila vytvořit národnostně jednotné území pomocí etnických čistek, přičemž **nejhorší tragédie se odehrála ve Volyni**, kde bylo během několika měsíců roku 1943 **jednotkami UPA** během bojů s polskou Zemskou armádou **povražděno několik desítek tisíc Poláků a Ukrajinců**. UPA **byla poražena Rudou armádou**. Její poslední organizované jednotky byly zlikvidovány kolem roku 1950, jednotliví partyzáni pak byli zatýkáni až do roku 1960.

V roce 2010 byl Bandera za „obranu národní ideje a boj za nezávislý ukrajinský stát“ vyznamenán titulem Hrdina Ukrajiny. Vyznamenání předal jeho vnukovi tehdejší ukrajinský prezident Viktor Juščenko. Toto ocenění vyvolalo kontroverzní reakce nejen ze strany Ruska a o rok později bylo soudním nařízením zrušeno.

Boris Němcov

Ruský **liberální opoziční politik**, kritik administrativy prezidenta Vladimira Putina. Na konci 90. let, v době prezidentství Borise Jelcina, zastával dva roky **funkci vicepremiéra země**. Poté byl pět let **poslancem a vůdcem opoziční frakce ve Státní dumě**, následně organizoval demonstrace proti Putinovu režimu. **Ostře se vymezoval vůči válce na Ukrajině**. V únoru 2015 byl **zastřelen v centru Moskvy**. Vladimir Putin ihned přislíbil vyšetření vraždy, byli dopadeni její vykonavatelé, totožnost objednavatele je však dosud neznámá.

Dezinformace

Dezinformace je **fakta nezohledňující, prokazatelně falešná, nepravdivá, zavádějící nebo extrémně manipulativní informace**. Vzniká, prezentuje se a **šíří za účelem určitého prospěchu, úmyslného matení nebo podvádění veřejnosti** a může působit škody. Mezi veřejné škody patří ohrožení demokratických politických a rozhodovacích procesů a veřejných statků, např. ochrany zdraví, životního prostředí nebo bezpečnosti. Jednotlivým občanům mohou být způsobeny například škody na zdraví nebo majetku. **Dezinformace jsou vytvořeny a šířeny úmyslně a vědomě**, s cílem ovlivnit názory či rozhodování těch, kteří je přijímají. Tím se odlišují od misinformací, což jsou nepřesné a matoucí informace, které nevznikly primárně se záměrem lživě informovat.

Abychom dezinformace odhalili, je potřeba nad přijímanými mediálními sděleními **kriticky přemýšlet a ptát se**, jaký je účel daného sdělení a zda mu lze důvěřovat. Při posuzování důvěryhodnosti mediálních sdělení může pomoci například **5 klíčových otázek***, které vedou k zamyšlení nad tvůrci sdělení, obsahem a formátem sdělení, cílovým publikem a účelem sdělení. Doporučujeme projít si také **Tipy, jak na internetu nenaletět****, které na příkladech představují formálně-obsahové aspekty a manipulativní techniky, které jsou pro dezinformace typické.

* jsns.cz/otazky

** jsns.cz/tipy

Donbas

Doněcký uhelný bazén, což je plný název této zkratky, se rozkládá na území východu Dněpropetrovské oblasti, **na území prakticky celé Doněcké a jihu Luhanské oblasti a na západě Rostovské oblasti Ruska**. Uhlí se zde začalo těžit koncem 18. století, rozkvět ale přišel v druhé polovině 19. století a ve století 20., kdy se tento uhelný bazén stal páteří programu sovětské industrializace. To mělo několik důsledků. Jedním bylo nařazení původního ukrajinského obyvatelstva, kterého bylo v roce 1920 ještě 64 procent, ale roku 2010 už uvádělo ukrajinštinu jako svůj rodný jazyk jen necelých 20 procent obyvatel. Dalším důsledkem bylo to, že se stavěla města okolo šachet, které byly současně i jediným zaměstnavatelem ve městě, jenž také financoval veškerou sociální infrastrukturu. **V 90. letech 20. století, kdy šachty začaly krachovat**, to znamenalo zásadní problémy, města se začala vyliďňovat a došlo k obrovskému propadu životní úrovně.

V roce 2014 vypukly se skrytou podporou Ruska v této oblasti **proruské nepokoje proti centrální ukrajinské vládě, jež vyvrcholily vyhlášením tzv. Doněcké lidové republiky a Luhanské lidové republiky** v dosavadních dvou administrativních oblastech Donbasu.

V únoru 2022 Rusko obě loutkové „republiky“ uznalo a navázalo s nimi diplomatické styky. **Na konci září 2022 byla Doněcká a Luhanská oblast spolu s dalšími dvěma oblastmi Ukrajiny prohlášeny za součást Ruské Federace** na základě tzv. referenda o připojení k Rusku. Průběh a výsledky referend byly mezinárodně zpochybněny a většinou států OSN neuznány.

Doněck

Za datum založení města je považován rok 1779. Dlouho to byla jen vesnice o třech stovkách obyvatel. Vše se změnilo v roce 1869, kdy zde velšský podnikatel John Hughes založil první železární využívající místní uhlí. Podle něj se také město jmenovalo Juzovka. Počátkem 20. století již byl **Doněck centrem těžkého průmyslu** a zůstával jím i přes škody utrpěné během druhé světové války. Za Sovětského svazu byl přirozeným centrem hornického a železářského Donbasu. Byl **městem mnohonárodnostním**, protože vysoké platy v dolech přitahovaly pracovníky z celého SSSR. Po rozpadu Sovětského svazu bojovalo o kontrolu nad městem několik politicko-mafiánských skupin, z krvavého souboje nakonec vyšel vítězně **oligarcha Rinat Achmetov**.

Po hlubokém ekonomickém propadu začalo město v novém tisíciletí růst, fotbalový klub Šachtar dominoval ukrajinské lize, pro potřeby mistrovství Evropy ve fotbale v roce 2008 zde byl postaven nový stadion či supermoderní letiště. Stadion byl ale poničen rabujícími separatisty a letiště zcela rozstříleno během bojů mezi ukrajinskou armádou a separatisty.

Euromajdan

Masové protestní hnutí vyvolané rozhodnutím tehdejšího ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyče **nepodepsat asociační dohodu s Evropskou unií v listopadu 2013**. Tento krok považovala značná část převážně mladých a vzdělaných lidí za zradu a příklon k Rusku. Původně nestranické hnutí do sebe integrovalo opoziční struktury od parlamentních stran po marginální skupiny, například fotbalové fanoušky, od anarchistů po krajní nacionalisty. Protestující obsadili radnici a Dům odborů na **kyjevském centrálním náměstí Majdan Nezaležnosti**, vybudovali zde stanová města a barikády. Pokus policejních těžkooděnců vyhnat demonstranty počátkem prosince 2013 neuspěl. Parlament proto schválil **tzv. diktátorské zákony**, které kriminalizovaly prakticky každého účastníka protestů. Požadavky protestujících se postupně radikalizovaly a po schválení těchto zákonů vyústily v **požadavek na odstoupení prezidenta**. Srážky mezi demonstranty a policií byly stále násilnější. Vyvrcholení přišlo v únoru 2014, když demonstrující odrazili za cenu několika desítek mrtvých další útok policie, v parlamentu se rozpadla vládní koalice a **Janukovyč utekl do Ruska**. Dnes se celému procesu říká **Revolucija hidnosti (Revoluce důstojnosti)**.

Hybridní válka

Způsob vedení války, který **kombinuje klasické metody**, používající vojáky v uniformách a těžkou techniku, **s činností nejrůznějších diverzních a partyzánských jednotek** a s relativně novými oblastmi, jako jsou **kybernetická a informační válka**. K hybridní válce se uchylují povstalecké, iredentistické síly (usilující o připojení části jiného státu, kde žije jejich národnostní menšina), které nejsou schopny čelit silnějšímu protivníkovi. Jejich taktika obsahuje i terorismus. Příkladem mohou být čečenští separatisté v obou čečenských válkách nebo libanonský Hizballáh v bojích s Izraelem.

Strategii hybridní války používají také státy, které chtějí podporovat separatisty na území jiného státu, ale z diplomatických i jiných důvodů to nemohou nebo nechtějí dělat otevřeně. To je i případ Ruska, které navíc separatistické nálady na Krymu a východní Ukrajině samo rozpoutalo.

Krym

Poloostrov Krym má bohatou historii. **K ruskému impériu byl připojen Kateřinou II. v roce 1783**, po porážce Krymského chanátu vedeného krymskými Tataři. Během občanské války v letech 1919–1921 se Krymu střídavě zmocňovali bělogvardějci a bolševici, kteří nakonec zvítězili. Následný hladomor si vyžádal nejméně 100 tisíc obětí (tři čtvrtiny z nich byli krymští Tataři). Další rána přišla během druhé světové války, kdy sovětská armáda utrpěla velké ztráty jak při obsazování poloostrova nacisty, tak při jeho opětovném dobývání. **V roce 1944 byli za údajnou kolaboraci s Němci deportováni do střední Asie příslušníci krymských menšin** – Tataři, Arméni, Bulhaři a Řekové. Krymští Tataři coby nejpočetnější menšina měli zakázáno vracet se na poloostrov i po smrti Stalina. To se změnilo až koncem 80. let 20. století za Michaila Gorbačova. **V roce 1954 předal tehdejší první tajemník Komunistické strany SSSR Nikita Chruščov Krym sovětské Ukrajině**. Důvodem byl především fakt, že ekonomika a infrastruktura poloostrova byly **z 80 procent napojené na Ukrajinu**. V roce 1991 byla na základě referenda vytvořena **Autonomní republika Krym**, která měla – ačkoli byla součástí Ukrajiny – vlastní parlament a vládu. Tehdy se separatistické nálady podařilo uklidnit. O 22 let později byly ale znovu vyburcovány během euromajdanu, kdy se proruským a přímo ruským silám podařilo využít latentní nedůvěry velké části obyvatelstva vůči Kyjevu i nespokojenosti místních politických elit. Za pomoci příslušníků ruské Černomořské flotily byl **poloostrov v zimě 2014 vojensky obsazen**. V březnu 2014 se na Krymu konalo **referendum, ve kterém 90 procent hlasujících odsouhlasilo připojení poloostrova k Rusku**. Proukrajinská část společnosti hlasování bojkotovala. Oficiálně se tvrdí, že hlasovalo 82 procent oprávněných voličů, toto číslo je ale z mnoha stran zpochybňováno.

Luhansk

Město vzniklo v roce 1795 dekretem Kateřiny II., kterým zde byly založeny i železárny. Jeho rozvoj ale přichází až s 20. stoletím, kdy se Luhansk postupně stává **jedním z průmyslových center východu Ukrajiny**. Koncem 19. století zde německý průmyslník Gustav Hartman vybudoval jednu z **prvních továren na výrobu lokomotiv v Rusku**, která fungovala až donedávna. Luhansk (za SSSR Vorošilovgrad) byl vždy ve stínu bohatšího Doněcku. Stejně jako jiná města v okolí zaznamenal po rozpadu Sovětského svazu **významný sociální a ekonomický propad** a s ním související **odliv obyvatel** (v roce 1991 žilo ve městě 534 tisíc lidí, v roce 2001 jen 463 tisíc). Některá města u zrušených šachet v okolí ztratila až 80 procent obyvatelstva. Tzv. ruské jaro zde bylo podstatně méně masové než v Doněcku, na stranu separatistů ale přešla značná část policie a místní tajné služby SBU. V Luhanské oblasti se k moci v jednotlivých městech dostali obtížně ovladatelné skupiny „kozáků“, dobrodruhů nebo přímo kriminálků. Následně byla většina těchto „neřiditelných“ velitelů vytlačena do Ruska nebo fyzicky zlikvidována.

Majdan

Majdan Nezávislosti se dá přeložit jako **náměstí Nezávislosti**. Slovo majdan pochází z turečtiny a označuje náměstí nebo také tržiště. Je to **centrální náměstí Kyjeva nedaleko budovy parlamentu**, ústí na něj hlavní kyjevská třída Kreščatik. Má **významnou symbolickou hodnotu**. Konaly se zde první demonstrace za ukrajinskou samostatnost koncem 80. let 20. století, stejně jako **„první“ majdan v roce 2004, kdy několikátýdenní protesty proti zfalšování prezidentských voleb** donutily vládu vypsat třetí kolo prezidentských voleb, ve kterých zvítězil Viktor Juščenko. Tehdy se stalo slovo majdan termínem pro obsazení náměstí, vybudování stanového městečka a vytrvalý tlak na vládu.

Minské dohody

Po setrvalých bojích mezi proruskými separatisty a ukrajinskou armádou na území východní Ukrajiny byl za účelem dosažení příměří **zahájen takzvaný minský mírový proces**. Jednání zprostředkovaly Francie a Německo a **vyústilo postupně v podpis dvou mírových smluv ze září 2014 a února 2015. Klid zbraní byl ale od počátku porušován**, což platilo i v dalších letech nikým nevyhlášeného konfliktu. Dohody mimo jiné předpokládaly zastavení palby, odvedení těžkých zbraní od frontové linie, ústavní reformu Ukrajiny ve smyslu decentralizace, volby do místních samospráv v Doněcké a Luhanské oblasti a amnestii bojovníků. Ani jedna strana však dohody nedodržovala. Podle mezinárodního společenství se bojů na straně separatistů od doby konání klíčových bitev účastní ruští vojáci a separatisté dostávají z Ruska i zbraně a sofistikovanou vojenskou techniku, což Moskva do posledního momentu popírala.

Poslední naděje na naplnění dohod **padly po zahájení ruské invaze v únoru 2022, Vladimir Putin dohody prohlásil za mrtvé** a následně **uznal ukrajinská separatistická území za nezávislé státy**. V září 2022 pak Putin na základě referend v daných oblastech rozhodl o jejich připojení k Rusku, anexi Západ neuznal a odsoudil i okupaci území.

Novaja gazeta

Ruský zpravodajský list, jehož **šéfredaktor Dmitrij Muratov** byl v roce 2021 oceněn Nobelovou cenou za mír. Novaja gazeta, kterou v roce 1993 Muratov spoluzakládal, **byla jedním z posledních nezávislých médií v Rusku**. Noviny jsou známé hlavně díky **vyšetřování korupce nebo pokrývání porušování lidských práv v Čečensku**. Od založení listu **bylo zavražděno šest jejich novinářů** či spolupracovníků, mezi nimi i uznávaná novinářka Anna Politkovská. I po zahájení války na Ukrajině redakce několik týdnů vydávala nové články a reportáže, na konci března 2022 však její šéfredaktor oznámil, že po další úřední výstraze redakce **přerušuje svou práci, a to až do ukončení konfliktu**. Její novináři odešli do zahraničí a založili nový projekt **Novaja gazeta Europe**.

Oligarchové

Po rozpadu SSSR vznikla nová vrstva bohatých podnikatelů, kteří se **dostali k majetku díky divoké privatizaci, korupci, kontaktům s politiky nebo i vazbám na organizovaný zločin**. V nemilosrdné konkurenci, kdy byla řada z nich zavražděna nebo třeba uvězněna, nakonec soustředili ve svých rukou takový majetek, že mohli do značné míry ovlivňovat politiku. **Kontrolovali velkou část národního bohatství, vlastnili doly, banky, televizní stanice, nemovitosti či zemědělské firmy**. Po roce 2014 část menších oligarchů, často spojených s proruským prezidentem Viktorem Janukovyčem, utekla do Ruska. Další, v čele s Ihorem Kolomojským, se aktivně postavili separatistům, začali podporovat ukrajinské dobrovolnické jednotky a využili i svůj vliv na místní elity.

Jejich vliv dlouhodobě kritizovala jak Evropská unie, tak Mezinárodní měnový fond. Tlačily na Kyjev, aby přijal potřebné reformy. **Prezident Volodymyr Zelenskyj v září 2021 přijal zákon**, který definoval, kdo je oligarchou,

a vytvořil registr těchto osob. Důsledkem tohoto kroku mimo jiné nejbohatší muž v zemi Rinat Achmetov předal svůj mediální holding státu.

Vliv oligarchů poté značně **ovlivnil začátek ruské invaze v únoru 2022. Mnozí z nich utrpěli miliardové ztráty**, například významné železářny Azovstal v Mariupolu, které vlastní zmíněný Rinat Achmetov, byly téměř srovnány se zemí.

Pluk Azov

Azov vznikl **na začátku léta 2014** coby jeden z **dobrovolnických praporů**, které začaly bojovat proti Ruskem podporovaným a vyzbrojovaným separatistům na Donbasu. Jeho jádro tvořili **fotbaloví hooligans**, především z východu Ukrajiny, a členové různých malých **radikálně pravicových skupin**. Hlavní roli hrál Andrij Bileckij, šéf organizace Patriot Ukrajiny, krajně pravicové a v zásadě neonacistické skupiny. Odtud jejich znak, velmi připomínající pohanskou runu Wolfsangel, kterou během 2. světové války používaly také některé německé jednotky. Azov, který měl **tehdy asi 500 členů**, sehrál výraznou roli v znovuobsazení přístavního města Mariupol v létě 2014. Jejich odvaha v téměř beznadějně situaci jim získala sympatie velkého počtu Ukrajinců, kteří byli ochotni přivírat oči nad politickými inklinacemi vedení praporu, alespoň dokud bojují se separatisty. Po skončení horké fáze bojů na jaře 2015 byl prapor **Azov začleněn do vojsk ministerstva vnitra** a naprostá **většina vedení ho opustila**. Bileckij a další ideologové si založili politické uskupení, ale nezískali jakoukoliv podporu. Při posledních parlamentních volbách v roce 2019 se všechny radikálně pravicové skupiny sjednotily, nicméně i tak získaly jen necelá tři procenta hlasů. V posledních letech v Azovu prakticky **nezůstali žádní neonacisté a dnes už je pluk Azov integrován do ukrajinských ozbrojených sil**. Drtivá většina je protimoskevská, ale mezi sebou se baví rusky.

Pravý sektor

Organizace **vznikla koncem listopadu 2013** během euromajdanu spojením marginálních **krajně nacionalistických skupin**, jako jsou Trojzubec Stěpana Bandery, UNA-UNSO či Patriot Ukrajiny, k nimž se přidali někteří fotbaloví hooligans nebo lidé, kteří chtěli mít záruku, že organizace bude bojovat do konce. Další se přidali paradoxně pod vlivem ruské propagandy, která Pravý sektor označovala za velmi silné a vlivné neonacisty, protože pro část lidí platilo, že co Kreml pomlouvá, musí být dobré. **Organizace měla několik stovek členů**, v regionech to byli často lidé s kriminální minulostí. Medializován byl hlavně případ v Mukačevu, kde se bojovníci Právého sektoru střetli s místními mafiány kvůli kontrole nad pašováním cigaret do EU. V březnu 2014 vznikla politická strana Pravý sektor, která v parlamentních volbách stejného roku získala 1,8 procent a do parlamentu se nedostala. Její vliv je dnes minimální.

Propaganda

Encyklopedie popisuje propagandu jako **způsob komunikace, který má za cíl ovlivnit vztah lidí k nějakému problému nebo věci**. Propaganda je **informace, jež není nestranná a vyvážená**, v lepším případě **pracuje výběrově s fakty**, odvrhujíc ty, které se nehodí do zamýšlené koncepce. Dalším způsobem je také **poskytování informací, jež primárně mají za cíl vyvolávat emoce**, nikoli povzbuzovat lidi k samostatnému přemýšlení. **Cíle mohou být politické, náboženské nebo i komerční**. Ostatně reklama je také formou propagandy. Důležité při posuzování je, jestli se jedná o tzv. bílou (víme, kdo je autorem a zadavatelem), šedou (objednavatel se snaží zůstat ve skrytu) nebo černou (informace se snaží vyvolat dojem, že jejím autorem je někdo zcela jiný) propagandu. Samo slovo pochází z latiny, přesný překlad je „věc, která má být rozšířena.“

Ruská státní média

Jedním z prvních úkolů Vladimira Putina po jeho nástupu k moci na jaře 2000 bylo **získat kontrolu nad elektronickými médii ovládanými oligarchy**. Ti byli pod hrozbou trestního stíhání vytlačeni do emigrace (Boris Berezovskij do Velké Británie, Vladimir Gusinskij do Izraele). Dnes jsou všechny **televizní kanály vysílající v Rusku pod kontrolou Kremlu a jeho spřízněných oligarchů**. Nejpopulárnější **První kanál** spolu se státem kontroluje mediální skupina NMG patřící dávnému příteli Vladimira Putina Juriji Kovalčukovi. Kdysi nejpopulárnější stanici NTV zase ovládá skupina Gazprom Media Holding, které patří i celá řada zábavních televizních kanálů a síť rádií.

Ruská státní média vysílající pro zahraničí

Ruský stát bere svou propagandu za hranicemi vážně. Již koncem roku 2005 začal v angličtině vysílat **televizní kanál Russia Today, později přejmenovaný na RT**. Změna názvu proběhla na základě toho, že kanál nepřináší informace jen o Rusku. RT patří do rodiny TV-Novosti, kterou založila státní informační agentura RIA Novosti. V roce 2014 pak byla RIA Novosti Vladimírem Putinem zrušena a na jejím základě vznikla agentura Rossija segodnja (Rusko dnes). Tu vede jeden z nejznámějších televizních propagandistů Dmitrij Kiseljov, který se proslavil svými výroky o spalování srdcí gayů nebo o přetvoření USA na hromadu radioaktivního popela.

Základní metodou zpravodajství RT je **rozměňování obsahu i hodnot zpravodajství, tedy navozování dojmu neexistence fakty podložené pravdy**, protože „pravd je mnoho“, „každý má svoji pravdu“, „nikomu se nedá věřit“ atd. Nejde tedy primárně o prosazení jedné interpretace, ale spíše o relativizaci všech hodnot a faktů. Na tomto základě se pak prosazuje platnost a pochopitelnost „národních a státních zájmů“ jako jediného důvěryhodného výkladu událostí.

Roční rozpočet RT kolísá mezi 300–380 miliony dolarů, jedná se o nejštědřeji dotovaný kanál mezi ruskými státními televizemi. Do invaze měl své redakce v mnohých státech světa (více než ve stovce zemí), vysílal především v angličtině, ale i španělštině, francouzštině, němčině či arabštině. V březnu 2022 televize uvedla, že má více než 700 milionů diváků.

Nyní je v západních zemích televize zakázána, redakce byly uzavřeny. Má sice velmi aktivní kanály na sociálních sítích, například na Telegramu, ovšem v zahraničí je zablokovan, není dostupný ani na Twitteru. RT je možné sledovat v ruštině třeba na síti Odnoklasniki. Jeho obsah zůstává stále stejný: řemeslně dobře provedená kremelská propaganda. Časté jsou zprávy o tom, jak sankce postihly spíš západní země než Rusko, proti kterému byly namířeny, a jak lidé na Západě rychle chudnou a živoří. Po zahájení invaze někteří pracovníci RT, především ze zahraničních redakcí, televizi opustili.

Speciální jednotky GRU

Ruská GRU (Glavnoje razvedyvatelnoje upravlenije) vznikla ze sovětské vojenské rozvědky z dob revoluce v roce 1918. Postupně se rozšiřovala a nyní má za úkol **vojenskou kontrarozvědnou činnost v Rusku i v zahraničí**, kosmickou rozvědku a spadají pod ni i speciální jednotky typu amerických SEALs. Jednotky specnazu (Vojska specialnogo naznačenija) GRU byly široce využívány v Afghánistánu nebo v čečenských válkách. **Při anexi Krymu obsadily budovu krymského parlamentu a následně blokovaly jednotky ukrajinské armády na poloostrově**. Podle ruských médií bylo přes veteránské organizace GRU verbováno značné množství dobrovolníků do řad separatistů na Donbasu. Jednotky specnazu GRU také oddíly separatistů s největší pravděpodobností opakovaně vojensky podpořily. Existují rovněž důkazy, že důstojníci specnazu GRU cvičí separatistické bojovníky.

Jednou z jejích nejdůležitějších součástí je **Jednotka 29155**, která má na **svědomí vraždy, špionáže, hackerské útoky a další aktivity**. Jednotka měla vzniknout v roce 2008, několik let působila v tajnosti, její existence byla prokázána na základě informací západních tajných služeb. Mezi provedené akce patří podle důkazů **výbuchy muničních skladů ve Vrbětících** v roce 2014, pokus o státní převrat v Černé Hoře v říjnu 2016, ovlivňování amerických prezidentských voleb v tomtéž roce či **otrava agenta Sergeje Skripala a jeho dcery** ve Velké Británii v roce 2018.

Sputnik

Zpravodajská agentura a internetový portál založený v listopadu 2014. Do zahájení ruské invaze na Ukrajinu **fungoval i v české verzi**. Dle české kontrarozvědky BIS patřil Sputnik mezi hlavní zdroje Ruskem šířené státní propagandy v Česku a představoval bezpečnostní hrozbu pro ČR i Evropskou unii. V souvislosti s útokem Ruska na Ukrajinu země EU **zablokovaly jeho webové domény**, sociální síť Facebook zneprístupnila stránky Sputniku v ČR i v celé EU. Oficiální videokanal Sputniku zablokoval i YouTube. Podle českého ministerstva vnitra je však dále aktivní na síti Telegram.

Telegram

Aplikace, jejímž prostřednictvím si mohou uživatelé zasílat **zprávy, fotografie, videa a soubory libovolných formátů a vytvářet velké skupiny a kanály**. Telegram byl na trh uveden v roce 2013, vyvinula ji americká firma, jejímž vlastníkem je Pavel Durov, zakladatel ruské sociální sítě VKontaktě. Během let získala aplikace **velkou popularitu**, v roce 2021 měla 500 000 aktivních uživatelů měsíčně. Pro rusky mluvící uživatele je nejpopulárnější službou na odesílání online zpráv. Zároveň se pro ně stala důležitým kanálem pro čerpání informací ze západních zdrojů, jelikož i běžní **Rusové se díky ní mohou dostat k necenzurovaným informacím**.

Tím, že síť není nijak regulována, se ale zároveň stala i **kanálem pro šíření ruské propagandy v evropských zemích**. Podle informací redakce Investigace.cz neustále roste počet českojazyčných skupin na Telegramu propagujících ruskou invazi na Ukrajinu.

Aplikace zároveň čelí i dlouhodobé kritice kvůli svému zabezpečení. V minulosti ji využívala mimo jiné i teroristická organizace Islámský stát v rámci své propagandy a jejím prostřednictvím připravovala teroristické útoky mezi lety 2015 a 2016.

Televize Dožď

Nezávislý ruský televizní kanál **založený v roce 2010**, v českém překladu „děšť“. Soustředil se na televizní zpravodajství, politické diskuze a vlastní reportáže, vysílal především živě. Jednou ze spoluzakladatelek a současnou majitelkou je **novinářka Natalja Sindějeva**. Velkou popularitu si získal díky tomu, že **pokrýval demonstrace v Rusku** proti režimu Vladimira Putina, z nichž vysílal i živé reportáže (například byl jednou z prvních televizí, která referovala o protestech proti zmanipulovaným parlamentním volbám v roce 2011). Kvůli tomu však dlouhodobě **čelí represím ze strany ruských cenzurních úřadů**. V srpnu 2021 byla televizní stanice označena za „zahraničního agenta“. Na začátku března 2022 byl **přístup na televizní kanál blokován**, protože televize pokrývala invazi na Ukrajinu. Krátce poté jeho majitelka oznámila, že dočasně pozastavují svou činnost, a **většina redakce odešla do zahraničí**. Po několika měsících opět spustila vysílání v Lotyšsku, ale koncem roku 2022 přišla o vysílací licenci kvůli porušení tamních zákonů. Nyní vysílá z Nizozemska.

Velká vlastenecká válka

Termín, kterým Sovětský svaz označoval druhou světovou válku, a využívá ho i dnešní Rusko. Týká se jen **období mezi lety 1941–1945**, kdy Sovětský svaz bojoval proti nacistickému Německu. Oficiální ruská historiografie tak dodnes zamlčuje dění na přelomu 30. a 40. let 20. století, kdy SSSR podepsal s Německem smlouvu o neútočení a napadl Polsko, Pobaltské země a Finsko. Válka s Německem si na straně Sovětského svazu vyžádala obrovské ztráty na životech, **zemřelo nejméně 26 milionů lidí**.

Vladimir Vladimirovič Putin

Rodák z Leningradu vystudoval práva a hned po studiích **začal pracovat pro KGB**. V letech 1985–1990 **působil na výzvědné depozituře v Drážďanech**, kde zažil také pád komunismu. Po návratu do Petrohradu pracoval pro nového primátora Anatolije Sobčaka. Uplatnil svou znalost němčiny a vedl oddělení pro zahraniční obchodní spolupráci. Poté, co jeho patron prohrál v roce 1996 volby, se přestěhoval do Moskvy, kde nejdříve pracoval v kontrolním odboru Kremlu a později byl jmenován **šéfem kontrarozvědky FSB**.

Končící prezident **Boris Jelcin si ho v roce 1999 vybral za nástupce** a jmenoval ho premiérem. Jeho popularitě výrazně napomohl vpád čečenských radikálů do Dagestánu a výbuchy obytných domů v Moskvě, kdy mohl vystoupit jako zastávce tvrdé ruky. V té době zastupoval odstoupivšího Jelcina. Opozice se nestihla zorganizovat a do té doby málo známý politik získal v následujících prezidentských volbách téměř 53 procent hlasů.

V prvních letech v prezidentské funkci provedl reformu, která snížila daně a zjednodušila systém jejich odvodů, což **vedlo k rozvoji podnikání**. Současně Putin výrazně zredukoval vliv oligarchů, především těch, kteří vlastnili média. **Dostal pod kontrolu téměř všechny televizní kanály** a postupně i velká vydavatelství. Na klíčových státních postech se začali objevovat jeho přátelé z Petrohradu a KGB. Ti, kteří oficiálně nevstoupili do politiky, rychle zbohatli coby podnikatelé. Nicméně v Putinových prvních dvou funkčních obdobích **vzrostly reálné příjmy obyvatel více než dvakrát** a úroveň chudoby klesla na polovinu, což **zajistilo jeho popularitu a stabilitu režimu**.

Mezi lety 2008 a 2012 si vyměnili křesla s Dmitrijem Medveděvem a **působil jako premiér**. Další rošáda se uskutečnila v roce 2012, kdy se **opět vrátil do Kremlu**. To ovšem vyvolalo u části Rusů rozhořčení. Během zimy 2011–2012 proběhla celá **řada masových demonstrací** v Moskvě a dalších velkých městech. Hnutí se ale postupně vyčerpalo a i vinou represí se prakticky rozpadlo. Výsledkem bylo další utažení kontroly nad médii a diskreditační kampaň proti opozici, včetně soudních procesů.

V roce 2018 byl opět zvolen do funkce a mandát by mu měl vypršet v roce 2024. V roce 2021 ale Putin podepsal zákon, který mu umožní ještě dvakrát kandidovat na post hlavy státu. Právní předpis vychází z navržených úprav ústavy, které Rusové odhlasovali v referendu v roce 2020. Prezident je v Rusku volen na šest let a poslední volby se uskutečnily v roce 2018, Putin tak **může být prezidentem až do roku 2036, kdy by mu bylo 83 let** a měl by za sebou 36 let u mocenského kormidla. Tím by překonal i komunistického diktátora Josifa Stalina, který byl u moci 26 let, ale ještě by se nevyrovnal caru Petrovi Velikému, který vládl 42 let.

Volodymyr Zelenskyj

Ukrajinský prezident, podnikatel a bývalý populární bavič Volodymyr Zelenskyj se narodil v lednu 1978 **v židovské rodině** v průmyslovém městě Kryvyj Rih. V roce 2019 se svezl na vlně veřejné nespokojenosti se zkorumpovanou politickou elitou Ukrajiny a v druhém kole voleb porazil dosavadního prezidenta Petra Porošenka.

Hned po svém nástupu do funkce označil za svou hlavní prioritu zastavení bojů na východě Ukrajiny. Zelenskyj je zakladatelem a majitelem televizní a produkční společnosti Kvartal 95, která vytvořila **populární komediální seriál Sluha národa**. V něm hrál tento oblíbený komik obyčejného učitele historie Vasyla Holoborod'ka, jehož osud katapultoval do prezidentského křesla poté, co se na internetu rozšířilo studentské video, v němž kritizuje zkorumpovanost úřadů. V březnu 2018 si také Zelenskyj nechal zaregistrovat **politickou stranu pojmenovanou podle seriálu** – Sluha národa. Seriál se vysílal v letech 2015–2019 na televizi 1+1, za kterou podle ukrajinských médií stojí vlivný ukrajinský oligarcha Ihor Kolomojskyj. Právě vztah s tímto podnikatelem byl Zelenskému před volbami vyčítán. Kontroverzní ukrajinský oligarcha je jedním z nejbohatších Ukrajinců. Jakoukoli závislost na politických názorech či penězích Kolomojského ale Zelenskyj popírá.

DOPORUČENÉ MATERIÁLY K TÉMATU

Doporučené odkazy:

Bellingcat – skupina nezávislých investigativních novinářů objasňující dezinformace

<https://www.bellingcat.com/>

Čeští elfové – skupina, která monitoruje dezinformace na českém internetu a vyvrací je

<https://cesti-elfove.cz/>

Konšpiratori.sk – seznam dezinformačních webů

<http://www.konspiratori.sk>

Manipulátoři.cz – dokumentace falešných zpráv a jejich vyvracení

<http://www.manipulatori.cz>

StopFake.org – boj s nepravdivými informacemi o událostech na Ukrajině

<http://www.stopfake.org/cz/domu/>

Ústav pro studium totalitních režimů

www.ustrcr.cz

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v. v. i.

www.usd.cas.cz

Doporučená literatura:

ALVAROVÁ, A.: Průmysl lži - Propaganda, konspirace, a dezinformační válka. Praha: Triton, 2022.

GALEOTTI, M.: Musíme si promluvit o Putinovi: Jak se Západ mýlí v nebezpečném vládcí Ruska. Praha: Paseka, 2019.

HIGGINS, E.: Jsme Bellingcat: Vyšetřovatelé globálního zločinu a neohrožená budoucnost žurnalistiky. Praha: N media, 2021.

KUNDRA, O.: Noviček nebo kulka: Jak umírají Putinovi kritici. Praha: Paseka, 2021.

KUNDRA, O.: KUNDRA, O.: Putinovi agenti. Praha: Bizbooks, 2016.

KRATOCHVÍL, J.; POVOLNÝ, D.: 21. 8. 1968. Okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy. Meadow Art, Brno 2004.

MYERS, L., S.: Nový car: vzestup a vláda Vladimira Putina. Praha: Argo, 2016.

POMERANTSEV, P.: Nic není pravda a všechno je možné: Surreálné srdce nového Ruska. Praha: Dokořán, 2016.

SNYDER, T.: Cesta k nesvobodě: Rusko, Evropa, Amerika. Praha: Paseka, Prostor, 2019.

TKÁČOVÁ, N., ŠEFČÍKOVÁ, K, Prague Security Studies Institute: ORGANIZAČNÍ A FINANČNÍ POZADÍ DEZINFORMAČNÍCH AKTÉRŮ V ČESKÉ REPUBLICĚ. Dostupné online na https://www.pssi.cz/download/docs/10471_organizacni-a-financni-pozadi-dezinformacnich-akteru-v-ceske-republice.pdf

Jan Barta
Dušan Šenkypí
David Holý

Libor Winkler

Hana Dvořáková

Martin Hájek

LIVESPORT

Pavel Baudiš

Květa a Šimon
Vostrý

Ondřej Fryc

Jaroslav Beran